

Hea Kodanik

nr 78
sügis
2019

Demokraatia,
lõpp või algus?

Hea Kodanik on Eesti ainus perioodiline kodanikuühiskonna häälekandja, mis ilmub koos oma eelkäija EMSL-i infolehiga 1994. aastast hea ilmaga kolm korda aastas ja trükiarv on seekord 3600.

Kõik autorid kirjutavad siin vabatahtlikkuse alusel – tuhat tänu sulle- ja pildimeistreile!

Tekstid valis ja toimetas

Andrei Liimets | andrei@heakodanik.ee

Kujunduse tegi

Karl-Kristjan Nigesen | karl@nigesen.ee

Keele eest hoolitses

Katrin Kern | kkern@ut.ee

Iga sõna eest vastutab

Vabaiühenduste Liit, Telliskivi 60a,

10412 Kalamaja

664 5077 | info@heakodanik.ee

www.heakodanik.ee

ISSN 1736-7263

Internetis loetav heakodanik.ee/uudised (artiklid ükshaaval) ja www.heakodanik.ee/heakodanik (kogu ajakiri ja arhiiv)

Paberil leiad ajakirja Vabaiühenduste Liidu kontorist ja maakondlikest arenduskeskustest, Tallinna Lennujaamast ja parematest kohvikutest. Oma postkasti saab ajakirja tellida, kui teatad koguse ja kontaktid heakodanik@heakodanik.ee.

Ajakirja jätkuvalt tasuta ilmutist saab ka toetada – www.heakodanik.ee/toeta, reklaamihinnad leiad www.heakodanik.ee/heakodanik.

Soovid näha ajakirjas oma reklaami?
Kirjuta info@heakodanik.ee.

roheline trükis

Trükitud keskkonnateadlikus trükiettevõttes Ecoprint

Hea Kodaniku kirjastamist ja levikut rahastab Kodanikuühiskonna Sihtkapital.

KÜSK Kodanikuühiskonna Sihtkapital

KODANIKUÜHISKONNA TOETUSEKS

Kaanel: idee nr 14

Tartu on tänavakunsti pealinn, pole kahtlustki. Tänavakunst on väga demokraatlik nähtus, igaüks võib olla tänavakunstnik ja iga koht linnaruumis teosele lõuendiks. Mis demokraatia see on, puhas anarhia, ütleks mõnigi. Tänavakunstnik ei hooli ju seadusruumist karvavõrdki!

Kui teos on hea, siis jääb see püsima. Kui kogukond leiab, et teos on väärtus, siis on sel kunstil elulootust. Ikka on demokraatlik, isegi kui see demokraatia on selline ... natuke sunnitud. Huvitaval kombel tõrjub heas kvaliteedis tänavakunst ka sotsiaalselt mitteaktsepteeritud sodimist. See ei ole teaduslik fakt, pigem kogemus Tartu ja mõnegi teise väga palju suurema linna linnaruumist.

Tartu puhul ja mujalgi on täiesti selge, et tänavakunst osaleb ka väärtusloomes, sellest saab näiteks turismiobjekt, tänavakunstinstituti on paljudele rõõmuks ja kohaliku keskkonda raha mahajätmise vahendiks nii Tartus kui ka Londonis. Sünnitab ka festivale, Tartu puhul näiteks iga-aastase tänavakunsti festivali Stencibility. Tekitab ka ootusi ja valmidust, mõnigi suurem tuimavõitu maja otsasein Tartus ja nüüd juba ka Tallinnas on kattunud lähtuvalt tegija kvaliteedist rohkem või vähem õnnestunud visuaalteosega. Tasapisi tänavakunst institutsionaliseerub, saab sotsiaalselt aktsepteeritud nähtuseks.

Muide, Tartu on ka kaasava eelarve pealinn, esimene Eesti omavalitsus, kus selline ettevõtmine läbi viidi. Mõni ime, et need kaks, kaasav eelarve ja tänavakunst, sel sügisel kokku said. Tänavuse kaasava eelarve idee nr 14 tõi Annelinna projekti tutvustava teosena Kaunase puistee 47 maja otsaseinale Sven Začeki foto händkakust. See ei olnud mitte kaasava eelarve rahastatud teos, vaid vihje, mis pidi andma aimdust tuleviku tervikteosest – maailma suurimast fotogaleriist. Loodusfotodest, mis oleks järgemööda katnud ja ilmestanud majaseinu Annelinnas Kaunase puistee kandis. Selline oli tänavakunstnik Sirla Cooli lootus seda projekti üles seades.

Ei õnnestunud. Idee 14 kogus 925 häält ja raha läheb vastavalt 1840 ja 1273 tartlase eelistuse toel hoopis rattateede arenduseks ning Tähtpere aia rajamiseks.

Võimalik, et Tartu kaotas ühe suurejoonelise projekti, aga pole välistatud, et Tartu tänavakunst hoopis võitis. Sprayprinterite tehnoloogiat kasutava Robot Muralisti abiga on Tartus SmartEnCity projekti raames värvilise ilme saanud mitu majaseina. Selle trendi jätkudes hakkab sealset tänavakunstiskeenet aina enam domineerima suuremõduline supergraafika. Nutikas ja sotsiaalse alatooniga tellimusega valminud tänavakunst kipub aga jääma suuremate vendade varju.

KARL-KRISTJAN NIGESSEN

Karl-Kristjan Nigesen

Sisukord

4–5 4–5 Sissejuhatus

Kai Klandorf arutab avaessee, millist demokraatiakogemust pakuvad vabaühendused.

6–7 Õhus

#annetamistalgud ja kodanikuühiskonna aasta tegijad

8–13 Demokraatia 100: surnud, vigastatud või viiruse küüsis

Alari Rammo kiikab ajas edasi ja tagasi ning püüab aru saada, kui hästi või halvasti lood demokraatiaga on.

14–15 Demokraatia ilma argumenteeritud aruteluta ei ole võimalik

Sotsiaalse koolitusettevõtte Speaksmart tiim soovib tarkust ja kannatlikkust sisukate arutelude jätkamiseks.

16–21 Kuidas lõpeb demokraatia?

Sügisiseses Hea Kodaniku klubis arutati demokraatia tervise üle. Martin Noorkõivu ja Jaak Valge mõttevahetusest pani olulisema kirja Andrei Liimets.

22–25 Eesti ilma Riigikoguta

Kas esindusdemokraatia aeg on läbi, küsib Margo Loor.

26–31 Kisklev või arutlev demokraatia?

Teele Pehk teeb ringi peale maailmas proovitud arutleva demokraatia meetoditele.

32–35 Konservatiivist LGBT õiguste ja migratsiooni eest võitleja

Rootsi kogemusi demokraatia ehitamisel ning äärmusluse vastu seismisel jagab Andrei Liimetsale antud intervjuus Gustaf Göthberg.

36–37 Demokraatiahäkk

Tehnoloogiaga demokraatiale appi! Eesti esimesest demokraatiahäkatonist muljetab Ave Tampere.

38–39 Kuidas teha tõhusat koostööd kohaliku omavalitsusega?

Venekeelses Hea Kodaniku klubis jagasid kogemusi Maria Derlõš ja Vladimir Svet, üles tähendas Ivan Lavrentjev.

40–41 Vabaühenduste Liit ja liikmed

E-otsustamise olevikust ja tulevikust räägivad Citizen OSi eestvedajad.

Kui demokraatlik on vabakond

Käesoleva ajakirjanumbri teema on demokraatia. Oma olemuselt on tegu üsna hoomamatu mõistega, mille definitsioonidest kirjutatakse tänini pikki raamatuid. Ka meie kohaliku noore demokraatliku ühiskonna pinna all podiseb arutelu, milline siis on ikkagi õige demokraatia.

Kui vaadata Economist Intelligence Uniti põhjaliku kodanikuvabadusi, valitsemiskultuuri ja pluralismi mõõtvu metoodikaga demokraatiaindeksit, siis kuulub Eesti 7,97 punktiga 10st kategooriasse “vigadega demokraatia”. Riikide järjestuses paigutume koos Tšiiliga 23. kohale. Seejuures edestame enamikku teisi Ida-Euroopa riike. Pikalt oleme aga maas neist, kelle poole sageli eeskujuna vaatame – Põhjamaadest.

Kevadel avaldas European Movement International uuringu, mille kohaselt toetab vaid 30% eestlastest pidevalt demokraatlikke printsiipe. See on muretekitav number. 41% eestlastest tunneb, et mahajäämus on suur ja neil pole võimet demokraatlike protsesse mõjutada. Selle võimekuse tunnetamine või mittetunnetamine tuleneb aga sageli osalusvõimaluste olemasolust inimeste igapäevaelus, näiteks töökoha sisedemokraatiast. Kui suur eeskujuna on siinkohal kodanikuühiskond?

Vabaühenduste sisedemokraatia pole Eestis palju tähelepanu saanud. 2014. aastal koostas sellekohase uuringu Praxis, veel varem on ilmunud mõned juhendmaterjalid ühenduse hea valitsemise teemadel. Sisedemokraatia on aga tihedalt seotud legitiimsusega ja seda eriti huvikaitse puhul. Huvikaitsega tegelevate organisatsioonide legitiimsus toetubki neljale sambale: **lābipaistvusele, asjakohasusele, vastutavusele ja sisedemokraatialle**.

Lābipaistvuse juures mängib kesksel rollil info kättesaadavus. Kuidas on võimalik väljastpoolt vaadates aru saada, millega organisatsioon tegeleb, kes tegevustesse panustavad, kes rahastab ja nii edasi? Lābipaistvus on eriti oluline organisatsioonide puhul, kes tegelevad poliitikakujundamisega.

Eestis ei ole lobistide tegevus seni tugevalt reglementeeritud. Seetõttu vārib rõhutamist, et avalikes huvides tegutsevad organisatsioonid peavad oma tegevuses kāituma eetilisel ja lābipaistval. Ūks samm vōiks olla kajastada oma kodulehel jooksvaid tegevusi nagu seda, kellega kohutatakse ning mis teemadel aru peetakse. Kui aga kodulehte pole 2010. aastast uuenatud, registris puuduvad õiged andmed ja ūhingu tegevuste kohta avalikes kanalites teavet napib, on lābipaistvusest keeruline rāakida.

Vastutavus tähendab vastamist kokkulepitud ootustele. Vastutavuse tagavad protsessid, mille abil tekib ja pūisib arusaam ūhenduse legitiimsusest: ōiguslikkus, aruandlus (nt aastaaruanne, ūhiskondlik aruanne, keskkonnaaruanne), vahendite kasutamine, mōju hindamise mudel, tegevuste lābipaistvus ja eetika. Peab olema selge, kellele annab ūhendus oma tegevusest aru, kuidas loob lābipaistvust, milline on missioon ning kuidas seda tāidetakse.

Asjakohasus tähendab ennekōike valitud tegevuste mōjukust. Paljud vabaūhendused on kasvatanud enda ūmber tugeva kogukonna. Nad on paik, kus saavad kokku inimesed, kes rāāgivad sama keelt, kasutavad sarnaseid termineid ja jagavad sarnaseid vāārtusi. See soodustab aga ka grupimōtlemist ja sellest tulenevalt ka teatavat piiratud perspektiivi. Ūhekūlgne nāgemus ja sarnased vāated vōivad paraku vāhendada ūhenduse mōju, vāadete mitmekesisust ja seelābi ka sisedemokraatiat. Tugev kogukondlik sisemine kallutatus pārsib ūhenduse suutlikkust tulla toime erinevate ning kohati isegi vastanduvate vāadete ja nende esindajatega.

Sisedemokraatias on vabaūhenduste puhul olulisel kohal sisemised protsessid ja siin māngib vōtmerolli liikmete kaasamine. Liikmete ja teiste huvirūhmade kaasamine māārab sageli ka kujundatava poliitika kvaliteedi. Siin vōime rōōmustada, sest aktiivsete liikmete osakaal on kodanikuūhiskonna arengukava mōjude hindamise kohaselt vōrreldes varasemate aastatega kasvanud. Kahe eelmise uuringu andmetel moodustasid aktiivsed liikmed keskmiselt 40% MTŪ-de liikmeskonnast. 2018. aastal jāi see nāitaja keskmiselt 50% juurde, olles veel pisut kōrgem viimase nelja aasta vāltel asutatud ūhenduste puhul.

Liikmete kaasamise murekoht on aga suured ūhingud. Aktiivsete liikmete osakaal on nimelt suurem vāiksema liikmeskonnaga ūhendustes – kuni 10 liikmega MTŪ-des on aktiivsete liikmete osakaalu mediaankeskmise 80%, enam kui 50 liikmega MTŪ-des samas 26%.

Poliitikakujundamises on aga olulisemad just suuremad ja vōimekamad ūhendused, kes peavad tagama loodavate poliitikate sobivuse sihtrūhmale. Praxis

uuring toob vālja, et liikmete kaasamisse panustatud investering on ūsna vōrdne sellest saadava kasuga. Mida kvaliteetsemalt, selgemalt, konkreetsemalt kūsitakse sihtrūhmadelt nōu, seda aktiivsem ja konstruktivsem on ka saadav tagasiside. Liikmete aktiveerimiseks tasub niisiis eeltōō tegemisse aega ning energiat panustada.

Oluline roll sisedemokraatia arendamises on juhil, sest Eesti vabaūhendused kipuvad olema ūsna juhikesksed. Juht suunab enamasti ūhenduse tegevust ning māārab, milliste teemade, probleemide, prioriteetide, eesmārkide ja tegevustega ūhendus tegeleb. Juhi valimine peab olema lābipaistev ja Praxise uuringu kohaselt lāheb Eesti ūhendustel selles pāris hāsti. 86% vastanute hinnangul on nende organisatsiooni juhatuse valimised lābipaistvad, ōiglased ja ausad.

Toimiv sisedemokraatia eeldab ka, et organisatsioonis oleks juurutatud asjakohased mitmekesisuse tavad. Eesti ūhendustes need vāga levinud ei ole. Sarnaselt teiste organisatsioonidega seisavad vabaūhendused silmitsi riskiga kaasata ūksnes ūhetaolisi inimesi ja vārvata ūhtmoodi mōtlevalid tōōtajaid. Tulemuseks on, nagu eespool kirjeldatud, piiratud teadmine probleemidest ja vōimalikest lahendustest. Erinevus tōēpooldest rikastab.

Olen vabaūhenduse juhina kogenud, kui keeruline on ehitada enda ūmber meeskonda, mis on sooliselt, vanuseliselt, rahvuseliselt ja muude omaduste poolt tasakaalus. Eraldi teema on mitmekesisuses meeskonnas toimiva koostōō loomine ja hoidmine. Erinevad vāated ja arusaamad soodustavad ka lahkkelide teket, mis nōuab omakorda meeskonnaliikmetelt paremaid suhtlemis- ja konfliktide maandamise oskusi.

Neid oskusi vajame aga igal sammul. Mida tōhusamalt omandame neid organisatsioonide sees, seda edukamalt ōpime orienteeruma ka ūhiskonnas laiemalt. Toimiv ūhenduse sisedemokraatia vōimendab seega oskust ja tahet ka mujal osaleda. Seda tugevamaks saab kogu me demokraatlik ūhiskond ning ehk liigume ūhel pāeval mitte nii kauges tulevikus “vigadega demokraatiate” seast “tāielike demokraatiate” sekka.

KAI KLANDORF
Vabaūhenduste Liit

Kes on kodanikuühiskonna AASTA TEGIJAD?

Vabaühenduste Liit kutsub üles esitama kodanikuühiskonna aasta tegijate kandidaate, kes on aidanud nii viimase aasta kui ka pikema aja jooksul kogukondi ühendada ning Eesti ühiskonda edendada.

“Oleme viimastel aastatel näinud kasvavat ühiskondlikku vastandumist, ebavõrdsuse kasvu, pahameelt, haavumist, kibestumist. Tegelikult leiab Eestist rohkelt ägedaid algatusi, mis on vastupidi positiivsed ja probleemide lahendamisel edasiviivad, toovad kogukondi kokku ning ühendavad inimesi. Aasta tegijate tunnustamisega tahamegi selliseid ettevõtmisi, vabaühendusi ning nende algatajaid märgata ja tänada,” rääkis Vabaühenduste Liidu juhataja Kai Klandorf.

Vabaühenduste Liit tunnustab tegijaid tavaliselt järgmistes kategooriates:

- aasta vabaühendus, kes organisatsioonina on nii eeskuju, liigutaja kui ka mõjutaja;

- aasta avaliku võimu esindaja, kes võib olla kodanikuühiskonna edenemist toetanud asutus või inimene;
- aasta ettevõtte, kas siis sotsiaalne või mitte, aga kindlasti selline, kes on enam kui sponsor;
- aasta missiooniinimene, kes teeb häid asju südame, hinge ja mõistusega;
- aasta tegu, milleks saab nimetada märgilist mulluse muutuse kodanikuühiskonnas.

Tänavu antakse preemiad esimest korda üle koos külaliikumise Kodukant, kes tunnustab omalt poolt aasta vabatahtlikke. Tänuüritus toimub 7. detsembril Saku mõisas, ürituse patroon on president Kersti Kaljulaid.

Kandidaadid on oodatud 12. novembrini 2019 ankeedil, mille leiad www.heakodanik.ee/aasta-tegijate-tunnustamine, või aadressil info@heakodanik.ee.

Aktiivsete Kodanike Fond ootab VÄIKEPROJEKTE

Avatud Eesti Fond kuulutas välja konkursi vabaühenduste väikeprojektidele, mille eesmärk on vabakonna suurem võimekus ja jätkusuutlikkus.

Konkursiga soovitakse edendada vabaühenduste võimekust ja pikaajalist jätkusuutlikkust eesmärgiga tugevdada vabakonna rolli demokraatlike väärtuste ja praktikate juurutamisel, kodanike kaasamisel poliitikakujundamisse ja koostöö edendamisel era- ja avaliku sektoriga. Samuti toetatakse vabaühenduste suuremat läbipaistvust, võimet kaasata kohalikke kogukondi ja nende huvide eest seista, samuti vabaühenduste rolli teadvustamist ühiskondlike muutuste läbiviimisel.

Toetust saavad taotleda avalikes huvides tegutsevad vabaühendused, mis on tegevad järgmistes valdkondades:

- demokraatia, kodanikuaktiivsus, hea valitsemistava ja läbipaistvus;
- inimõiguste ja võrdse kohtlemise tagamine, rassil või etnilisel päritolul, usul või maailmavaatel, sool, puudel, vanusel, seksuaalsel sättumusel või sooidentiteedil põhineva diskrimineerimisega võitlemine;
- sotsiaalne õiglus ja haavatavate rühmade kaasatus;
- sooline võrdsuslikkus ja sooline vägivald;
- keskkond ja kliimamuutused.

Konkursile on oodatud vabaühenduste tegutsemisvõimekust edendavad projektid, mille keskmes on näiteks:

- vabaühenduste tegevuse läbipaistvuse ja vastutustundlikkuse arendamine;
- vabaühenduste juhtimise tõhustamine;
- uute teadmiste, oskuste ja inimeste toomine vabakonna tegemistesse;
- vabaühenduste koostöövõrgustike arendamine;
- üksteiselt õppimine ja kogemuste vahetamine, nt mentorlus;
- oma tegevuse mõju hindamise arendamine;
- partnerlussuhete arendamine teiste sektoritega;
- tegevused vabaühenduse finantsvõimekuse tõstmiseks, jne.

Taotletav toetus peab jääma vahemikku 10 000 – 20 000 eurot. Taotluste esitamise tähtaeg on 9. detsember 2019. Lisainfo taotlemise tingimuste, abikõlblikkuse reeglite ja toetuste eraldamise korra kohta on saadaval Aktiivsete Kodanike Fondi kodulehel www.acf.ee.

Iceland
Liechtenstein
Norway

Active
citizens fund

KÜSKI taotlusvoor ARENGUHÜPPE ettevalmistamiseks

Ühingutel on ka sel aastal võimalus taotleda toetust juba varasemas arenguetapis, sest kui teatakse oma arengukohti ja parimaid viise nende lahendamiseks, on potentsiaal muutus ellu kutsuda suurim.

Ettevalmistavast voorust saab toetust taotleda tegevusteks, mis viivad

- ühingu enda arenguhüppeks tegevuskava koostamiseni või laiemale ringi avalikes huvides tegutsevate teiste vabaühenduste arendamise kavani (nt arenguprogrammi);
- äriplaani teenuste osutamiseks/teenuste pakkumiseks sihtrühmale.

Suurim toetussumma on 4000 eurot ja omapanust pole vaja. Taotlusi oodatakse 4. veebruariks 2020 kell 15.00. Loe lähemalt: www.kysk.ee/ahe20.

Vabaühenduste 2020. aasta arenguhüpet ettevalmistav taotlusvoor ootab taotluseid

Esimesed #ANNETAMISTALGUD 3. detsembril

VABAÜHENDUSED TALGUD KORRALDAMA

Talgutele sobivad kõik tegevused, mis aitavad leida uusi annetajaid ja tugevdada sidemeid olemasolevatega. Tahad korraldada mõne varem edu toonud ürituse? Väga hea. Soovid katsetada millegi uue, loova ja pöörasega? Veel parem!

- **Korralda mõni heategevuslik üritus.** See võib olla kontsert, spordivõistlus, oksjon, väljamüük, õhtusöök, matk vms, mille tulud lähevad heategevuseks või mille käigus kogutakse annetusi.
- **Mine oma annetajate juurde.** Proovi näiteks korjanduskastiga annetuste kogumist avalikes paikades, lepi kokku kohtumisi ettevõtjatega, tutvusta oma organisatsiooni üritustel vms.
- **Kutsu annetajad endale külla.** Kui teie organisatsioonil on ruumid, kus midagi põnevat toimub, tehke avatud uste päev ning kutsuge inimesed oma tööga tutvuma ja võimalusel ka ise käsi külge panema.
- **Kirjuta või helista oma annetajatele.** Ütle neile aitäh ja räägi, mida nende toetuste abil korda saatnud olete. Tutvusta uusi plaane, mille elluviimises nad aidata saaksid. Uuri nende tagasisidet oma tegevustele. Kutsu ühekordseid annetajaid hakkama püsiannetajateks.
- **Tutvusta oma tegemisi ning annetajate rolli neis sotsiaalmeedias.** Avalda näiteks kokkuvõtte oma organisatsiooni saavutustest ja õppetundidest. Vahenda sõnas, pildis või helis oma vabaühenduse päeva, tutvusta inimesi. Kutsu huvilisi esitama küsimusi ja vasta neile.
- **Püstita oma tiimile või sõpruskonnale mõni heategevusülesanne ning kutsu**

ka teisi selles osalema. Loobuge näiteks (mõneks ajaks) mõnest raha nõudvast harjumusest – olgu selleks siis kohvi, maiustuste, alkoholi vms ostmine, liikuge auto asemel võimalusel jala või ühistranspordiga vms. Hoidke sotsiaalmeedia vahendusel teisi kursis, kuidas teil läheb. Annetage säästetud raha heategevuseks.

- **Ja nii edasi, ja nii edasi.** Ülaltoodu on mõistagi vaid väike hulk võimalustest. Mõelge oma tiimiga läbi, kas leiate nende seast midagi, mida soovite ja suudate ette võtta või tekib teil hoopis mõni muu idee.

KUIDAS TALGUTEL ANNETADA?

Kõige lihtsam: vali talgukaardilt organisatsioon (või mitu) ja toeta nende tegevust jõukohase annetusega. Kutsu ka oma lähedasi, sõpru ja tuttavaid annetama – sellega oled oma toetatavale vabaühendusele veel mitmekordselt kasulik. Annetamistalgutel saad panustada veel mitmel moel.

- **Korralda oma valitud vabaühenduse toetuseks heategevusüritus.** Kutsu näiteks sõbrad õhtusöögile, minge matkale või võtke koos midagi muud toredat ette, rääkige selle käigus heategevusest ja pange ühiselt kokku summa, mis sellele organisatsioonile annetada.
- Kui sul endal, su töökohal või huviringil on tulemas tähtpäev, mille puhul tavaliselt kingitusi tehakse, leppige kokku, et **loobute seekord kingitustest ning annetate selle raha hoopis heategevuseks.**
- **Moodustage sõprade-tuttavatega annetuskлубi.** Leppige kokku summa, mida igaüks panustab, ning otsustage ühiselt, millisele vabaühendusele see anda.
- **Loobu (ajutiselt) mõnest harjumusest,**

mis pole hädavajalik. Näiteks maiustuste või alkoholi ostmine, liigu oma auto või takso asemel ühistranspordiga või jala, võta topsikohvi ostmise asemel jook kodust termosega kaasa – ning anneta nõnda kokku hoitud raha heategevuseks.

- **Ühenda annetamine mõne muu kasuliku tegevusega.** Otsusta näiteks, et annetad mingi aja jooksul kindla summa iga loetud raamatulehekülje, läbitud trennikilomeetri vms pealt. Mida rohkem loed või trenni teed, seda kasulikud oled ka enda toetatavale organisatsioonile!
- **Tee iseendaga annetamiskokkulepe.** Pane paika kindel summa või protsent sissetulekust, mida nüüdsest alates iga kuu heategevuseks andma hakkad.
- **Hoia sotsiaalmeedia vahendusel ka teisi kursis,** mida oled ette võtnud, kuidas sul läheb, ja kutsu neid üles sarnaseid asju ette võtma tegema.

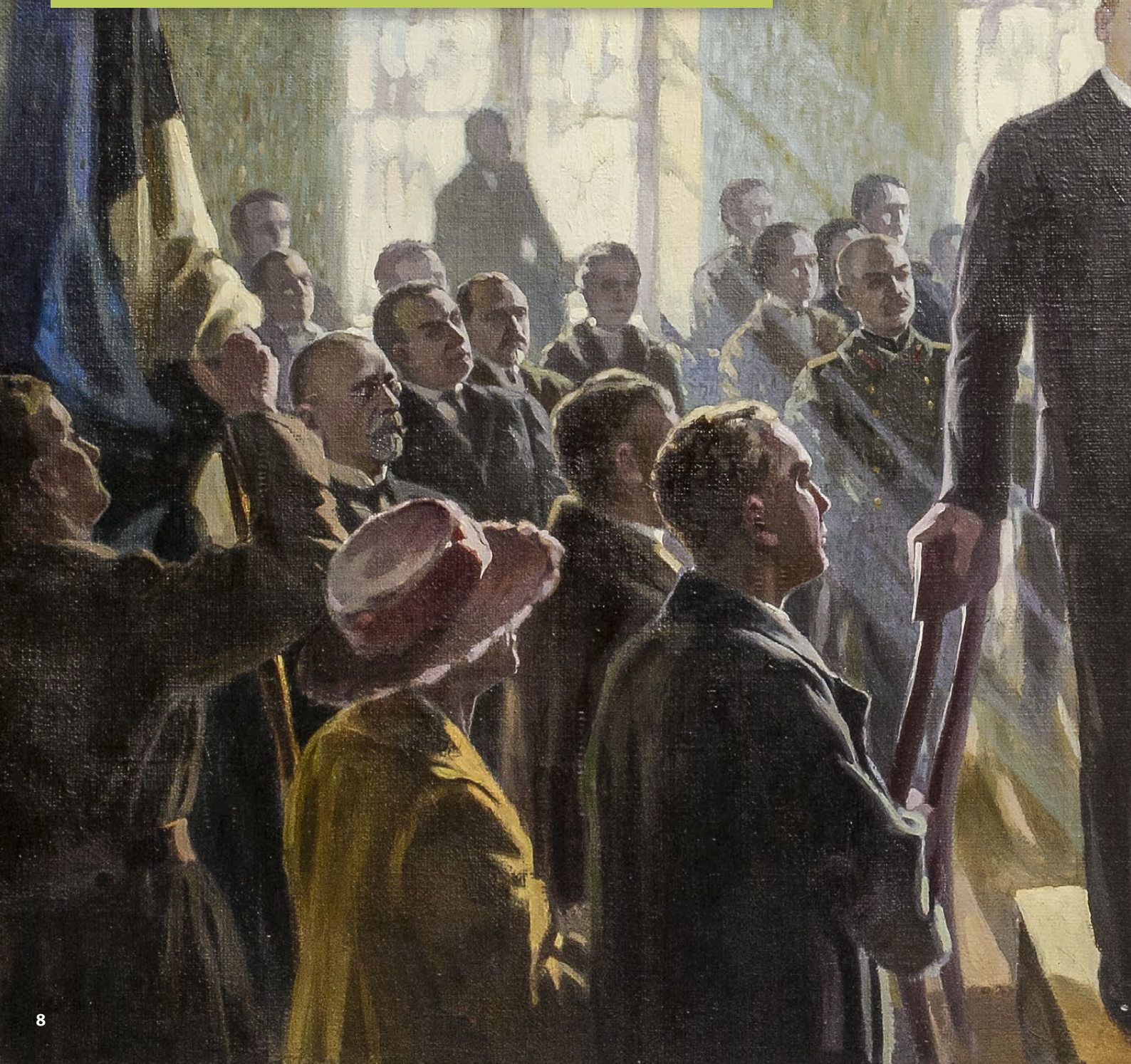
LISAINFOT JA
TALGUKAARDI
LEIAD VEEBILEHELT
WWW.ANNETAMISTALGUD.EE

Annetamistalguid veab eest Vabaühenduste Liit koostöös Vabariigi Presidendi Kantslei ja maakondlike arenduskeskuste võrgustikuga. Tegevuste elluviimiseks on abiks hulk tublisid vabatahtlikke! Annetamistalgud on osa üle-eestilisest kodanikuühiskonna nädalast Ühishädal.

#annetamistalgud

Demokraatia 100:

surnud, vigastatud või viiruse kütkes

Andri Pader

Maximilian Maksoly maal "Eesti Vabariigi väljakuulutamine", Tallinna Linnamuuseumi kollektsioon

Vabaiühenduste Liidus poliitikateemadega pusiv **ALARI RAMMO** lohutab, et harjumaks niivõrd pööraselt progressiivse nähtusega nagu liberaalne demokraatia ongi selle sada eluaastat inimajaloo valguses patuselt lühike aeg parema tulemuse ootamiseks.

Olen viimastel aastatel lugenud kümneid raamatuid ja artikleid demokraatiast (laenatud mõtetele edaspidi viidata ei viitsi). Ei soovita, vähemasti vahele võiks kassipilte vaadata, sest õpetlased ei suuda definitsiooniski kokku leppida. Samas on pilt tasakaalus, sest kui skaala ühes otsas kirjutatakse järelehüüdeid varalahkunule, vahele jääb pandeemiline bakterirünnak või keskeakriis (mida saaks ehk ravida), siis teises äärmuses peetakse toimuvat ikka juhtuvaks viirusnakkuseks, mis tuleb lihtsalt kannatlikult oodates ja teed juues välja põdeda.

Ise kipun viimaste lauas arvet jagama, pidades populistide (järjekordset) võidukaiku ühiskondade teismeea kasvuraskuseks, sest kümneid tuhandeid aastaid inimajalugu on toiminud täiesti teistsugustel alustel kui viimased 100–150 aastat – just nii napi ajaga on kerkinud enamik tänaseid küsimusi demokraatia olemusest ja liberalismi tulevikust. Järgnevalt väike lihtsustav vaade ajalukku sellele, mis kõik veel on vähem kui sajand vana, et mõista uuendustega harjumise kimbatusi ja seda, kui paljut me valesti dateerima kipume.

Kiluleivad ja faktid

Alustuseks (rahvus)riigid. Just, ei ole üldjuhul vanemad kui sajandike. Võime ju kiluleiva juures öhata, et Eesti ja eestlased on oma keele ning kultuuriga kui mitte 8000, siis vähemalt 800 aastat uhkelt eksisteerinud, lihtsalt 93% ajast äpardustejada tõttu võõra ikke all. Faktiuksele koputades selgub, et 150 aastat tagasi polnud öieti selliseid mõisteidki käibel, ammugi rahvuskultuuri või -identiteeti. Ja see meie ürgne salakeel – taas ei, saja aasta eest ei saanud Eestis põhja ja lõuna pool elavad inimesed teineteisest arugi, kuni ühiskeelt juurutama, uurima ja arendama hakati.

Eestikeelne kõrgharidus tuli – see ei ole väga keeruline viktoriin – 100 aastat tagasi. Asjaajamine käis suuresti ikka vene ja saksa keeles ning palju omaks peetavast kultuurist, toitudest püha laulupeoni välja, on meile rohkem või vähem sunniviisiliselt laenanud põlatud okupandid: sakslased, rootslased, venelased. Võõrad õpetasid meid tule ja mõõgaga ka lugema, kirjutama (st meie keelt arendama) ning käsi pesema.

Hüva, kätepesu tuli hiljem. Esimene võitlus progressiga olid peldikud talude

juures, mis ei tekkinud ikka üldse Andrese ja Pearu hügieeniharidusest, vaid sest sakslased käskisid ja taas, kõigest 100 aastat tagasi. Oi, kuidas me panime vastu, alles 1960ndatelgi käidi protestiks vao vahel kükitamas, sest nii oli loomupärasem ja õigem. Lohutuseks, et loll polnud vaid mats – kõrgelt haritud kirurgidki ei saanud veel 50 aastat varem aru kätepesu vajadusest ja pidasid seda idiotseks (euronõudeks).

Inimajule on lihtsalt omane mõelda, et tuttav on parem, vanasti oli ilusam, iga uus asi on enneolematu ja kõlvatu, millele tuleks igaks juhuks vastu seista. Teine mõtlemisviga töötab vastupidi ja laseb unustada, et palju uuena tajutavat on tegelikult juba mingil moel olnud, mitte ohtlik trend. Iga jumala sajandit on peetud tormiliste muutustega ajastuks, ent hirmu teadmatu tuleviku ees aitabki leevendada tagasi vaatamine, ajaloo tundmine.

Naastes demokraatia juurde, pole täna oigusrüügi aluste saagimine või rändele vastandumine midagi, mida hiljutiseni viisakate demokraatiade (USA-st ja UK-st alustades) juhid pole ikka ja jälle ajaloos viljelenud. Möödunud sajandi alguse kuldaeg (meil õnnis Rootsi või Pätsu aeg) kummalgi kontinendil on pehmelt öeldes romantilis-absindihõnguline liialdus.

Tohututel kiirustel ja hulgakaupa info vahetamine ei alanud 1990ndatel interneti, vaid 15. sajandil trükipressi leiutamisega. Lihtsalt mahud kasvavad eksponentsiaalselt. Üksteisega ebaviisakalt rääkimist ei leitanud 2015 EKRE, vaid seegi normaliseerus avalikus ruumis 20–30 aasta eest

Inimajule on lihtsalt omane mõelda, et tuttav on parem, vanasti oli ilusam, iga uus asi on enneolematu ja kõlvatu.

kanalite paljunemisega: interneti jutukates, kommentaariumis, foorumis. Ei ole õnnestunud netis kogu selle aja rahulikult argumenteerida, nüüd on inforuum lihtsalt veel rohkem killustunud, täis valesid, sümboleid ja endale sobivaid definitsioone.

Kõigepealt keele ja kultuuri kaitsmine poolautomaatrelvadega ja isikuvabadused võibolla natuke hiljem, kui suits hajunud ja valed inimesed maetud.

Polariseerunud on ühiskonnad alati, harva on kusagil valitsenud meeletu vaba-tahtlik üksmeel. Demokraatiagi juures räägime justkui samast asjast või eesmärgist (kasu Eestile), aga lisades mingi klausli. On ju vahe, kas lause „Demokraatia on enamuse võim ...“ lõpeb klassikaliselt punkti või liberaalsema aga: „... mitte diskrimineerides vähemusi“. Rääkides järjekordselt müütilistest euroopalikest või kristlikest väärtustest, paneb igaüks nagu Rootsi lauas kokku endale sobiva sekseri, kas humanistlikuma või korra- ja hirmukeskse.

Maitse asi, justkui. Eesti põhiseaduses tähendab demokraatia autorite meelest ikka liberaalset, inimese vabadustel ja õigustel põhinevat, ent põhiseadustki tõlgendatakse juba nõnda, et kõigepealt keele ja kultuuri kaitsmine poolautomaatrelvadega ja isikuvabadused võibolla natuke hiljem, kui suits hajunud ja valed inimesed maetud.

Relvad ja kaitsmine on meile küllap geneetiliseltki lihtsalt tuttavamad, sest maailmarahu (kus riigid üldiselt omavahel ei sõdi) oleme maitsnud vähem kui ... trummipõrin ... sada aastat. Isikuvabadustest inimõiguste nime all saame rääkida 60 aastat, mil nii ÜRO-s kui ka Euroopa riikide vahel lepiti kokku ühistes humanistlikes väärtustes. 1950ndatest tänaseni on siis paljud seni diskrimineeritud grupid oma kirjapandud õigusi varasemast allasurutusest pulbitseva raevukusegagi nõudnud ja laiendanud, mis ilmselt põhjustas osalt senisel jõuvektoril vastureaktsiooni.

Tolle saja aastaga on tekkinud muudkui uusi õnnetumaid gruppe, kes on näiteks saastava kaevanduse või tööstuse sulgemise tõttu töökoha kaotanud. Ja olemegi vähemuste omavahelistes lahingutes, kus piltlikult kaevuritele tundus, et nüüd eeliseatakse järsku ausate töömeeste heaolule geide oma (kuigi kauni koostöönäitena

korraldasid just need grupid koos 1984. aastal esimese Pride'i).

Kadedustki tuleb mõista: kui oled ikka grupist ja edust kõrvale jäetud, on kerge tekkima vimm, et kui ei saa mina midagi, ärgu saagu ka tema. Kuigi ei geid ega sõjapõgenikud nõua ega saa erilisi õigusi, vaid just võrdseid õigusi teiste gruppidega. Sama naistega, kelle õigused on järjekordne usumatult moodne ja viimase sajandi teema, kohati siiani arusaamatu ideegi tasandil.

Appi tõttab ikka pilk ajalukku: aastatuhandeid hinnati naised väärtuselt kusagile hobuse ja koera vahepeale, kel polnud ühtki õigust oma elu üle otsuseid teha, vara

Kadedustki tuleb mõista: kui oled ikka grupist ja edust kõrvale jäetud, on kerge tekkima vimm, et kui ei saa mina midagi, ärgu saagu ka tema.

omada, tööl või koolis käia. Või abielu, väidetavalt meile loomuomane institutsioon. Looduses on monogaamiagi väga harv nähe, sest ühele partnerile panustamine on jõe riskantne, aga polügaamia andis tugevamad geenid. Tänapäeval kärgperede või partnerivahetuste kasvu vaadates on ka inimlik lõpuks samale tõdemusele jõudnud kui meie lähisugulased ahvid, kes elavad turvaliselt gruppides. Julm tõde, aga monogaamiani on evolutsioon meid viinud eelõige suguhaiguste vältimiseks ja nähtusena on seegi hiljutine (okei, seekord 10 000, mitte 100 aastat).

Abielu hakkas umbes samal ajal arenema, ent pühalt sakramendil polnud vähimatki pistmist kahe inimese armastuse või lastega, vaid mitu aastatuhandet oli tegu majanduslike huve kindlustava lepinguga, mille mõneks ajaks kaaperdas kirik. Sealjuures ei teinud liitumislepingu otsust isegi peig, vaid mõlema isad, et varandus ja võim perekonda jääks, lubades viimases (raha)hädas suisa intsesti.

Loomuseadused on ühed naljakad asjad, mis kummitavad meid ajaloost siiani ja on malakaks igas kaevikus. Looduses paljut sest ei esine, vaid evolutsioon tähen-

dab pigem ikka kohanemist. Inimeste seas ütleb aga üks, et loomulik on omada nii palju vabadusi, kuni need hakkavad piirama teiste samaseid vabadusi. Teine vastu, et loomulikud saavad olla vaid kindlad hierarhiad ja rollid ühiskonnas, kus näiteks soorolle ja peremudeleid defineerivad tänapäevased preestrid. Dialoog poolte vahel on üsna võimatu.

Piirid, tarad ja müürid

Aga dialoog ja avatud arutelu valikute üle peaksid siiski olema ju demokraatia alus? Ah, ei olnud ka Platoni demokraatia ligilähedanegi tänastele valikutele. Tema demokraatias oli justkui rahva võim, mis ei tähendanud kohe kindlasti kõiki inimesi, kes 16 või 18 täis, vaid üksnes rikkaid mehi, sest kes on vaene ja loll (mis hõlmab juba kõik naised), sel pole ju esindatust vajagi, sest tal pole huve, mida kaitsta.

Naljakas fakt koolitunni meenutuseks: ateenlased täitsa püüdsid populistide või türannide teket ennetada ostrakismi meetodiga: kui keegi sai liiga populaarseks, võidi korraldada hääletus ja ta põlu alla panna – kümneks aastaks linnast välja saata. Ühel hetkel lõpetati see võluvana näiv otsedemokraatia pull muidugi ära, sest meetodit hakati kuritarvitama ja riigipöördeid üritama. Tänapäevasedki näited otsedemokraatiast paistavad oma eesmärgile pigem vastu töötavat ning demokraatiat ja inimeste heaolu vähendavat.

Heaks näiteks on Brexit, mille käigus püüti oma rahvust ja saart kõigi trendide kiuste uuesti Euroopast eraldada. Sama üritavad mõned tänases Eestis, justkui midagi põlist taastades. Ent ei olnud meiegi iidne vastupanusaar, mis saja aasta eest lõpuks vabanes. Enamik rahvusriike tekkis samal ajal, jopates esimese ilmasõja järelainetele. Sealjuures suures osas Euroopast ei arvestatud rahvaste paiknemisega, vaid sellega, kuidas parasjagu otsustajatele sobis endised kuningakojad ära jagada. Vähe on

Tänapäevasedki näited otsedemokraatiast paistavad oma eesmärgile pigem vastu töötavat.

Euroopas riike, kus piirid poleks tõmmatud suvaliselt läbi ühe rahva eluala. Näiteks Belgia oma kuue parlamendiga. Absurd.

Aafrikast rääkimata, kus kaardiltki näeb, et piirid tõmmati Londoni ja Pariisi

Aga no kes endisest NSVList stabiilne demokraatia on? Eesti, khm. Idablokis? Endine Jugoslaavia? Ungari? Ha-ha.

suitsuses toas kaardi peal joonlauaga, ilmselt kohalgi käimata. Noil õnnetuil läks veel mõnikümme aastat, et iseseisvuda, ja stabiliseerunud on väga vähesed kolooniad. Aga no kes endisest NSVL-ist stabiilne demokraatia on? Eesti, khm. Idablokis? Endine Jugoslaavia? Ungari? Ha-ha.

Nõnda kiiresti kui nõndanimetatud rahvusriigid tekkisid, said nad aru, et tegelikult oleks pisut parem äsja joonistatud (tihti mägesid-jögesid, mitte inimesi pidi) piirid uuesti maha joonistada. Lõplikuks otsuseks oli küll uut ilmasõda vaja, aga olgem selle õppetunni eest Hitlerile natukegi tänulikud. Riigid mõistsid kärmelt, et aastatuhandeid vallutuste kaudu toimunud maailmakord on ikka ropult kallis ja rahu on mitmes aspektis isegi meeldivam (elus maksumaksja vs surnud maksumaksja). Nii tekkisid mõnekümne aastaga turbokiirusel rahvusvaheline õigus, riikidevahelised koostööorganisatsioonid, nagu ÜRO, WTO, NATO, Euroopa Liit, ja ongi olukord ligilähedane maailmarahule.

Pärast 1960.–70ndaid on kohe eriti rahu-lik olnud, rahvusvaheliselt eelistatakse igal juhul igal sammul koostööd teha ja suurimad probleemid, nagu kliima või korporatsioonide maksustamine, ongi üksnes globaalselt lahendatavad. Ühtlasi on piiride kadumine turgude vahel objektiivselt majandusele kasulik, millele järgneb inimeste heaolu, sealhulgas universaalsed humanistlikud õigused. Ja inimesed hakkasid ka nautima piiride kadumist (Soome viisat mäletate?), mistõttu on Brexiti üheks sõlmküsimuseks tollitariifide asemel saanud kõigile arusaadav Iiri piiri taastamise košmaar.

Või kas on? Piiridest, taradest ja

müüridest kuuleb üha enam, sest kogu ses virvarris on midagi olulist just nagu kaduma hakanud. Me ei ole enam järsku kindlad, kes me ise oleme, kui aastatuhandeid püsinud patriarhaat laguneb ja meil kästakse mitte üksnes tolereerida, vaid lausa austada igatsugu tundmatuid, kel on teistsugune keel, kultuur, nahavärv, harjumused või lihtsalt veider väljanägemine.

Kodumaja vanamutt jooksis mind hiljuti hoovis pikali küsimusega "Kas sa ikka tead, KES su kõrval elavad?". Naabripoiss oli vastu tulnud värvitud küünthe ja näoga. Üsna tavaline meie netomaksja Berliinis, kus mutt pole ilmselt käinud, küll aga külastas ta suvel Oxfordis õppivat lapse last, naastes jutuga, et Euroopa Liidust pole meile ikka mitte midagi head tulnud.

Ärme, jällegi, imesta. Sajandi eest oleks mutt sama võõristavalt suhtunud pesumasinas, mille naisi vabastavat toimet on tagasivaates raske üle hinnata. On igati inimlik, geneetilinegi, võõrast tõrjuda, sest võõras või isegi naabrimees on kõik need vallutuslikud aastatuhande üksnes ohtlik olnud.

Järgmine viktoriin: nimeta ühiskonnas või olmes olulisi muutusi, mida me oleks kunagi ühiselt kahel käel tervitanud. Võõrad ja vastumeelsed, ebaloomulikud ja labased on tundunud ikka enamik asju: jalgratas, elekter, külmik, margariin, traktor, auto, nüüd uuesti jalgratas, logode ja pakendite muutmine ja nii edasi.

Üldistada võib selleks pidevate revolutsioonide ajaks viimased sajad aastad. Ent isegi päris mitusada aastat tagasi toimunud teadusrevolutsiooni võib pidada läbikukkunuks, vaadates inimeste tagasilibisemist usupõhisesse ellu. Toda isegi mitte 1500–2000 aasta taha, mil kristlus ja islam idanesid, vaid iidsemasse, animismi, uskudes jälle puude, kivide või kloori ravitoimetesse.

Hakka või vastukaaluks kristlust igatsema, kust pärineb – küll pimedaks keskajaks tembeldatuna – suur osa haridusest ja teadusest. Siiski ei saa öelda, et religioonid tekkinuks niivõrd sellest, et tavainimesed tahtsid hirmsalt targemaks saada, leida oma elule pidepunkte, reegleid või lunastust. Eks need jumalad leiutati ikka nõnda, et inimesed hakkasid suuremate hulkade kaupa koos elama (jah, linnastumine ei alanud NSVL-i lagunemisel või EL-iga liitumisel) kui varem hajali hõimud ja neid oli vaja tõhusamalt kontrollida. Enam

ei piisanud mõistmisest, et vihma saab trummi tagudes ja lambaid veristades välja loitsida, vaid tarvis oli ähvardust, et põud on karistus taevaisale allumatuse eest (tänapäevalgi arvab mõni, et tormid on karistus geide pärast).

Religioone ei saa ka üksnes võimukäiguks pidada. Alati on vaja mingisuguseid ühiselu reegleid, mis meile lootuse annavad: jumal, teadus, auto, liha. Demokraatiale võiks aga olla omane, et need reeglid lepivad kokku inimesed arutelu ja vabadel valimistel, mitte et kusagil on vahemehed (ja kindlasti mitte naised), kel on kõigeväelise isiklik meiliaadress, kust alamateni saabuvad otse taevast universaalsed loomuseadused. Siis kisub kahtlaseks, läbipaistmatuks.

Ühiselu reegleid oleme kohandanud aastatuhandeid. Viimane näide: erivajadusega inimesed, keda pole mitte kunagi ajaloos peetud inimesteks, vaid puudega lapsi pidi häbenema, varjama. Eks nad surid ka alati ruttu. Alles viimastel aastakümnetel oleme juurutanud humanistlikumat vaadet, kus igal elul on väärtus, isegi töösuude, aga nüüd on selgunud, et vanad hoiakud tundmatut tõrjuda pole kuhugi kadunud. Inimesed koguvad allkirju, et hooldekoldud nende kodukanti ei tuleks, soovimata kuulda, et tegu pole ohtlike hulludega. Lihtsalt ei meeldi ja kõik.

Inimesed koguvad allkirju, et hooldekoldud nende kodukanti ei tuleks, soovimata kuulda, et tegu pole ohtlike hulludega.

Mis teha, see kõik on piiride hajumisega kaasneva ülikiirena tunduva arengu paratamatus. Saja aasta eest õieti polnud niisugust nähtustki nagu turism, lõbu pärast reisimine. Ei, kusagile kaugemale minna oli kas üldse keelatud (samas riigiski elukohta vahetada) või igal juhul ohtlik, sest mujal olid vaenlased. Nüüd on rahvad sajandi üsna vabalt rännanud, sajad miljonid saavad vabalt kolida linna või reisida paljudesse riikidessegi hirmu tundmata, mis meeldib liikujale, aga mitte mahajääjale.

Me usume, et lihtsad vastused keerulistele probleemidele on siiski kusagil olemas ja nagu tellitud, populistid neid pakuvadki.

Viimasile tundub, et muutused on neile üksnes halba toonud – maaelu sureb välja ja see protsess on üldse maailmarahu ehk Euroopaga ühinemisega üksnes hoogustunud. Teisalt on maapiirkondadesse sadu miljoneid sakslaste raha toodud ja ilma tähelegota objekte naljalt ei leia. On's see kõik hea või halb? Palun lihtsat vastust, mitte mingit keerutamist!

Kes kurat me oleme / ei ole?

Lihtsate vastuste iha ongi demokraatia paeluss. Me usume (just nimelt Usume), et lihtsad vastused keerulistele probleemidele on siiski kusagil olemas ja nagu tellitud, populistid neid pakuvadki. Teadmistehimu asendumine või lausa blokeerimine hirmuga võib olla demokraatia üks suuremaid ohtusid.

Eelarvamusega elamine teadmise asemel on ju lihtsam, enda veendumuste muutmine üliiraske. Ma oleks nii ju nõrk, kindlasti mitte mehelik. Ja alati pole need eelarvamused valedki, kuid põhjuse ja tagajärje seos võib sassi minna. Võtame mustanahalised, inetult üldistatuna. Uuringute järgi ongi nende IQ ehk pisut madalam, nad on (USA-s olnud, Aafrikas siiani) tõesti harimatamad ja räpasemad. Aga seda ei põhjusta nahavärv, vaid kui sind on pikalt koloniseeritud, orjastatud, rassiliselt profileeritult kinnimajja topitud, võimaldamata haridust ja normaalseid elutingimusi, pole tarkus ja hügieen ju tekkida saanudki.

Valged inimesed pole aga kuidagi teistmoodi arenenud ja geneetiliselt võib eestlane olla sarnasem mõne musta hõimu kui teise eurooplasega. Unuma kipub lihtne tõsiasi, et valged ei tekkinud jumalast antuna targemate ja väarikamatena, vaid omal ajal Aafrikast välja rännates oli meil vaja pimedamas keskkonnas D-vitamiini kätte saada ja kahvatus on evolutsiooni tagajärg.

Mullu Paides üritasin viimase, enda arust ilmselge faktiga rahvuslaste ees esineda. Tembeldati valetajaks, sest see polla lihtsalt võimalik, et me kõik olime kunagi neegrid, kusagilt Etioopia kandist. Sealt, kus meie kaunid sookured talvituvad. Või on need hoopis etiooplaste kured, kes Eestis suvitavad? Teist tänasel teadusel põhinevat faktikest, et eestlased pärinevad kusagilt tänase Moskva tagant, ei julgenud ma mainidagi ... neegrid JA venelased!

Niisiis – kes kurat me oleme? Kes on õige eestlane, britt või ameeriklane? Rahvad on alati rännanud ja oma identiteete aastasadadega ehitunud, teistega segunenud. Pelgame võõramaalasi, halame maaelu kärbumise üle, aga kas üks aus Eesti küla võtaks üldse rõõmuga vastu Tallinnast tulnud valge eestikeelse uussisserändaja? Või poleks ta ikkagi see õige muhukas, mulk või võrokene? Olgugi et õigeks mõeldud põliselanik on ise ka vaid 20 aastat peamiselt suviti kohal käinud. Sestsati, kui pärast vanaema ka lehm lõpuks ära suri ega enam lapsi hirmutanud. Nüüd saab suvilat isamaaliselt silmi pöörítades isataluks brändida.

Tehnoloogia areng kui pealtnäha progress tekitab ka rohkem või vähem sümboolseid dilemmasid. Meil pole enam tarvis rügada põllul või tehases, mis peaks ju hea uudis olema. Kui aga sada aastat püsinud töökohad (või sünnitusosakond) kaovad, tahaks nagu tagasi ... midagi. Mis see täpselt on, ei tea, sest mõistus ja tunded läksivad taas riidu.

Identiteedikriisile kogu see demokraatiakriis mu meelest taandub. Eeldusele, et kusagil on õiged inimesed oma puhtuses, kellele eliit tahab halba. Eliidi suudame ehk kuidagi määratleda, näiteks riigi ja Euroopa juhid, aga puhast rahvast on juba tsipa raskem defineerida. Neis raskustes valime taas lihtsama tee: me teame, kes me EI ole ja mida me ei taha. Alustuseks piisab liiga agressiivsetest võrdõiguslastest, sealhulgas mustadest, moslemitest ja geidest, kes paistavad olema kolm ilma suurimat probleemi.

Uuringute järgi demokraatia meile samas meeldib, rahu ja vabadused ja see värk. Küll aga kargab esile üksainus anomaalia: me soovime pigem karmi käega juhtimist kui lõputuid arvamussfestivale ja rahvakogusid. Mis tähendab, et ebademokraatlik eliit tuleb asendada ...

veel ebademokraatlikuma eliidiga. Võta kinni.

Mõned mõtlevad, kas Eestile või liberaalsele demokraatiale oleks siiski abiks mingi uue suure narratiivi arendamine, mis rahvast ühendaks ja mis ei põhineks vaenlasel ega vastandamisel. Sarnaselt nagu Ameerika ühendajaiks pärast kodusõda peetakse pesapalli ja tänapähi. Kahtlane siiski, et praegusaja info üleküllasuse ja kanalite pihustumise juures ükski riiklik propagandaplaan kuhugi jõuaks või mõju omaks. Kuni ajakirjandus vaba on. Või kas on?

(Era)meediatööstus – kutsugem seda õige nimega – pole ühiskonna sidususest ülemäära huvitatud, sest siis poleks mildestki kirjutada. Nende asi on nimelt konfliktidele puid alla panna, polariseerumist suurendada. Sotsiaalmeedia toimimisest ei saa me aga arugi, sest platvormide huvi on kõik inimesed enda juurde tirida ja teistele kaupmeestele nende elud edasi parseldada. Sisust on saanud pakend, kõik on pahupidi pööratud, ja me arvame, et meil on vaba tahe internetis käia ja mängu kontrollida. Ah, sajandi eest süüdistati meediat tegelikult samades asjades, kolletumises, pealiskaudsuses.

Lõpetuseks oleks viisakas lahendustest rääkida? Ükski loetud autor neid väga pakkuda ei osanud, ega hakka minagi üritama. Ettevaatlikult mainitakse vaid üht liialt pika vinnaga nähtust: kodanikuharidust. Võib üksnes nõustuda. Kui me oleks kõik natuke targemad (ja ükssteisega viisakamad), väheneks valede võimalused kolinal. Kehv uudis on jällegi, et põhiagendid ehk meedia ega parteid pole targemast valijast või argumenteeritud arutelust üldsegi huvitatud. Valede levitamine on äri parem. Umbes nagu lõhnakuusk autos – on rõve küll, aga selleta tunneks me ju omaenda haisu.

Riiki päriselt juhtivad ametnikud ja ka vabaühendused näevad üsna sar-

nast lahendust, aga nad kutsuvad seda kodanikuhariduse asemel kommunikatsiooniks. Tuleb lihtsalt rohkem kõike selgitada. Printsibis nõus, aga kindlasti mitte pressiteate, "Ringvaate" intervjuu või reklaamikampaania abil. See lihtsalt

Ideaalne demokraatia toimiks suurte vaenlaste ja loosungiteta, kus keegi ei ürita teisi võrgutada ega vägistada.

ei tööta ja PR-is levinud tuim kajastuste kokkulugemine ei anna mingit aimu, kas kellegi suhtumine või käitumine muutusid. Ega ilmselt muutunudki.

Tarvis on kõvasti nutikamaid viise, kuidas inimesi kõigepealt kuulama õppida, õiged meetodid valida, ja mitte hakata ise demokraatiat ja sõnavabadust vihkama, kui kaks trolli su rahvaga kohtumise kauni ürituse ära rikuvad. Negatiivsemad inimesed on alati agaramad ja demokraatlikumalt meelestatud püsivad vait, sest nemad ei tunne end sedavõrd ohustatuna ja kipuvad teisi rohkem usaldama. Jällegi riikalik inimloomus, mis teha.

Ei alga ju tegelik demokraatia põhiseadusse raiutust, vaid enese ja ümbritseva rahul olemisest ehk turvatundest, aga ka – jah, ikka see "jah, aga" tingimus – suutest tunnistada, et ma ei tea päris kõike ja vahel eksingi. Et ma ei pea end teisest inimesest paremaks ega pürgi selle poole, vaid oskan teda kõigi ta veidruse juures eelkõige inimeseks pidada ja vajadusel aidata. Ka siis, kui ta on enamusse kuuluv, paljud igipõlised positsioonid kaotanud valge keskealine heteromees.

Ideaalne demokraatia toimiks suurte vaenlaste ja loosungiteta, kus keegi ei ürita teisi võrgutada ega vägistada. Selline rahulik nikerdamine, üheskoos otsustamine ja tegemine. Demokraatia õnnetuseks on ta oma täiuses surmigav, nii et kogu ajaloo juures on pigem ime, et me demokraatiat aeg-ajalt üldse kogenud või talunud oleme. Rahu ja vabadustega päriselt harjumine nõuab ikka palju rohkem aega ja meelekindlust kui sada aastat.

Identiteedikriisile kogu see demokraatiakriis mu meelest taandub. Eeldusele, et kusagil on õiged inimesed oma puhtuses, kellele eliit tahab halba.

Mis on
arutelu puhul
kõige olulisem?

Mõisted nagu “tõejärgsus” ja “valefakt” on saanud osaks igapäevasest keelekasutusest. Kuidas tugevate argumentide ja sisuka arutelu abil demokraatiat tugevdada, jagas mõtteid Eesti Väitlusseltsist välja kasvanud sotsiaalse koolitusettevõtte **SPEAKSMART** tiim.

Argumenteeritud aruteluta ei ole demokraatia võimalik

Üks paremaid viimastel aastatel kuulnud arutelusid leidis aset kevadel Tartus EAS-i ja ülikoolide koostöös korraldatud konverentsil “Asia Update”. Ühes paneeldiskussioonis osales pika karjääriga Rootsi diplomaat, endine Rootsi suursaadik Hiinas ja Mongoolias Lars Freden. Olles oma diplomaaditöö lõpusirgel, rääkis ta Hiinast väga ausate sõnadega. Kõrgetasemeline seltskond ruumis tõusis püsti ja plaksutas mitmel korral tema sõnavõttudele nii, nagu jazz-kontserdil elatakse kaasa muusikute soolodele. Mõned ruumis olnud Hiina esindajad protesteerisid omakorda valjuhäälselt.

Paljude muude asjade hulgas ütles ta, et Hiina kommunistlikul parteil oli olemas paljude aastakümnete peale ulatuv detailne plaan, kuidas Hiina maailmale avada ning inimesed ja ühiskond selleks ette valmistada. Kuid kui tegelikkuses avanemiseks läks, kulgesid sündmused oodatust oluliselt kiiremini ja tegelikult on tänane positsioon globaalsel tandrill tulnud Hiinale ootamatult kiiresti ning nad ei ole veel valmis seda täielikult ära kasutama.

Võib aimata, et sarnane stsenaarium rullus maailmas lahti ka 1990ndate alguses, kui Nõukogude Liit ootamatult kiiresti lagunes ja paljud riigid iseseisvusid. Seda oli soovitud, selle suunas oli tegutsatud,

aga kui see ühel hetkel väga kiiresti juhtus, ei olnud kellelgi käsiraamatut, kuidas endisi sotsialistlikke liiduvabariike demokraatia teele aidata.

Meile meeldib Eestis mõelda, et esimese vabariigi ajast oli demokraatlik ühiskonnakorraldus meile tuttav ja et 1991. aastal taastasime nii iseseisvuse kui ka demokraatia. Tegelikuses oli demokraatia meie omariikluse alguses kõikuv ja kohati üsna suure küsimärgiga. Oleme tõmmanud suure võrdusmärgi vabaduse-iseseisvuse ja demokraatia vahele, aga tegelikult taastasime 1989. aastal pigem siiski omariikluse. Demokraatiat, eriti selle nüüdisaegses tähenduses, pidime hakkame otsast peale välja mõtlema ja käsiraamatut selleks ei olnud kellelgi meile ette anda.

Kodanike arutelu selle protsessi juures väga palju ei toimunud. Kuna koos omariikluse ja demokraatiaga saabus ka turumajandus ja väga paljudel kadus pind jalge alt, ei olnud kellelgi diskussiooniks lihtsalt aega. Tuli ise vaadata, kuidas soomlastega kooperatiiv püsti panna või rublad kilekotis, ühest pankrotti minevast pangast teise joosta. Kõigega oli kiire ja see mentaliteet kestab toonastes põlvkondades ja rahvuslikus alateadvuses tänaseni. Veel 2000ndate keskel räägiti nalja, et Läti Swedbanki inimesed ei saanud kellegagi

uutest ideedest rääkida. Rootslastega rääkimisest polnud kasu, sest need arutasid siis veel aasta aega hiljem sama ideed eri koosolekutel ja eri tasemetel. Eestlastele ei saanud aga ideest rääkida, sest need ei hakanud üldse mingit arutelu pidama ja tulid järgmisel päeval tagasi töötava prototüübiga.

Kõigest hoolimata tehti 1990ndatel hämmastavalt palju õigeid otsuseid nii riiklikult kui ka meie teekonnale kaasaalavate toetajate poolt. Üks otsus selles pikas reas oli Avatud Ühiskonna Instituudi (Eestis nime all Avatud Eesti Fond) otsus õpetada siinsetele koolinoortele selgeks väitluskultuuri ja arutleva hariduse alused.

Demokraatlikus ühiskonnas peaks mõjule pääsema tugevam argument, mitte tugevama argument. Filosoof Jürgen Habermasi mõtte taga peitub õpetus sellest, kuidas ühiskondlikes aruteludes peaks määravaks saama mitte selle sõna, kellel on kõvem hää, rohkem raha või võimu, vaid sisuliselt kvaliteetsem, paremini tõestatud argument.

Isegi kui Eesti Vabariigi taasiseseisvumise ajal ei olnud enamikul rahvast mingit sisulist ettekujutust demokraatia toimimisest või enda rollist demokraatliku ühiskonna kodanikuna, siis 2013. aastaks, kui Paines toimus esimene Arvamusfesti-

val, oli juba suur hulk inimesi, kes mõistsid arutelu kesket rolli demokraatias.

Arvamusfestivali tõi Eestisse Kristi Liiva, kes oli Rootsis kogenud sealse demokraatliku ühiskonna ühte olulist alustala Almedaleni festivali ning vaimustunud selle kvaliteetsetest aruteludest. Siin festivali käivitades said tema ja ta meeskond kohe teada, et arusaam arutelu väärtusest pole kaugeltki kõigini jõudnud, ka mitte sellises ühiskonna nurgakivis nagu meedia. Üks peamisi ajakirjanike ja paljude teiste küsimusi, millele kuus aastat tagasi tuli vastata, oli: "Aga mis kasu sellest arutelust on? Mis selle festivali tulemusena siis sünnib?" Kindlasti on ka praegu ümberringi palju neid 1990ndate äratelijate põlvkonna inimesi, kelle jaoks asjadest rääkimine ei ole väärtus. Oleme ringiga tagasi omaaegse Swedbanki nalja juures.

Nende kõrval on suur hulk teisi, kes on aru saanud, et demokraatia ilma sisulise, argumenteeritud aruteluta ei ole võimalik. Mõned on seda kogenud pikema demokraatia traditsiooniga riikides elades, mõned on tulnud väitlusliikumisest, mõned on sellest haridussüsteemis aru saanud. Meediaga on jätkuvalt probleeme, nagu ütles Rain Kooli pärast tänavust Arvamusfestivali Vikerraadio päevakommentaaris pealkirjaga "Arvamusfestival. Vigade parandus", kuid kvaliteetsema arutelu tuuled on olenevalt kanalist puhumas sealgi.

Miks ei ole demokraatia võimalik ilma argumenteeritud aruteluta? Miks tekkisid läänemaailma antiiksetel lätetel koos ja kõrvuti Aristotelese õpetus argumentidist ja demokraatlik valitsemisvorm? Demokraatia toetub arusaamisele, et ühiskondlikes otsustes ühte tõe ei ole. On erinevad konkureerivad tõesed, mis on kokkuleppeelised ja ajas muutuvad. Ja see kokkulepe sünnib kodanike argumenteeritud arutelu. Rohkem immigratsiooni ei ole parem kui vähem immigratsiooni. Rohkem riigi sekkumist eraellu ei ole halvem kui vähem riigi sekkumist. Patriotism on sama hea kui globalism. Kõik oleneb sellest, millistes väärtustes ühiskond on kokku leppinud ja milliseid eesmärgi nende väärtuste piires saavutada soovitakse.

Miks tõesed on erinevad? Sest inimesed ja nende vajadused on erinevad. Enamik meist ei tahaks olla ühtemoodi riidetatud, ühesuguse jutu ja mõtetega mass. Me tunnustame inimeste õigust vabalt mõelda, ennast määratleda ja ennast teostada.

Variatiivsus kaitseb populatsioone looduses ja see kaitseb ühiskondi vähemuses olevate inimeste tagakiusamise eest.

Liberaalne demokraatia ei ole enamuse türannia. Maksimaalselt kõikide huvidega arvestamiseks on oluline kuulata ära kõigi poolte argumentid ja nende valguses teha otsused, mis võimalikult suures ulatuses tagavad kõigi heaolu. Nende argumentide esilekerkimiseks ja analüüsiks on mõõdapääsmatu meedias, koosolekutel, vabaühendustes ja mujal ühiskondlike otsuste üle pidevalt arutleda.

Demokraatia ei ole kõige efektiivsem ühiskonnakorralduse vorm, sest korralikult argumenteeritud arutelu võtab aega. Need, kes teevad linnukese pärast kaasamise ja forsseerivad esimesena pähe tulnud lahenduse hästi kiire rakenduse, ei käitu demokraatliku ühiskonna põhimõtete kohaselt. Karl Popper hoiatas meid, et ühiskonna peal ei tohi katsetada.

Demokraatlikus ühiskonnas peaks mõjule pääsema tugevam argument, mitte tugevama argument.

Argumentide kaalumise teel peame hoolikalt läbi mõtlema ja otsustama, milline on kõigi jaoks parim lahendus enne, kui midagi teostama asume.

Ühise arutelu tulemusel sündinud otsused on ka kõige kvaliteetsemad otsused. Esiteks võtavad nad arvesse väga paljusid muutujaid, mis argumentide kaudu esile tuuakse ning mida üks liider või kildkond ei suudaks läbi mõelda. Veelgi olulisemana aga on inimesed motiveeritud ellu viima otsuseid, mille tegemises nad on saanud arutelu kaudu osaleda. Kui seadus on midagi, mille keegi kusagil on teinud ja mille mittetäitmise eest indiviidi karistatakse, siis täidetakse seda seni, kuni karistuse oht püsib. Kui politsei ei vaata, sõidetakse ikkagi 100-ga punase fooritule alt läbi. Seevastu seadused, mille loomisesse on inimesed kaasatud, kus nad on saanud osaleda ning kus nende huvisid on kuulda võetud ja arvestatud, saavad osaks indiviidide

mõttemaailmast, neid täidetakse peaaegu loomulikuna ning nende täitmisele suunatakse või kutsutakse üles ka teisi.

Ühe tõe puudumist ei ole kerge taluda. Psühholoogiliselt lihtsam on mõelda, et see, mida ma usun, ongi õige, ja see, mida need teised usuvad, on väär. Igas ühiskonnas on suur hulk inimesi, kes ihalevad ühte selget tõe ja efektiivset isalikku kätt, mis seda tõe kehtestaks. Just seetõttu on arutlev haridus koolides ning pidev demokraatlike protsesside hoidmine ja arendamine hädavajalik, sest on palju jõude, mis liigutavad meid demokraatiast eemale. Harvardi ülikooli politoloogide Steven Levitsky and Daniel Ziblatti raamat "Kuidas demokraatiad surevad?" on sel teemal suurepärane lugemine.

Iseseisvuse ja turumajanduse kohta saame Eestis selge ja kindla häälega öelda, et oleme kohal ja hoiame kurssi. Demokraatia puhul on välistelt tunnustelt kõik ammu paigas, aga kui vaadata inimeste hoiakuid ja käitumisi, siis ei ole demokraatia sugugi välja kujunenud ega juurdunud. Kõva käe ihalus, mustvalge tõe ootus, püüe liiga kiiresti ühiskondlikke muutuseid teostada ja palju muud, mis demokraatlikule ühiskonnale omane ei ole ja mida populistlikel poliitikutel on lihtne ära kasutada, on meil jätkuvalt levinud ning seetõttu varitsevad ka Eestit Poola ja Ungari ohud. Seal on avatud ja argumenteeritud arutelu kokku kuivanud ning sellega koos taandumas ka demokraatia.

Õnneks on meil Arvamusfestival, Eesti Teaduste Akadeemia ja nende "Kust sa tead?", Eesti Väitlusselts, Avatud Eesti Fond ja paljud-paljud teised hoidmas ja arendamas edasi argumenteeritud arutelu kui demokraatliku ühiskonna hädavajalikku nurgakivi. Sellest veel olulisem on aga iga kodaniku panus argumenteeritud arutelu hoidmisesse oma peres ja kogukonnas. Tarkust ja kannatlikkust selleks meile kõigile!

Kuidas lõpeb demokraatia?

Sellise pealkirja laenas viiendale eestikeelsele Hea Kodaniku klubi arutelule briti politoloogi David Runcimani mullune raamat. Demokraatia proovikivide üle arutasid kodanikuaktivist **MARTIN NOORKÕIV** ja Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna poliitik ajaloolane **JAAK VALGE**, arutelu juhtis ning olulisema pani kirja **ANDREI LIIMETS**.

Demokraatia hetketervisest

Martin Noorkõiv: Ma olen olnud kodanikuaktivist umbes kümme aastat – alguses loll kodanikuaktivist, siis loll kodanikuaktivist, kes teab, et ta on loll kodanikuaktivist. Selle aja jooksul on tugevalt muutunud mu arvamus sellest, kuidas demokraatia tervist vaadata. See määrab ka vastuse.

Neid vaatamisviise on palju – näiteks mitmesugused indeksid. Mida rohkem ma olen mõelnud, uurinud, lugenud, seda rohkem olen hakanud vaatama ajaloolist perspektiivi. Nii vaadates ei ole küsimus selles, kas demokraatia laguneb kuidagi kiiremini või aeglasmalt, vaid selles, kas meil üldse on suures osas maailma riikides praegu demokraatia.

Paljudes riikides pole demokraatiat kunagi olnudki. Ka neis, mis on nime poolest või pealispinnal demokraatlikud. Puudub demokraatlike institutsioonide väljakujunemise traditsioon. Ainult teatud Euroopa riikides on toimunud piisavalt pikk institutsionaalne areng, mis on võimaldanud demokraatiat, nagu me sellest tavaliselt räägime.

Selles kontekstis ütleksin vastupidi: toimub selle näilise demokraatia pildi mõranemine. Nüüd hakkab tunduma, et äkki neis riikides, kus demokraatia tekkis üheksakümnendatel, ta tegelikult ei tekkinudki. Äkki see oli pinnavirvendus, et mängime küll, et meil on demokraatia, et meil on teatud läänega sarnased institutsioonid, aga nende all ei ole ei ajaloolist järjepidevust ega ka korralikku korrelatsiooni sellega, mis neis ühiskondades toimub. Need institutsioonid ei täida samu funktsioone nagu näiteks Suurbritannia demokraatlikus süsteemis.

Jaak Valge: Sõltub definitsioonidest. Üks pikaajalisem demokraatia mõõtmise süsteem on seitsmekümnendatel Ameerika ülikoolide väljaarendatud Polity IV. Mõõdetakse miinus kümnest kümneni kolme põhiparameetri järgi, mis jagunevad alaindeksiteks. Polity järgi on demokraatia definitsioon selline, nagu ta on ajalooliselt välja kujunenud: kui palju osaleb valimistel, kui ausad on valimised ja mil määral on täidesaatev võim sõltuv seadusandlikust, valitavast võimust.

Kui võtta aasta 2017, siis meil on palju kritiseeritud Ungari ja Poola demokraatiat, aga mida me näeme – need demokraatiad on kvaliteetsemad kui Eesti. Nemad saavad 10 palli, Eesti saab 9. Riik, kust tuleb eriti

suur kriitika Ungari ja Poola kohta – Prantsusmaa –, saab ka 9. Kritiseerivad need riigid, kus demokraatia tase on madalam.

Aga miks saab Eesti 9? Näiteks 1931. aastal enne riigipööret oli Eesti punktide arv maksimum. Mispärast on meie demokraatia tase praegu halvem, kui ta oli aastatel 1919–1931? Vähene osalus! Osa meie elanikest on ilma valimisõigusega, teise riigi kodanikud ja kodakondsuseta isikud. Polity ei hinda seda, kelle süü see on. Kui Polity järgi vaadata, siis demokraatia ulatus on kogu aeg kasvanud, viimastel aastatel on tagasilöögid suurematel riikidel olnud ainult Venemaal.

Teine selline mõttesüsteem, mis on märksa levinum, aga mis ei mõõda demokraatiat, vaid vabadusi, on Freedom House. Nemad mõõdavad hoopis teisi asju – neid, mida me klassikalises mõttes demokraatiaks pole pidanud. Mida seal näiteks Ungarile ette heidetakse? Seda, et rahvusvaheline ülikool likvideeriti või et suur opositsiooni ajaleht suleti. Seal on rida hoopis teisi parameetreid. Klassikaliste parameetritega on kõik korras.

Kas siis demokraatia on ohus? Võibolla fassaadi taga ei ole enam seda, mis kunagi oli. Mis on võrreldes Polity tunnustega muutunud? Riikide valitavatele organitele on väga suur välismõju. Mitu protsenti Eesti parlamendis menetletavatest eelnõudest on algatatud Euroopa Liidus? 40%. 50% tuleb valitsuselt, millest osa on veel rahvusvaheliste lepingute ja väliskonventsioonide kinnitamine. 10% on parlamendi enda algatused. Parlamendi staatus ja tähendus on tohutult muutunud. Seadusandlike algatuste koguna ei ole ta enam sugugi see, mis ta oli.

Polity võtab formaalselt ja neid defekte ei näe. Freedom House mõõdab eelkõige inimõigusi ja näeb nende kaudu ka demokraatia kvaliteedi halvenemist – viimaste aastate raportid on olnud hoiatavad. Inimõiguste mõiste ise on aga ähmane ning neid defineeritakse ümber – mõnikord on rõhk ühel, teinekord teisel. Võibolla mõõdab Freedom House osaliselt seda, mis on tänapäeval domineerivate riikide ettekujutus demokraatiast. Sel juhul on vasakliberaalse visiooni kohaselt demokraatia langustrendis.

Definitsioonidest

MN Ungari puhul on peamine etteheide demokraatia teemal üheksa päevaga vastuvõetud uus põhiseadus, mis annab praegusele koalitsioonile väga laiad õigused muuta põhimõtteliselt

kõiki riiklikke aluseid. Fundamentaalne vahenäiteks lääne ja Hiina demokraatia vahel on see, et ühes peavad valitsejad alluma seadustele ja sadade aastate jooksul paikaks loksunud normidele, teises saab juhtida ja valitseda seaduste abil. Ungari muutused võimaldavad minna fundamentaalselt vastuollu õigusriigi alustega. See on palju olulisem probleem kui üksikud institutsioonid, nagu ülikoolid või ajalehed.

Mis asi on klassikaline demokraatia? Kui võtta Polity indeksi järgi, siis Ateenas ei olnud üldse demokraatia, enamik inimesi ei saanud seal hääletada. Ateena demokraadid ütlesid jälle meie tänase esindusdemokraatia kohta, et see ei ole demokraatia. Kust me siis üldse võtame, mis on klassikaline demokraatia ja mida me selle all mõtleme? Võiksime püüda seda defineerida.

Me istume siin ja räägime demokraatiast, sest on tõstatunud küsimus, et kui me kasutame sõna demokraatia, siis kas me mõtleme liberaalset demokraatiat. Indeksit võrdlus natuke illustreerib seda. Ungaris öeldakse, et me ei taha seda liberaalset demokraatiat, vaid päris, puhast demokraatiat.

Mis see puhas demokraatia on? Kui

Ei saa eristada puhast demokraatiat ja mittepuhast demokraatiat, sest see puhas demokraatia ei toimi tegelikult demokraatlikult.

minna põhimõtte tasandile, siis demokraatia on olemuslikult rahva võim. Rahvas on saanud oma võimu ajalooliselt teostada valimistega, otsuste tegemisega, mida vahendatakse valimiste kaudu. Otsuseid saab teha inimeste kohta, kellel võiks olla õigus midagi teha, järgmisi otsuseid langetada, poliitikuid valida kusagile, ja valitsejate kohta, kel mitte ainult pole õigus teha otsuseid, vaid ka neid ellu viia. On võimalik, et inimesed otsustavad otse seaduste üle, aga ka, et otsustatakse muu üle – keegi ületab kiirust ja rahvas tuleb kokku, et otsustada, kas teha trahvi. Kõik need võimalused kuuluvad teoreetiliselt väljale nimega demokraatia.

Enamasti räägime inimeste valimisest

või otse reeglite kehtestamisest – sellelt baasilt eristame esindus- ja otsedemokraatiat. Siis on meil spekter riike, kus olukord on ühel või teisel poolel või paikneb kusagil vahepeal. See jaotus ei ole aga realistlik, sest eeldus on, et inimesed saavad vabalt valida, siis on demokraatia. Liberaalne demokraatia ja klassikaline demokraatia lähevad omavahel risti, kuna päriselt saad sa vabalt valida siis, kui sul on teatud vabadused, mis võimaldavad sul teha neid vabu valikuid.

Venemaa näitel levis hiljuti video, kuidas valimisvaatlejale virutati rusikaga kõhtu ja kogu valimiskomisjon vaatas seda pealt. Ilmselt need valimised ei ole vabad. Liberaalne demokraatia ütleb, et lisaks sellele, et toimuvad valimised, peab riik vastutama selle eest, et nad saaksid vabad olla, et inimesed saaksid käia vabalt valimas, saaksid vabalt arutada selle üle, keda valida. See toob riigile paratamatult igasuguseid ootusi eri vabaduste kaitsmiseks. Nüüd on meil lisaks valimiste komponendile vaja mingit riigi sekkumist, et valimised saaksid vabalt toimuda, mis iganes otsuseid siis tehakse. Selles mõttes ei saa eristada puhast demokraatiat ja mittepuhast demokraatiat, sest see puhas demokraatia ei toimi tegelikult demokraatlikult.

Kui ütled, et Ungari demokraatia kõige negatiivsemaks väljundiks või defektiks on, et täidesaatev võim on seadusandlikust võimust liiga sõltumatu, siis Polity seda kindlasti ei registreeri. Pole põhjust arvata, et seda indeksit kuidagi käänatakse – Ameerika ülikoolid on tuntult vasakliberaalsed.

On kuidagi väga märgiline, et me demokraatia tähenduse üle arutame. See on tõepoolest ähmastunud. Mõni politoloog ütleb ausalt välja, et demokraatia on tühitähistaja. Ei ole enam ühtset mõistet. Ainus ühtne arusaam on, et ta on hea asi. Võibolla Venemaa kultuuriruumis mitte, seal söimatakse demokraatideks neid, kes Jeltsini ajal olid korruptandid.

Aga kas ta on alati olnud tühitähistaja? Ma usun, et kui võtame Encyclopedia Britannica või mõne teise maineka entsüklopeedia ja vaatame sealt demokraatia definitsioone aastatest 1920–1990, siis need on ühed ja samad. Muutus on viimasel mõnekümnel aastal, kui on tulnud sisse uusmõisted nagu liberaalne demokraatia.

Mulle väga meeldib, kui sa ütled, et liberaalse demokraatia korral on valikud vabad, ja kui see oleks üldlevinud defi-

nitsioon, siis ma ütleks, et ma olen hästi liberaaldemokraatlik. Aga ma arvan, et see on elementaarne. See ongi igasuguse demokraatia alus, et valikud on vabad – sõnavabadus, meelsusvabadus, väljendusvabadus. Liberaalne demokraatia peaks ikkagi midagi muud olema ja minu arusaamise järgi see on poliitilise režiimi liik, kus enamuse valiku asemel on tõstetud esiplaanile inimõigused või vähemuste õiguste kaitse.

Enamusest ja vähemusest

MN Kui me midagi ühiskonnas arutame, siis teeme alati eeldusi, mida me ei ütle välja, vaid lihtsalt lihtsalt juurde. Samamoodi toimib eeldusena, et demokraatias, ka liberaalses demokraatias, saab enamus oma tahtmise. See on eeldus, mida me ei ütle isegi välja, sest see on ilmselge – see ongi demokraatia. Ja siis me lisame: aga vähemustest ei sõideta ka üle. Demokraatia alusloogika võimaldab nagunii seda, et enamus saab, mida ta tahab. Aga me tahame, et keegi ei jääks samas millestki väga olulisest ilma.

Liberaalsed demokraatiad ei ole ehitatud üles peamiselt vähemustele, nad on üles ehitatud peamiselt enamusele. Kui võtta mõni liberaalse demokraatia eestseisja või erakond, kes arvab, et see on alus, millest kõik riigid peaks lähtuma, siis enamiku neist eeldus on, et enamus peaks olema see, kelle soove ja tahtmist riik peaks täitma. Lihtsalt mitte vähemuste arvelt, mistõttu peaks tagama, et see enamus ei muutuks nii-öelda diktatuuriks, enamus ei hakkaks vähemusi kahjustama.

JV Ma mõistan ja printsibis väga jagan seda, aga minu meelest ei ole päris selge, kuidas me vähemusi defineerime. Minu arusaamises defineeritakse vähemusi enamuse poolt mingite üldlevinud moraalinormide järgi.

Arvamusfestivalil vaidlesin Reformierakonna lõvikoopas päris liberaalidega selle üle, kas meil on piisavalt vabadusi või mitte, ja katsusin öelda, et vaadake, tavaliselt on ühe vabadused teise kitsendused. See, et me saime 1991. aastal iseseisvaks riigiks, oli kitsendus venelastele või kasahhidele-aseritele, kes enam ei saanud meie riigis vabalt liikuda. Kitsendasime nende liikumisvabadust.

Kui ühiskond liigub teatavale individuaalseerumis- ja küpsusastmele, siis ta

aktsepteerib teiste õigust olla omamoodi. Aga ma pean ütlema, et meie ühiskond aktsepteerib osa vähemusi ja teisi ei aktsepteeri. Me peame moraalinormi rikkuvaks liputajaid. Nad ei tee kellelegi liiga, ei ohusta kedagi, aga meie moraalinormid on sellised. Seetõttu on ka inimõiguste kontseptsioon üles ehitatud prioriteetsetele vähemustele ja minu jaoks see päris veenev ei ole – ma tahaks arusaamist, mis on mis. Minu meelest võetakse liberaalse demokraatia kvaliteedi näitajaks või indikaatoriks kindlalt defineeritud vähemuste õigusi.

Inimõiguste kontseptsioon on üles ehitatud prioriteetsetele vähemustele ja minu jaoks see päris veenev ei ole.

MN Pigem on probleem selles, et jäetakse ütle mata mingid asjad, mida peetakse ilmselgeks, ja kui miski jäetakse piisavalt pikalt ütle mata, siis see enam ei ole ilmselge.

Ameerika näide on Trumpi valijate uurimine. Kas nad on rassistid? Trump ju ütleb rassistlikke asju, järelikult peavad olema. Tegelikult on hulk valgeid inimesi tundnud, et Ameerika eripära on võimalus saada vaesest rikkaks. *American dream* – tee tööd, näe vaeva, siis tuleb rikkus. Nad on kujutanud ette, et Ameerika on aus koht ja see on põhimõtteliselt lubadus, et kui teed, siis saad. Nad on aja jooksul tunnetanud, et see on nagu järjekord, mis üritab märke ronida. Nad on oodanud järjekorras ja töötanud mitu põlvkonda, et saada rikkamaks, aga ei ole saanud. Ja üldine tunnetus on, et nad võiksid siiski olla rahul. Küllap nad siis pole piisavalt töötanud, aga süsteem on ikkagi okei – kes on piisavalt töötanud, on saanud. Nüüd tundub aga, et mõned inimesed on järjekorras ette lastud. Sellesse narratiivi kuulub, et ühel hetkel lasti naised järjekorras ette – peaksime naisi rohkem ettepoole laskma, kunstlikult sookvoote tegema, hoolimata sellest, et enamik feministe ei toeta sookvoote. Siis tulid järjest erinevad inimesed ja ütlesid, et meil on filmides liiga vähe asiaate, ja nii edasi.

Ühelt poolt on Trumpi valijate reaalsus, et nad ei ole jõudnud Ameerika unelmani, ja teiselt poolt valdab neid järjest enam tunne, et see on kellegi pärast. Võibolla nende riik, kes peaks looma neile võimalused olla edukad, on aidanud kedagi teist neist ette.

Tegelikult see ei ole nii. Nende ebaedu ei ole sellepärast, et kedagi on ette lastud, aga see ei ole. Kui sa oled ühelt poolt olukorras, kus sa oled mitu põlvkonda kaevanduses töötanud ja siis pannakse see kinni, töökohad kaovad ja su olukord halveneb, teiselt poolt näed, et inimesi lastakse järjekorras ette – mis siis, et see on vähemus, väike vähemus isegi vähemuste seas, tilluke protsent, mis ei ole kuidagi seotud su töökohast ilmajäämisega –, siis saad ikkagi vihaseks, et miks neid mööda lastakse.

Selles mõttes on retooriline tähelepanu liiga vähe mahajäänutel, samamoodi Eestis. Ma tahan elada riigis, mis on liberaalne demokraatia, kus enamus ei sõida vähemusest üle, aga tahan samas elada ka riigis, kus ma saan eeldada, et enamusest ka ei sõideta üle.

JV Ma ei ole nõus, et liberaal-demokraatia vastaste jõudude pinnaseks on need, kes on kuidagi maha jäänud. Selliseid väärtushoiakuid ei tuleks kuidagi alahinnata. Inimesed on valmis andma järele jõukuses, kui nad näevad, et ka teised seda teevad ning sellega kaasneb otsustusõiguse kasv. Need uued trendid, mis on umbes viis aastat tagasi terves läänemaailmas alguse saanud – globalismivastatus, liberaaldemokraatia skeptilisus –, pole põhjustatud sellest, et keegi joob kusagil trepil Bocki õlut ja tunneb end suurte autotehaste sulgemise tõttu töötuna, vaid tunde tõttu, et ta ei mõjuta protsesse, mis maailmas käivad.

Demokraatia tulevikust

MN Teoreetiliselt olen ma optimist, aga praktikas viimasel ajal kogu aeg pessimist. See jutt on juba mõnda aega käinud, et demokraatiat oleks vaja rohkem mõtestada, teiseks oleks vaja kodanikuharidust rohkematele inimestele, mitte ainult noortele koolis. Ja väärtusteema – Eesti ja paljud Ida-Euroopa riigid on väärtussüsteemi mõttes maha jäänud. Põld on kündmata. Mitte väljastpoolt, vaid seestpoolt.

On hulk asju, mida kodanikuühiskond peaks tegema. Peaks võtma kätte ja

demokraatia teemadega tegelema. See on suur, keeruline, akadeemiline töö. Seda peab teaduslikult uurima, uurimist peab rahastama, riigi sees peab tegema praktilisi uuringuid väärtustest, trendidest, valimiskäitumisest. Miks nad sellised on? Kuidas kaasamisviise rakendada? Hunnik praktilisi küsimusi, hunnik teoreetilisi küsimusi, hunnik raha ja aega, mis tuleks neisse tegevustesse suunata.

Minu kriitika kodanikuühiskonna suunas on see, et meie fookus on laias plaanis olnud mujal – leida üles ühiskondlikke juurprobleeme ja saavutada suuremat mõju. See on positiivne, aga taustsüsteemid on nihkunud ja viimane aeg on nendega tegeleda.

Üldiselt ma olen, kuidas öelda ... konservatiiv. Ma arvan, et asju ei peaks muutma liiga kiiresti. Asju peaks tegema samm-sammult. Rahvahääletustega teha katsetusi, kõigepealt kohalikul tasandil, siis riiklikul. Kõigepealt tuua süsteemi sisse ja samal ajal luua kultuur, kus me harjume, et kui on mingi küsimus hääletusel, siis toimub arutelu – inimesed osalevad, loevad päriselt neid arutelusid.

Agas tuleks luua ka kultuuri selles osas, et poliitkorrektsus on teatud erisustega teise sõnaga viisakus. Kuidas pidada seda arutelu viisakalt olukorras, kus maailm ei taha enam pidada viisakalt arutelusid? Ja teistpidi ma olen nõus, et mingisugune viisakuse küsimus on ka vale – et mingi osa ühiskonnast saaks kaasa rääkida, peab ta olema vähem viisakas.

Kultuuri, mida on vaja kaasavama demokraatia toimimiseks, peab arendama. See on ühtepidi kodanikuühiskonna vastutus ja kui see on olemas, siis tutvustame hääletussüsteeme, aga kui juhtub nii, et kõigepealt tutvustame hääletussüsteeme, siis on selle hääletussüsteemi tutvustajal vastutus ka kultuuri kasvatada. Minna kohe süsteemi muutuseni, kui kultuuri pole kasvanud, on liiga reformistlik.

JV Ma tunnustan Martini mõttekäikude loogikat, aga pean rahvuslasena reageerima. Näiteks väitele, et me oleme maha jäänud. See mulle ei sobi. Ma ütleks, et oleme paljus teistsugused. Kellest me oleme maha jäänud? Võibolla me otsime teist teed. Kui leiame globalistlikult, et nii-öelda lääne progressiivsed jõud on eesminejad, kelle järele me peame minema, siis me võtame tervelt maailmalt alternatiivi ära. Alternatiive on alati

vaja. Tingimustes, kus lääne ühiskondade demograafia ei taga nende ühiskondade jätkusuutlikkust, ei ole lääne ühiskondadel võimalik üldse õigust teisi ühiskondi õpetada. Kui õpetada kõigile maailma ühiskondadele selgeks jätkusuutmatust, tähendaks see ju tsivilisatsiooni hääbumist.

Mis puutub enne muutusi kaasamisse, siis ma ei tea jälle, kas ma olen sellega nõus. Kui inimesed näevad, et nende kaasamisest midagi ei muutu, siis nad ei tule ka hääletama. Ma lasin Riigikogu õigusosakonnal teha ülevaate otsedemokraatiast Ladina-Ameerikas. Te võibolla ei usu, aga nii Polity kui Freedom House näitavad, et Ladina-Ameerikas on toimunud demokraatia mõistes positiivne nihe. Selgus, et seal kasutatakse väga palju otsedemokraatiat ja referendumeid. Sellega võiks võtta maha hirmu, et meil peab olema 1000 aastat riiklust ja 200 aastat demokraatiat ja 50 aastat kaasamist, enne kui tohib referendumeid rahvaalgatustena kasutada.

Inimese kõige suurem vabadus on teha endasse puutuvaid otsuseid ise. See tähendab algatada referendumeid ja teha otse poliitikat.

MN Üks suuremaid rahvahääletusi oli Colombias, kus on olnud mitu aastakümnet kodusõda. Valitsusel õnnestus saavutada kokkulepe geriljadega, et lõpetame sõja ära ja leiame uue lahenduse. Toimus rahvahääletus, kas oleme leppega nõus või mitte. Nad vist said Nobeli preemia ette ära, aga rahvahääletuse tulemuseks tuli: ei soovi rahulepet. Siis uuriti piirkondi, et kes kuidas hääletas. Avastati läbiv põhimõte, et need piirkonnad, mis asusid nii-öelda vaenlasele lähemal, olid leppega nõus, sest olid isiklikult kogenud, mis on sõda. Neile, kes olid kaugel ja kel polnud isiklikku kokkupuudet, ei meeldinud mõte, et mingid tüübid metsast saavad õiguse osaleda parlamendivalimistel, saavad andeks röövimised, saavad amnestia. Parem on olla põhimõttekindel ja panna üks kinni ja jätkata sõda! See on näide väga suu-

rest rahvahääletusest ja ühiskonnast, mis ei olnud selleks valmis.

Muutumisest ja mittemuutumisest

JV Pean klišeed endast kui EKRE inimesest õigustama ja pakun välja vaate, et meie jaoks on demokraatial kolm ohtu, mis on ajalooliselt pretseeditud. Esiteks, mõiste ähmastumine. Teiseks, tohutu välismõju, et kodanikud ise ei saa otsuseid teha – suurkorporatsioonide võim on ülisuureks kasvanud. Kolmandaks, poliitkorrektsuse oht – seaduste kõrvale tekitatakse mingid poliitkorrektsuse reeglid, mis peaks inimeste hoiakuid suunama teatava eesmärgi poole ja piirama nende vabadusi rääkida nii, nagu nad ise tahavad. Ma ei ole iseenesest klassikaline konservatiiv, aga konservatiiv peaks nüüd ütleva nii, et kui Polity järgi defineeritud demokraatia on alati vilja kandnud, siis peaksime neid kohti parandama, mis selles süsteemis valesti on, ja selle põhjal edasi minema, mitte demokraatiat enam ähmastama.

Kuidas seda teha? Pean siin täitma klassikalise populistliku rolli ja ütleva, et klassikaliste rahvahääletustega. Rahvahääletus peaks olema see mehhanism, mis suudab vastu seista välismõjule. Inimese kõige suurem vabadus on teha endasse puutuvaid otsuseid ise. See tähendab algatada referendumeid ja teha otse poliitikat.

MN Osa ilmselt mäletab, et kunagi oli küsimus, kas teha demokraatia arendamise sihtasutusi. Endale tuhka pähe raputades arvan, et oli vale nende vastu olla. Vaatasin, mida pakutakse teha, ja leidsin, et see ei ole hea, aga ma võrdlesin sellega, mida ma arvasin, et oleks hea, mitte sellega, mis siis saab, kui see läbi kukub. Sai see, et mitte midagi ei saanud. Erakonnad tahtsid teha endale organisatsiooni, kuhu saaks panna tööle inimesi, kes pole parasjagu mujal poliitilisel kohal, et oleks töökohti pakkuda. Aga nad oleks muu hulgas uurinud ka demokraatia arendamise teemasid. Paljud olid vastu, aga selle asemele ei tekkinud ka mittepoliitilist demokraatia arendamise sihtasutust. Meil ei ole Eestis sellist ja ma arvan, et peaks olema. See on üks tegevus, mis on tegemata. Demokraatia arendamise mõtestamine funktsionaalses võtmes – mida peaksime siin ja praeg-

Usun, et Šveitsi süsteem oleks väga tore. Mingite mõõndustega oleks sellist osalusdemokraatiat võimalik ka Eestisse tuua.

gu oma demokraatia toimimises muutma või arendama.

Mõiste ähmastumise osas olen nõus, et on väga palju asju, mida me eeldame, aga ei peaks eeldama. Näiteks kodanikuharidus. Me eeldame, et inimesed teavad, mis on demokraatia, mis on demokraatia ja liberaalse demokraatia erinevus. Inimesed ei tea. Meiegi ei tea. Istume siin, aga ei suuda kumbagi ära defineerida, lõpuni ehk ei saagi, aga mingil määralgi küll. Kõik need poliitilise ideoloogia ja riigivalitsemise ABC-d peaks olema kodanikuhariduslikus korras selgeks saanud kõigile, mitte ainult noortele inimestele, et ehk järgmine põlvkond hakkab kunagi parem olema.

Välismõju puhul olen nõus, et suurkorpide globaliseerumine on oht demokraatiale. Facebook mõjutab demokraatiat üle maailma väga negatiivselt. Ka Euroopa Liidu mõju koha pealt olen nõus, aga lahenduse osas eristun. Ma tahaks rohkem demokraatiat Euroopa Liidu tasandile, rohkem hääletamisi, rohkem valimisi, rohkem referendumeid, rohkem kodanikualgatusi. Minu vastus ei ole vähem Euroopa Liitu selleks, et Eesti oleks demokraatlikum. See, kui Euroopa Liit vähem sekkub, ei tee meid kuidagi demokraatlikumaks. Võime vabalt olla mittedemokraatlik sellest hoolimata.

Usun, et Šveitsi süsteem oleks väga tore. Mingite mõõndustega oleks sellist osalusdemokraatiat võimalik ka Eestisse tuua. Sõltub muidugi, kuidas teha. Brexit on näide, kuidas mitte teha. Kui niimoodi teha rahvahääletusi, oleme ilmselt mõlemad selle vastu. Kui teisiti teha, olen ka mina selle poolt. Šveitsis on see süsteem pika aja jooksul välja arendatud. Inimesed saavad otsuseid eri mehhanismide

abil päriselt läbi mõelda – sulle tuuakse detailselt läbimõeldud ja tasakaalustatud argumendid otsuse poolt ja vastu koju.

JV Sinu demokraatialahendus on siis see, et seda peaks viljelema ka Euroopa Liidu tasandil. Ma saan sellest aru ja see on teoorias veenev. Minu arust kuulub demokraatia juurde aga veel üks parameeter, mis on isetekkeline – demokraatia nõuab ühist identiteeti ja seepärast toimib just rahvusriikides. Sellistes kooslustes, kus ei ole ühist identiteeti, demokraatia ei tööta. Või vähemalt ei tööta nii hästi.

MN See ilmselt on osaliselt tõsi ja osaliselt me näeme seda neissamades riikides, kus näeme demokraatia kriisi. Me oleme eri meelel, milles see kriis seisneb, aga Poolas igatahes on demokraatia kriis. Ja minu meelest see kriis seisneb selles, et pole enam ühist identiteeti. Poolas on iseseisvumise tekkimisest saadik ja tegelikult juba enne seda arenenud samm-sammult välja väga eristuvad ja lausa vastanduvad kultuuriruumid, nii-öelda globalistlikum eliit ja mitteglocalistlik mitteeliit. See on muidugi üldistus, aga kultuuriline erisus gruppide vahel on kasvanud nii suureks, et neil on väga vähe ühist. Mulle tundub, et sama on toimunud paljudes riikides.

Ainult üksinda toimetamine pole samas enam võimalik. See kurikuulus käemärk – ok-märk – pole kuidagi seotud Eesti rahvusluse või rahvusega, pole ürgsetest aegadest pärit sümbol, mida taas elustada,

vaid globalistlik nähtus. Selles kontekstis, kus teatud väärtuste vastane liikumine on selgelt rahvusvaheline, on vastasleerilt rahvuslikkuse nõudmine paradoksaalselt globalistlik. Aega, kus väärtused arenesid isolatsioonis, pole olnud – need on alati arenenud koosmõjus erinevate riikide, liikumiste, sõdade kaudu.

JV Ma ei ole päris kindel, et Eesti ühiskond lõhestub, ja kui ka nii on, pole ma kindel, et see halb on. Te ei kujuta ette, kui kirglikud vaidlused olid Välis-Eesti kogukonnas okupatsiooni ajal. Hoopis halvem oleks olnud, kui meie saatuse üle ei oleks vaieldud. Vaikelu tähendaks, et see ei huvita kedagi.

Ei ole mõtet arvata, et rahvusriik on isolatsionistlik. Loomulikult on mõjud alati olemas ja saab olla rahvusvaheliste suhetega rahvusriik. Küsimus on selles, kas me toome kusagil mujal välja kujunenud reegleid ühiskonda, kus need pole veel välja kujunenud või on üleväljakujunenud. Ühiskonnad oma rahvuskollektiivsuses ja identiteedis arenevad autonoomselt ja samas kahtlemata tugevate mõjutustega.

Rahvastikuteadlastega kokkupuutununa ütlen, et vaadake, kui suur inerts on mentaliteedil. Tohutult olulistest asjadest, mis tunduvad väga isiklikud – näiteks kui palju lapsi on perekonnas –, on täitsa kindlalt teatavad seaduspärasused, kuidas ühiskonnad eri ajal erinevat moodi arenevad. Näiteks kahte Saksamaad vaadates olid põhitrendid samamoodi, ehkki ühiskondlik pealisehitus oli totaalalt teistsugune. Ometi liikus ühiskond ühise identiteedi tõttu demograafilistes trendides sarnaselt. Ajaloolist identiteedi ja kultuuriruumi ei tohiks alahinnata.

Paide Arvamusfestivalil arutati suvel Riigikogu olemuse ja tuleviku üle. **MARGO LOOR** kirjutab võimalikust nägemusest tuleviku tarbeks.

Eesti ilma Riigikoguta

– kas esindusdemokraatia aeg on läbi?

Poliitilised sündmused maailmas on tekitanud demokraatiaga seoses ühe tondi ja selle tondi nimi on otsedemokraatia. Populistlikud liikumised nõuavad rohkem rahva hääle kuulamist ja selle vormina mõeldakse enamasti Šveitsi stiilis referendumit.

Samas ei anta aru, et üks Šveitsi referendum ja näiteks Brexiti hääletus Suurbritannias erinevad nagu öö ja päev. Esimesel puhul on tegemist sügavalt juurdunud traditsiooniga, kus inimesed on harjunud hääletatavasse teemasse süüvima ning kus pikalt enne hääletust saadetakse neile põhjalik, eri poolte vaateid arvestav argumenteeritud eelmaterjal. Teisel puhul esitasid populistlikud liidrid kampaaniate kaudu loosungeid ja valesid rahvale, kes ei ole harjunud regulaarselt referendumitel osalema.

Otsedemokraatia tondi töid arutelus osalejad lavale ka Paides ning asetasid selle

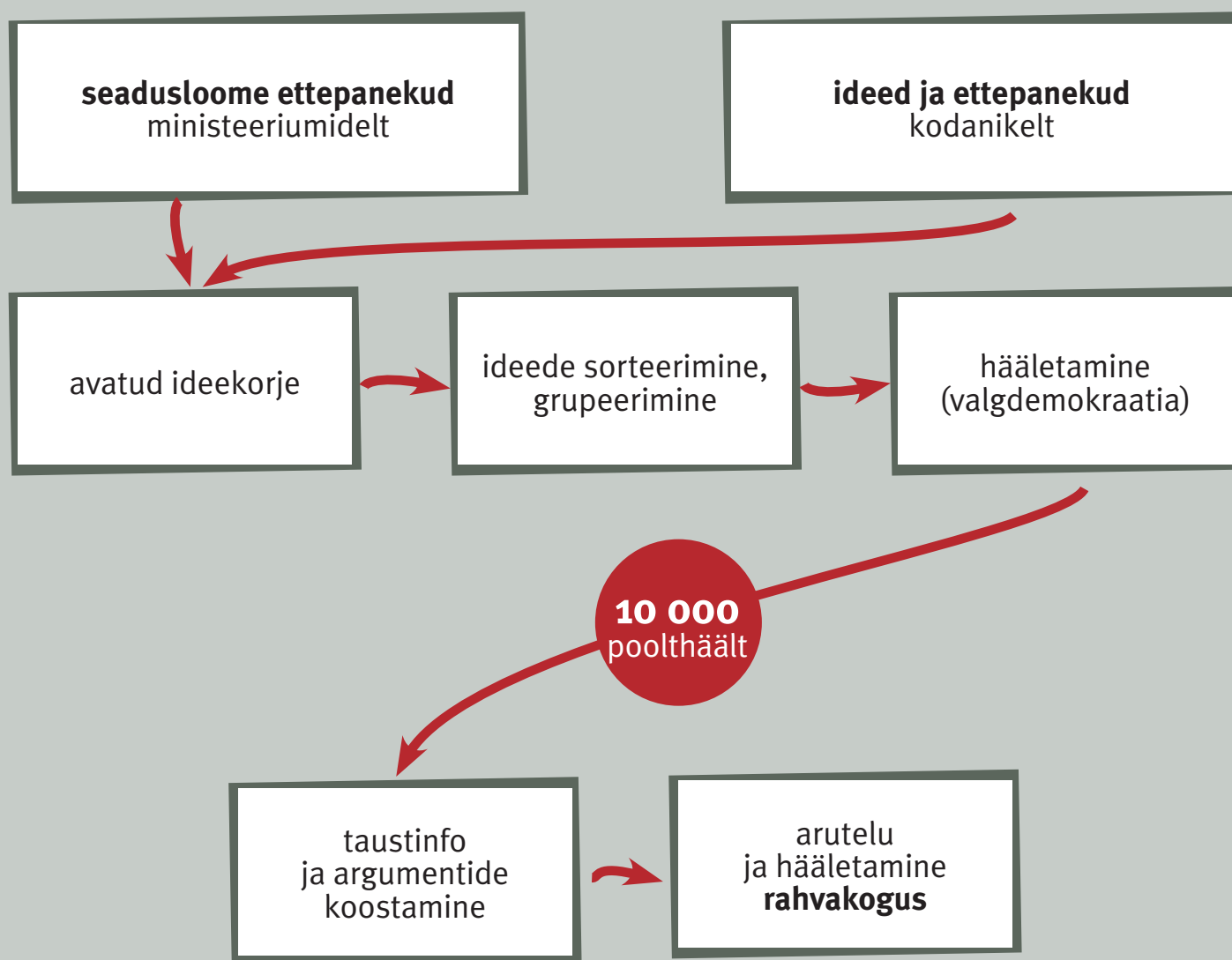
Kas binaarsed valikud on ikka nii mustvalged, kui meile näidatakse. Ja kui ei ole, siis mida põnevat võib leida nende skaala otspunktide vahelt?

binaarse valikuna parlamentaarse esindusdemokraatia kõrvale. Pilti selliselt esitades ei olnud loomulikult vaja väga pikka aruteluaga järeldamaks, et kaalukauss langeb ka edaspidi esindusdemokraatia kasuks ja et Riigikogu ei kao kuhugi. Elu läheb aga alati põnevamaks, kui uurida põhjalikumalt, kas binaarsed valikud on ikka nii mustvalged, kui meile näidatakse. Ja kui ei ole, siis mida põnevat võib leida nende skaala otspunktide vahelt?

Vahemehed välja

Kuivõrd antiigilik vabade meeskodanike keskväljakul debateerimine ja hääletamine ei olnud ühel hetkel enam linnriikidest suuremal skaalal teostatav, arenes demokraatia üsna loomulikult esindajate valimise ja hiljem nende professionaliseerumise suunas – sealt siis parteid ja karjääripoliitikud. Nüüd, infotehnoloogia tuleku ja selle laialdase kättesaadavusega ühiskonnas on meil vähemalt tehniliselt uuesti võimalik kõikide kodanike osalusel ühiskondlikke küsimusi läbi arutada ja ühiselt otsustada.

Teiste sõnadega – tehniline vajadus teha asju esindajate kaudu kukkus esmalt ära majanduses, kus vahendajad lõigati väärtusahelatest välja, ja on nüüd jõudmas riigijuhtimisse. Küsimus on, milline saab olema kodanikele ühiskondlikule otsustamisele otsesemat ligipääsu võimaldav mudel.

Teine huvitav küsimus on võrdlus majandusega: kui seal on tehnoloogia aidanud oluliselt kaasa globaliseerumisele, siis kas sama toimub valitsemises? 20. sajandi teisel poolel pöördus iga reisida sooviv inimene oma kohaliku reisibüroo või -agendi poole, kes ostis lennupiletid, broneeris hotellitoad ja korraldas kõik muu vajaliku. Tänapäeval läheb nii inglase, eestlane kui ka indoneeslane ise Expediale lennupiletite järele ja broneerib Bookingu kaudu toa. Kohalike reisibüroode kui esindajate või vahendajate äri on kõvasti vähenenud. Demokraatia ja valitsemine näevad hetkel veel eri riikides väga erinevad välja, ühte domineerivat mudelit või platvormi selleks tekkinud ei ole, aga töö selles suunas on alanud.

Paides toimunud arutelu kuulama minnes lootsin just selle mudeli otsingut, valitsemissüsteemide skaala kammimist asjaga kursis olevate ja väga intelligentsete inimeste poolt. Paraku läks nii, nagu selli-

sel puhul sageli – tänase mudeli praktiseerijad alahindavad muutuste olulisust ning otsivad viise, kuidas muutusi väiksemate korrektiivide tegemiseks ära kasutada.

Arutelu oli põnev, aga rääkis valdavalt sellest, kuidas parlament saaks oma tööd infotehnoloogia abil efektiivsemalt teha. Kui Uberi ja Airbnb näited on meile aga midagi õpetanud, siis vahest seda, et inimesed ei otsi uuest tehnoloogiast sageli asjade marginaalselt paremini

Vajadus teha asju esindajate kaudu kukkus esmalt ära majanduses, kus vahendajad lõigati väärtusahelatest välja, ja on nüüd jõudmas riigijuhtimisse.

tegemise viisi, vaid hüppelist muutust. Kasutajad ei tahtnud äppi, mis aitaks neil dispetšeriga veidi paremini suhelda, nad tahtsid dispetšeri vahelt välja jätta ja ise näha, kus autod liiguvad ja millist tellida saab. Võibolla ei taha me ka kodanikena äppi, mis aitab meil parlamendiga natuke paremini suhelda.

Riigikogu ja rahvakogu

Mismoodi võiks Eestis välja näha kogukondade ja ühiskonna demokraatliku valitsemise mudel, mis ei oleks lihtsalt veidi efektiivsem Riigikogu ega tähendaks ka lihtsalt palju enamaid meile kuulsust toonud e-valimiste süsteemi kaudu korraldatud referendumeid, vaid oleks midagi nende vahel või kõrval?

Eespool toodud ärimaailma platvormide näited juhatavad seejuures võimalikku suunda, kuid neid ei tohiks idealiseerida. Oleme teadlikud paljudest probleemidest,

Laura Streimann

mis nende platvormidega on kaasnenud. See aga loob meile võimaluse õppida ja paremini teha, kui meie kogukondade ja ühiskondade demokraatlik valitsemine e-keskkonda kolib. Teame juba praegu, et kogukondliku otsuse tegemine Facebooki grupis ei ole hea mõte.

Eestis on mõned korrad toimunud rahvakogu. Rahvakogu mudel on iseenesest lihtne.

- Esmalt tuleb püstitada küsimus või valdkond, näiteks erakondade rahastamine või väärikas vananemine, ning selle kohta veidi taustinfot anda.
- Järgneb avatud ideekorje, kus kõikidel kodanikel on õigus esitada ettepanekuid asjade paremaks korraldamiseks ning juba esitatud ideede üle avalikult arutleda ja neile toetust avaldada. **Järgmisesse faasi liiguvad ainult piisava toetuse kogunud ideed.**
- Kolmanda sammuna tuleb ideed sorteerida ja grupeerida ning toimunud arutelu pinnalt ettepanekud selgelt ja täpselt sõnastada.
- Nüüd tuleb Šveitsiga analoogne samm, kus ideede taha tuleb luua taustinfo ja argumentatsioon, millised oleksid ühe või teise lahenduse kasutusele võtmise

eelised ja puudused. Esimese rahvakogu puhul tegi seda näiteks mõttekoda Praxis.

- Seejärel kutsutakse kokku hääleõiguslike kodanike hulgast juhuvalimiga valitud esinduslik rahvakogu. “Kokku kutsumine” ei pruugi praeguste tehnoloogiliste võimaluste puhul tähendada füüsilist kogunemist, vaid näiteks sisselogimisõigust arutelukeskkonda.
- Rahvakogu arutleb ettepanekute üle ning lõpuks hääletab ettepanekud kas maha või seadusloomesse.

Meie rahvakogud on seni olnud ühe valdkonna kesksed ja ajaliselt ühekordsed. Rahvakogu toetuse saanud ettepanekud on edasi liikunud Riigikogusse, kuna rahvakogul kui sellisel ei ole Eesti põhiseadusliku korra järgi seadusloomes kohta.

Kujutame nüüd aga ette teistsugust olukorda. Teeme esimesena sellise muudatuse, et anname rahvakogule päriselt seadusloome õiguse ehk rahvakogus toetuse saanud ettepanekutest saavadki seadused või seaduste muudatused. Seaduse teksti koostavad endiselt loomulikult oma ala asjatundjad.

Teise muudatusena kutsume rahvakogu kokku mitte konkreetse teema arutamiseks, vaid konkreetseks ajaks, näiteks pooleks

aastaks. Rahvakogus osalemine on tasustatud kodanikupalgaga, sellest keeldumine on lubatud ainult teatud mõjuvate põhjuste korral. Tegemist oleks samasuguse kodanikukohusega, nagu on USA-s vandekohutunikuna tegutsemine. Millised võiksid sel puhul olla tõstatuvad küsimused?

Inimesed ju ei saa osaleda, neil on vaja

tööl käia. Kui on vaja minna kaitseväge kordusõppustele, siis tasub selle aja eest kodanikule riik ning tööandjal on kohustus ta kordusõppustele lubada. Loomulikult on tegemist palju lühema perioodiga, aga midagi pretsedenditut ega võimatut selle juures ei ole. Pealegi ei vaja rahvakogus osalemine füüsilist eemalviibimist, kuna töö käib citizenos.com-i või rahvaalgatus.ee laadse online-keskkonna kaudu. Samuti ei võta aruteludes osalemine pidevalt sadat protsenti inimese ärkveloleku ajast.

Inimesed on ju rumalad, hääletasid Bre-

xiti poolt. Eesti esimese rahvakogu eel olid kõik kindlad, et rahvakogul leiab toetust presidendi otsevalimise ettepanek. Selgus aga, et kui inimestele kirjeldada nende ühte- või teistpidi otsustamise tagajärgi, selgitada ausalt lahti otsuse sisu ja anda

neile reaalne vastutus tehtava otsuse eest (erinevalt näiteks arvamusküsitlusest, kus mingit vastutust ei ole), siis on ka juhuvalimiga kokku kutsutud inimesed võimelised tegema ratsionaalseid ja argumenteeritud otsuseid. Eelduseks on korralik taustatöö, professionaalne arutelujuht või -keskkond, isiklik vastutus ja võimalus süveneda. Riigikogu liikmele suudame selle kõik tagada. Ka kõik parlamendiliikmed ei ole kaugeltki avaliku valitsemise professionaalid, vaid valik väga kirju haridus- ja kogemustaus-tagat inimesi.

Riigikogu teeb väga palju otsuseid, aga rahvakogus ei ole keegi täiskohaga tööl ja see ei jaksa nii paljude küsimustega tegeleda. Esiteks ei pruugi Riigikogu ära kaduda. Me võime tuua sinna kõrvale nii-öelda teise kojana rahvakogu ning anda põhimõttelisemad otsused ja rahva käest tulnud algatused aruteluks sinna, samal ajal kui Riigikogu tegeleb tehnilisemate küsimustega (näiteks "Eesti Vabariigi valitsuse ja Jaapani valitsuse vahelise töötamisõigusega turismi kokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõu"). Teiseks ei ole kindel, et nii palju seadustloovat tegevust üldse vaja läheb kui Riigikogus praegu. Liigse seadusloome probleemile Eestis on juhtinud tähelepanu teiste hulgas näiteks õiguskantsler Ülle Madise jai riigikontrolör Janar Holm.

Esindajateta tulevik

Regulaarselt roteeruv rahvakogu, kui see toimiks Riigikogu asemel, mitte selle kõrval, kaotaks ära vajaduse iga nelja aasta tagant esindajaid valida. See kaotaks omakorda vajaduse valimiste ja valimistsükli järele ning vähendaks oluliselt erakondade kui võimu dispetšerite rolli ühiskonnas. Kui nende kaudu enam oma tahtmist seadusteks lobistada ei õnnestu, kaob ka ettevõtete intensiivne huvi erakondi toetada. Inimesed võivad maailmavaate alusel endiselt MTÜ-desse koguneda ja me võime neid ühendusi endiselt ka erakondadeks nimetada, aga neil ei oleks ühiskonnas sellist kesket rolli nagu nüüd.

Loomulikult oleks neil, võrdselt kõikide teiste kodanikega, õigus teha rahvakogule ettepanekuid. Selle kõrval peaks eksisteerima ka teine, professionaalsem õigusloome ettepanekute kanal, mille kaudu ministriumid saaks teha oma ettepanekuid. Kuid sarnaselt USA kohtusüsteemiga, kus professionaalne prokuratuur paneb küll

kaasuse kokku, kuid peab selle siis tavakodanikest vandemeestele piisavalt selgeks ja veenvaks tegema, peaks ka meie mudeli puhul ministriumide ettepanekud läbima avatud ideekorje faasi ja koguma kodanikelt piisava toetuse.

Oluline on tähele panna, et selle mudeli puhul küll regulaarseid valimisi ei toimuks, aga lisaks ettepanekute tegemise õigusele ei kaoks ka kodanike hääleõigus kuhugi. Vastupidi, kui seni oleme saanud oma hääle "ära anda" kord nelja aasta jooksul, siis nüüd oleks avatud ideekorje faasis meil pidev võimalus ettepanekuid hääletada. Näiteks võiksid ideekorjest edasi liikuda ettepanekud, mis on saanud vähemalt 10 000 kodaniku poolthääle ja kus poolthääle arv ületab vastuhääle arvu.

Kas see tähendab, et edaspidi peaksingi kodanikuna iga päev rahvakogu appi vaatamas käima ja pidevalt ettepanekuid hääletama? Mitte ilmtingimata. Siin tuleb meile appi lähenemine, mida on hakatud nimetama valgdemokraatiaks. Nimelt saaksin ma oma häält delegerida.

Kõikides meditsiinivaldkonna ettepa-

Inimese kõige suurem vabadus on teha endasse puutuvaid otsuseid ise. See tähendab algatada referendumeid ja teha otse poliitikat.

nekutes delegeeriksin oma hääle püsivalt sõber Andreasele, kes on arst. Vajadusel saan oma delegeeringu muidugi igal ajal tühistada. Puhkusele minnes annan kaheks nädalaks kõikides küsimustes hääletamise õiguse oma õele, kellega mõtleme maailmast üsna sarnaselt. Puhkuselt naastes võtan oma hääle jälle tagasi.

Võimalik, et aeg-ajalt delegeerib keegi oma hääli ka mulle, aga teada ma sellest ei saa, et vältida hääle teadliku koondamise võimalust. Samuti, kui mulle peaks soovima oma häält delegeerida rohkem kui 1% hääleõiguslikest inimestest, keelduks süsteem seda tegemast samal eesmärgil. Valgdemokraatia tähendabki hääle pidevat liikumist inimeste vahel vastavalt teemale, kompetentsusele ja osalemise

võimalusele, aga ilma kontsentratsioonipunktide tekketa.

Digitaliseeruv demokraatia

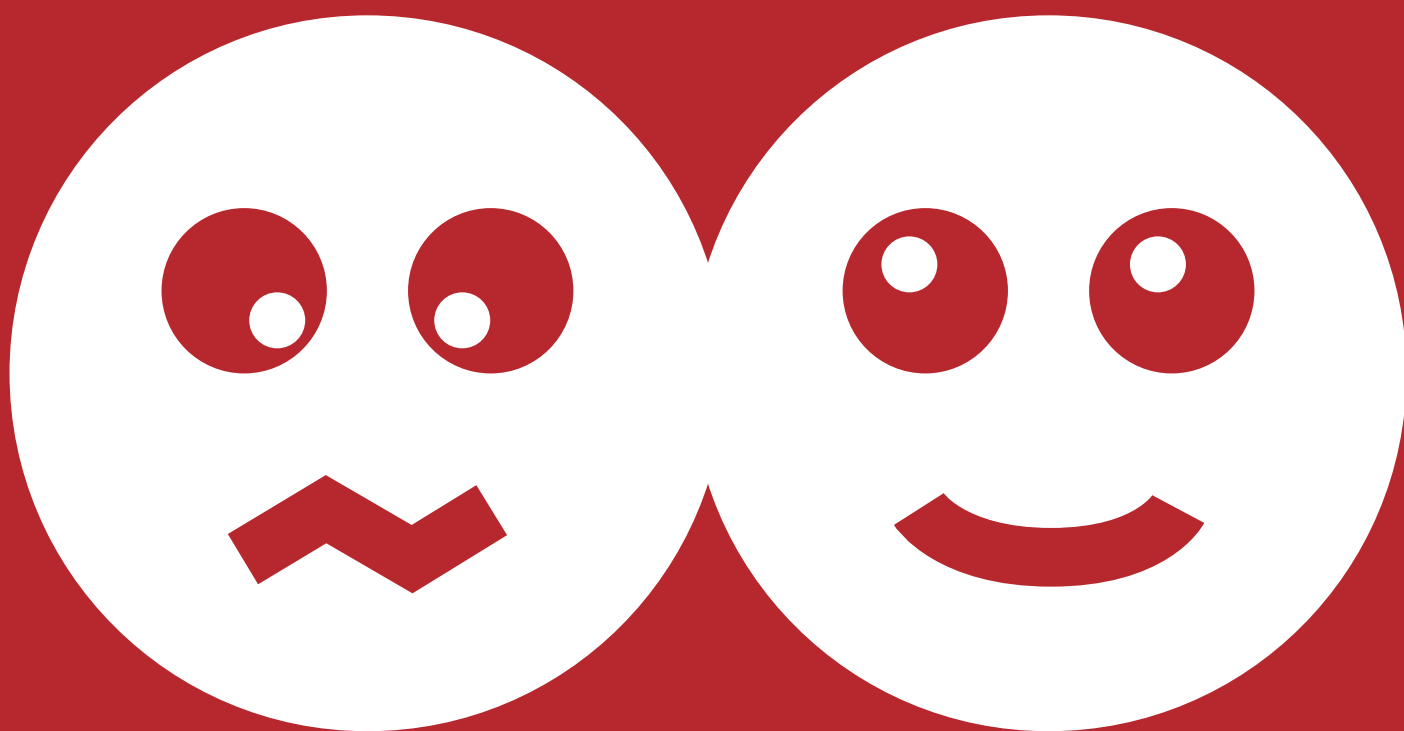
Eelnev ei pretendeeri olema detailne plaan põhiseaduse muutmiseks. Loodetavasti on tegemist visandi ja näitega ühest võimalikust alternatiivsest mudelist, et kutsuda lugejat üles päriselt mõtlema, mis jääb esindusdemokraatia ja otsedemokraatia vahele ja kas me suudame luua mudeli, millesse me usume piisavalt, et selle mudeli alusel oma riiki juhtida. Kui suudame, siis võime selle proovimist alustada ju ka linna tasemel või variriigikoguna.

Kõik, mille saab muuta digitaalseks, muudetakse digitaalseks, nii et täiesti kindlasti teeme oma otsuseid 21. sajandi keskel teisiti kui 19. või 20. sajandi keskel. Mina loodan väga, et me jääme demokraatliku mudeli juurde, kuigi esindusdemokraatia kriis on sügav ning näiteks globaalse soojenemisega tõhusalt tegelemiseks on vaja nii kiireid ja jõulisi otsuseid, et demokraatia kipub autoritaarsemate otsustusmehhanismide kõrval vägisi kaotusseisu jääma.

Lugesin just hiljuti ajakirja New Scientist kolumni, kus toimetaja ütles, et talle endalegi mõneti ehmatavalt on ta avastanud, et kui valikuks on hoida demokraatiat ja vajuda tsivilisatsiooniga vee alla või ohverdada demokraatia ja päästa tsivilisatsioon, siis ta valiks viimase kasuks. Maailmas, kus Hiina on mitme rohetehnoloogia (nt transpordi elektrifitseerimine) esirinnas, ei ole see valik nii kunstlikult püstitatud, kui võiks esmapilgul arvata.

Võib vabalt juhtuda, et sellest, kas ja kuidas suudame Eestis luua, katsetada ja edukalt maailma laiendada e-demokraatia lahendusi, sõltub demokraatia kui süsteemi säilimine laiemalt. Šveitsi delegatsioonid pole sugugi mitte ilmaasjata käinud kordi ja kordi Eestis uurimas, kuidas e-demokraatia toimida võiks. Nad näevad, et *offline*-maailmas oli nende mudel eeskujulik, aga uue põlvkonna jaoks pole see enam rahuldav. E-teenuste puhul suutsime globaalselt eeskuju näidata, nüüd on aeg seda edulugu e-demokraatiaga korrata.

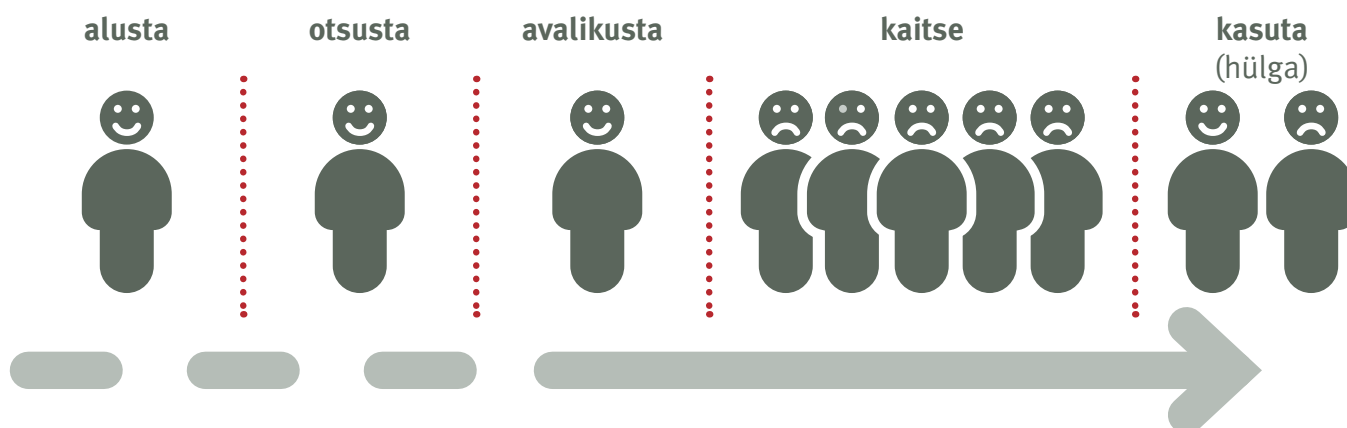
Loome praegu Citizen OS Sihtasutuse juures rahvusvahelist võrgustikku inimestest ja organisatsioonidest, et nendel teemadel ühiselt mõelda. Võtke ühendust ja tulge mõelge kaasa!

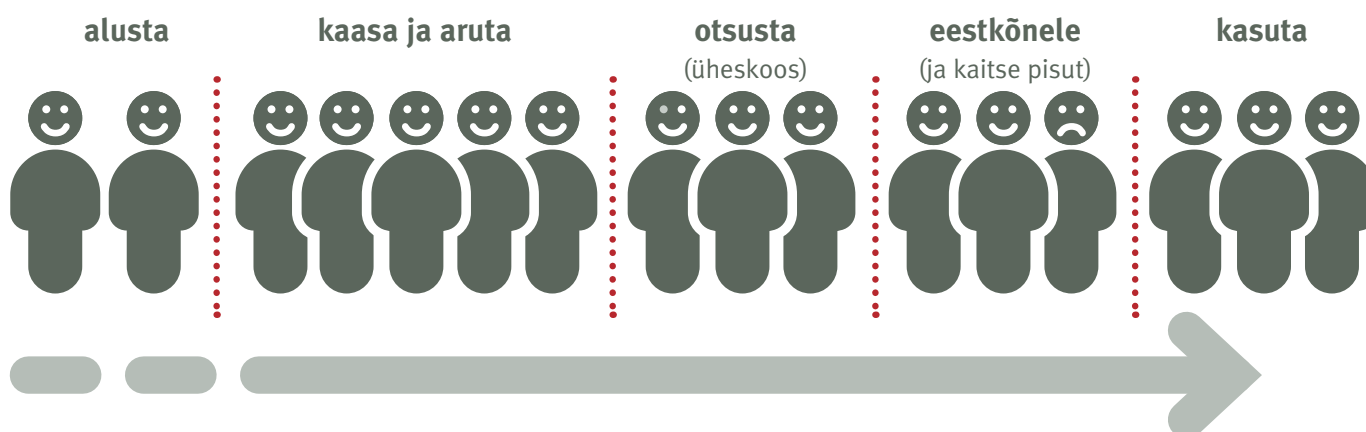
Kisklev või arutlev demokraatia?

Millist kasu võiks demokraatia tulevikus olla arutleva demokraatia meetoditest nagu rahvakogud? Mida on maailmas testitud ning mida võib Eesti sest õppida, uuris muutusjuht ja demokraatiatreener **TEELE PEHK**.

Otsusta - Avalikusta - Kaitse

Kaasa - Aruta - Otsusta

Demokraatia uueneb ja täiustub kogu aeg. Oma olemuselt on demokraatlik ühiskond ennast korrigeeriv ühiskond: see laseb kodanikel kollektiivse kogemuse põhjal tegutseda ja seda kogemust mõtestada. Seega võiksime loobuda mõttest, et kusagil kauges tulevikus ootab meid palju parem demokraatia. Oma ühiskonnakorraldust täiendame ja täiustame me väikeste sammudega iga päev.

Esinduslikkuse vasikavaimustus Eestis

Tõenäoline vastus ühe mureliku kodaniku küsimusele “Kuidas ma saan ühiskondlikku olukorda muuta?” on ilmselt selline: iga paari aasta tagant valimiskasti või -ekraani ääres! Kui tihti kuuleme ametnikelt ja poliitikutelt aga seda, et kui rahvalt pole mingis küsimuses

mandaati saadud, ei saa otsustajad sellega ka tegeleda? Siit edasi – kui palju oleme kuulnud, et näiteks rahvakogud tekitavad “paralleelstruktuuri” parlamendi kõrval?

Esindusdemokraatia olemuse olemine Eestis kenasti selgeks õppinud. Samas ei tasu meil esinduslikkuse vasikavaimustuse kinni jääda, sest nii takistame ühiskonnakorralduse täiustumist.

Soovi Eesti demokraatiamodelit täiendada väljendavad näiteks sageli avalikus arutelus kostvad hääled, mis nõuavad rahvahääletusi. Seejuures peame arvestama oma võrdlemisi lühikese vaba ühiskonna kogemuse ja alles kosuva kodanikuharidusega. Selle asemel et kogu süsteemi üksnes omast tarkusest kogu täiega muutma tõtata, peame tugevdama oma vaba ühiskonna vundamenti ja õppima praktikatest, mis on tõendatult ühiskonnale lisaväärtusi loonud.

Vastutava ja uuendusmeelse riigi tunnused

Ühiskonna vabadust ei hinnata enam ainult iseenesestmõistetavuste nagu sõltumatu kohtusüsteemi, vaba ajakirjanduse, võimude lahususe ja ausate valimiste põhjal. Vastutavat riiki iseloomustab kaasajal avatud ja andmepõhine poliitikakujundamine, kodanikualgatuse ja kollektiivse tarkuse soodustamine, ühiskonnaasjade koosloomeline korraldamine, kasutajasõbralikud teenused, katsetamine ning digitööriistade kasutamine kõigeks eelnimetatuks. Riigi või omavalitsuse uuendusvõimelisus peitub niisiis selles, kuidas ühiseid asju korraldatakse.

Vanamoelise otsusta-avalikusta-kaitse-kasuta(-hülga) poliitikakujundamise asemel järgitakse aina enamates riikides ja

Demokraatia struktureerimise viise

Soome innovatsioonifondi Sitra 2017. aasta raportist "From the trials of democracy towards future participation". Nüüdisdemokraatias ja vabades ühiskondades esinevad need ühes või teises kombinatsioonis.

Eliididemokraatia (elite democracy). Lähtub eeldusest, et ühiskond on niivõrd keerukas, et seda suudavad korraldada vaid kõrgelt haritud eksperdid ja professionaalid. Demokraatia tähendab seda, et kodanikele antakse aeg-ajalt võimalus otsustada, millisele eliidirühmale nad järgmiseks perioodiks võimu annavad.

Arutlev kodanike võim (deliberative democracy). Lisaks aeg-ajalt esindajate valimisele toimuvad pidevad arutelud ja kaalutlemised ühiskonna korraldamiseks. Struktureeritud arutelud ja nende põhjal otsustamine eeldab kahte asja: arutelukultuuri koos aruteluvõimalustega ning toimivat kommunikatsiooni otsustajate ja kodanikearutelude vahele. Kaalutleva demokraatia eesmärk on jõuda ühisele arusaamale eri lahendustest.

Konfliktipõhine demokraatia (agonistic democracy). Peab oluliseks poliitiliste ja moraalsete väärtuste ja ideede vahelist vaba võitlust. Selle teooria järgi on poliitika üks suur võitlus, mida on vaja nähtavale tuua. Demokraatia peab seega lisaks hääletamisele ja kodanikudialoogile võimaldama tundeüllaseid protestiviise.

linnades põhimõtet kaasa-arutle-otsustusteost. Mõtteviisi muutust illustreerivad sellised üleilmsed algatused nagu kaasav eelarve, kodanikefoorumid ja osaluskogud, arutlev ühisloome põhiseaduse muutmiseks ja keeruliste teemade lahendamiseks, dialoogimeetodid konsensuse leidmiseks,

kollektiivsed pöördumised parlamendile ja rahvaalgatusõigus ning kogukondlikud mudelid kohaliku elu korraldamiseks. Nii samuti kasutatakse avaandmeid otsustusprotsesside avamiseks ja kasutajasõbralike teenuste loomiseks.

Täiustamisalgatuste koondtunnustena

tõusevad esile **koosloome ja konsensus**. Need elemendid ongi arutleva demokraatia keskmes. Järgnevalt süüvingi arutlusel põhinevasse otsustamisse (inglise keeles *deliberation*) kui ühte viisi, kuidas esinduslikku demokraatiat süsteemselt täiustada.

Jah rahvahääletusele, millele eelneb õppimine ja arutlemine!

Kuidas oleks Brexiti-hääletus läinud, kui referendumile oleks eelnenud ühisloomeline õppimine ja arutamine? (Unustame seejuures hetkeks hääletusele eelnenud propagandatöö.) Tõenäoliselt teisiti, kui tegelikkuses läks. Suure naabri kehv sooritus on innustanud Šotimaad, kus valmistatakse ette teist iseseisvusreferendumit, millele eelneks põhjalik üldist teadlikkust tõstev ühisõppimise protsess. Selliste rahvakogude puhul saab poliitilist kallutatust vältida, andes korralduse sõltumatule poolele või usaldades koordineerimise laiapõhjalisele võrgustikule.

Stanfordi ülikooli professor James Fishkin töötas vastukaaluna kõhutundel põhinevale rahvahääletamisele ja valimistele välja kaalutlemisel ja arutlusel põhineva arvamusküsitluse (*deliberative polling*). Selle

meetodi abil on toimunud paljud osalus-protssid, kus rahvastikku sotsioloogiliselt esindav inimeste rühm õpib, arutab ja lõpuks otsustab selliseid keerulisi teemasid nagu immigratsioonipoliitika, tuumaenergia, sotsiaalkaitseüsteemi reform, valimis-süsteem ja põhiseaduse muutmine.

Rahvakogusid korraldatakse üle maailma nii Fishkini meetodiga kui ka teistes vormides. Paarkümmend aastat seda kogemust on tõestanud, et kui anda inimestele faktid ja aeg nende üle arutleda, sünnivad sisult tugevamad ja avalikkuse silmis legitiimsemad otsused kui tavapärasel referendumil (loe lisa Fishkini mullu avaldatud raamatust "Democracy When the People Are Thinking: Revitalizing Our Politics Through Public Deliberation"). Sellisel viisil ühiskonnaasjade otsustamine teenib avalikku huvi. Rahvahääletus, mille eesmärk on kinnistada poliitikute võimu, ei teeni avalikku huvi.

Rahvahääletused sellisel kujul, nagu neid on korraldanud näiteks Tallinna linn (tasuta ühistransport: jah või ei, kumma korda teeme: Kultuurikatla või Linnateatri?), ei loo eeldusi kollektiivseks õppimiseks. Teadlikkus otsuste võimalikest tagajärgedest ja kaasnähtudest on aga paremate otsuste langetamise oluline eeldus. Kui soovime kodanikele suuremat võimu eesmärgil, et poliitilised otsused teeniksid võimalikult paljude ühiskonnaliikmete huvi, peab referendumile eelnema teemasse süvenemine, teaduslike faktidega tutvumine, alternatiivide kaalumine, eri stsenaariumide läbiarutamine. Alles seejärel tuleb hääletamine või otsustamine.

Õppimine > aruteldud > kaalutlemine > otsustamine

Rahvakogud (*citizen assembly*), mida Eestiski katsetatud, on viimasel ajal seoses kliimakriisi ja poliitilise seisakuga jälle populaarsust kogunud. Rahvakogude varasemad lained on tegelenud valimis-süsteemi muutmise (näiteks 2004–2009 Kanadas ja Hollandis) ning põhiseaduse muutmise (2010–2018 Islandil, Iirimaa, Mongoolias). Täna nõuab rahvakogu korraldust häälekalt üleilmne kliimaliikumine Vastuhakk Väljasuremisele (Extinction Rebellion) ning Brexiti-hääletuse tuules otsivad valitsused võimalusi, kuidas sarnas-esse ämbrisse mitte astuda.

Kirjutasin Vikerkaare ökovisioonide

erinumbrisse (9/2019) Eesti kliima-rahvakogu korraldamise ideest. Selles artiklis loetlesin üles rahvakogu kasud, kohati võrdluses referendumitega.

1. Rahvakogus teeb otsuseid juhuslikult valitud ja ühiskonna läbilõiget esindav elanike kogu, mitte poliitiline esindus. Sellise miniavalikkusega saabki testida ääretult ebamugavaid otsuseid, olgu nendeks uute maksude kehtestamine või kannapööre senises majandusmudel. Niimoodi on rahvakogu korralduskulud võrreldes suurt osa elanikkonnast tabada püüdva referendumiga märkimisväärselt madalamad. Eesti IT-süsteemis saab nüüd ka rahvastikuregistri põhjal juhuvalimeid koostada.

2. Rahvakogu on kui demokraatlike protsesside kiirendi. Sellise algusest lõpuni disainitud teekonnaga saab suurendada üldist teadlikkust polariseerivast teemast või nurjatust probleemist (nt kliimakriis) ja valikuvõimalustest. Eelduseks on meedia kaasatus ja protsessi pidev kajastamine. Tänu avatusele ja läbipaistvusele saab igaüks rahvakogu jälgida ja sellesse panustada. Niimoodi kasvab teadlikkus ja lahenduste omanikering.

3. Teaduslikult on tõestatud, et osalejate teadmiste kasvu ja muidu ebamugavate otsuste (nt keskkonnamaksud) poolt hääletamise vahel on selge seos. Rahvakogus on esimene faas alati

Rahvaalgatus.ee tänab kõiki algatajaid, allkirjastajaid ja annetajaid

Ainult tänu teile on see keskkond olemas ja areneb üha edasi. Sumedatel suvekuudel sai rahvaalgatus.ee mitu täiendust, mis kohe silma ei torka, kuid toovad ellu olulise muutuse.

Seadusloome avatuses täiesti uus ja kodanikekesksele e-Eestile kohane klass

Tänu Riigikogu kantselei avaandmete API-le (github.com/riigikogu-kantselei/api) on sündinud Eesti esimene avaandmete rakendus, mis nii suurele auditooriumile dokumendid otse kätte toob. See loogika on mahaviksimiseks ja edasiarendamiseks!

Rahvaalgatus.ee avatud koodi leiab endiselt github.com/rahvaalgatus/rahvaalgatus – laske oma IT-inimestel sisse vaadata ja menetlusvaadet rikkamaks ehitada. Jah, see on oluliselt erinev kui lihtsalt mistahes teavituse tellimine e-posti aadressile. Las säravate silmadega IT-inimene selgitab pikemalt.

Hoidke oma järgijaid kursis! Algatajad saavad lisada menetluse vaatesse teateid ja selle kohta läheb tee ka teavitus.

Oodatud on meediakajastus ja olulised sündmused. Eesmärk on tuua ühte vaatesse kogu info konkreetse algatuse kohta. Kust on alguse saanud? Kes on selle taga? Mis on tulemus?

Näidatakse kõiki algatuse aastast 2014 – ka neid, mis on jõudnud Riigikokku paberil

Esimesed sissevaated on huvitavad: algatuste mõju on väga erinev ja kohati tajutavalt suur. Kõikide algatuste tähelend ei lõppe komisjoni viimase vastuskirjaga. Protss võib edasi minna veel paar head aastat ja olla oluliseks müksuks, mis käivitab süsteemse muutuse. Teadlased, tulge appi seda fenomeni uurima!

Riigikogu faasile on lisandunud valitsusasutuse ja järelkaja faas ning seda täidetakse jooksvalt infoga

Ministeeriumidelt infot automaatselt kätte ei saa. Siin saavad aktiivsed ja konkreetse algatuse teemaga kursis olevad inimesed abiks olla ja märku anda, kui midagi on puudu – kirjutage aadressil abi@rahvaalgatus.ee. Keskkonna meeskond teeb ise ka järelepärimisi, kuid kõikide algatuste läbivaatamiseks kulub suur hulk aega. Koos jõuame kiiremini!

MAARJA-LEENA SAAR
rahvaalgatus.ee

õppimine, kus ekspertidel, faktidel ja teadustulemustel on põhiroll. Tava-pärane referendum sellist teadmiste avardamist ei sisalda.

4. Selline osalusprotsess aitab vähendada või ületada ebavõrdsuse ja usaldamatuse probleeme ühiskonnas. Juhuslik valim tagab muidu ebasoodsas seisus olevatele elanikele võrdsed osalemisvõimalused. Rahvakogus esindab iga inimene, olgu ta endine vang või praegune jurist, iseenast ja oma mõtteid ning selle kaudu ühiskonna mitmekesisust.
5. Rahvakogu toob ametnikud, eksperdid, teadlased, poliitikud ja huvikaitsjad ühise eesmärgi nimel kokku – olgu selleks eesmärgiks näiteks järgmiste aastate vältimatud kliimasammud Eestis. Paraneb koostöö- ja arutelukultuur. Meetod sobib eriti hästi poliitilisse ümmikseisu jooksud ühiskondlike teemade lahendamiseks. Rahvakogu aitab ületada surnud punkti, kus ühed on kõvahäälselt poolt ja teised vastu. Näiteks katoliiklikul Iirimaal seadustati rahvakogude tulemusel abordid ja samasooliste abielu. Varem olid need teemad Iirimaal “poliitiliselt mürgised”.
6. Loob soodsa õhkkonna konsensusse tekkimiseks tänu protsessi hoolikale disainile. Rahvakogu saab toimuda, kui on teada, kes ettepanekuid ellu hakkab viima – tavaliselt on selleks valitsus. Sõltumatu korraldaja, protsessi seirav nõukoda, rahvakogu avatus ja jälgitavus tagavad lõppotsuste legitiimsuse. Juhuslikult valitud esindajad eemaldavad poliitilise kallutatuse võimaluse.
7. Arutelude ja otsustamise järel pakutud lahendused on tavapärase poliitika-

kujundamisega võrreldes julgemad, kuna tuginevad teadustulemustele, objektiivsele ekspertteabele ja alternatiivide kaalumisele. Lisaks motiveerib osalejaid teadmine, et ettepanekud on valitsusele siduvad. Jaapanis otsustati elanikekoguga poolelijäänud tuuma-reaktori valmishitamine, Iirimaal vee- ja kinnisvaramaksu kehtestamine, Šotimaal ja Ühendkuningriigis reformitakse sel viisil sotsiaalkaitsesüsteemi.

Arutlev ja esinduslik?

Kas arutlev demokraatia vahetab esindusliku vormi välja? Raamatu “Against Elections: The Case for Democracy” autor Van Reybrouck ei vastanda neid süsteeme. Ta seob need hoopis tervikuks, mis koosneb hääletamisest ja esindajate loomisest – nagu Google Maps, kus on kaart ja satelliitfoto. Ühega saab teekonda planeerida, teisega ümbruskonda uurida. Demokraatiaga on samamoodi – elanike esindamine on kui ühiskonna kaart, keeruka reaalsuse lihtsustus. Ja kuna seda lihtsustust kasutatakse tuleviku toore visandina (sest mida muud poliitika on, kui mitte tuleviku visandamine?), peab see kaart olema võimalikult detailne. Seega täiendab satelliitfoto topograafilist kaarti.

Kõige sagedasem vastuväide rahvakogudele on see, et juhuslikult valitud esindajad pole pädevad otsustama kaalukate teemade üle. Rahvakogude üleilmne praktika on aga tõendanud, et kui inimesed saavad tasakaalustatud faktipõhist taustinfot, teevad nad teadlikke ja argumenteeritud otsuseid. Mida me Eestis tahame: kas teadlikke otsuseid või nende teadlikku takistamist?

Näiteid üleriigilistest rahvakogudest

Iirimaal rahvakogu abordi jt teemadel 2016

Viiel nädalavahetusel arutles 99 juhuvalimi alusel valitud kodanikke eri teemadel, mille seas oli ka abordi seadustamise ettepanek. Professionaalsete arutelujuhtide eestvedamisel kuulasid osalejad juristide, otseste sihtrühmade, kirikuesindajate ja eetikaprofessorite seisukohti ning koostasid seejärel ettepanekud. Parlament võttis ettepanekud vastu ja otsustas muuta põhiseadust. Pärast rahvakogu korraldati 2018. aastal rahvahääletus, mille tulemusel seadustati riigis abordid. Kümnendi kestnud avalik debatt sai lõpuks lahendatud.

LOE LISA:

- www.citizensassembly.ie
- The Guardian “Transparency and fairness: Irish readers on why the Citizens’ Assembly worked”

Briti Brexiti-järgne rahvakogu 2017

50 inimest üle Suurbritannia arutles kahel nädalavahetusel selle üle, millist välis- ja migratsioonipoliitikat soovitakse pärast lahkumist Euroopa Liidust. Rahvakogus osalenud Brexiti pooldajad ja mittepooldajad koostasid valitsusele juhised Brexiti-järgseks välispoliitikaks ning konkreetsed ettepanekud kaubandussuheteks ja migratsioonipoliitikaks ELi ja teiste riikidega.

Rahvakogu korraldasid teadlased ja kodanikuühendused, seda rahastas Briti valitsus.

LOE LISA: - www.involve.org.uk - “What Kind of Brexit Do People Want?”

Saksa demokraatia-rahvakogu 2019-2020

Saksamaal on käimas üleriigiline ühisloome kriisis vaevleva demokraatia uuendamiseks. Bürgerrat Demokratie nimele protsessi käivitas organisatsioon Mehr Demokratie e.V. koos Schöpfung Stiftungiga, et luua eeskujuprojekt vähenevate ressurside ja kasvava keerukuse ajastul. Bürgerrati koordineerimist ja tasakaalustatust seirab kodanikeühendustest ja teadlastest moodustatud nõukoda, protsessi viib läbi demokraatiauudajatest koosnev meeskond.

Bürgerrat Demokratie etapid

1. Teema seadmine piirkondlike aruteludega. 50 kodanikke ja 15 poliitikut töötasid kuuel

Airi Raimmo

õhtul välja üleriigilise rahvakogu teemad. Regionaalsete kohtumistel arutati küsimusi “Mis on tänase demokraatia tugevused ja nõrkused?” ja “Milliseid teemasid peaks üleriigiline rahvakogu käsitlema seoses otsedemokraatia, kodanikeosaluse ja demokraatia tugevdamisega?”.

2. Kodanikekogu töötas poliitikutele välja reformiettepanekud. Kahel nädalavahetusel arutles 160 juhuslikult valitud ja Saksamaa elanikest läbilõike moodustavat inimest Leipzgis konkreetsete lahenduste üle. Neile andsid sisendit eksperdid, poliitikud ja huvitatud kodanikud. 28. septembril hääletas Saksa kodanikekogu 22 ettepaneku üle. Näiteks hääletati selle poolt, et enne rahvahääletust peab alati toimuma sarnane rahvakogu teemapüstituse ja info kogumise eesmärgil. Kodanikekogu ettepanekute üle tehakse ka avalik arvamusküsitlus.
3. Demokraatiapäev. Kodanikekogu ettepanekute üle arutatakse ja need antakse Bundestagi poliitikutele üle.
4. Kodanike paneel järgib ja nõustab kodanikekogu ettepanekute elluviimist. See etapp ootab ees järgmisel aastal.

LOE LISA: www.buergerrat.de

Kliimateemalised rahvakogud

Mitmel pool koguvad tuure keskkonnaga seotud rahvakogud. Nende korraldamist nõuab väga häälekalt kliimakriisi liikumine Vastuhakk Väljasuremisele (*Extinction Rebellion*). Ühendkuningriigi parlamendi kuus komisjoni kuulutasid välja kliimamuutuste rahvakogu, mis toimub tõenäoliselt 2020. aastal. Kliimakogu töötab välja lahendused, kuidas saada kasvuhoonegaasid 2050. aastaks nulli nii, et kulud jaotuksid õiglaselt. Kliimakogu juhuslikult valitud osalejad hakkavad kaaluma eri poliitikalikute tagajärgi ja annavad otsest sisendit parlamendi komisjonidele ja valitsusele.

Kliimarahvakogu korralduse on välja kuulutanud ka Šotimaa, Wales, Prantsusmaa.

ROHKEM INFOT LOE:

- www.parliament.uk - “Select Committees announce plans for Citizens’ Assembly”
- climateassemblies.org

Näiteid kohalikest rahvakogudest

Kopenhaageni linn rahvakogutab autovabama vanalinna teemal. 36 juhuslikult valitud elanikuga töötatakse viie dialoogikohtumise kaudu välja vanalinna

tulevikuplaan. See saab Kopenhaageni linna järgmist otsuste aluseks.

Kliimakogud Euroopa linnades. Viinis, Malmös, Leuvenis, Milanos, Madridis, Kopenhaagenis, paljudes Ühendkuningriigi ja Poola linnades viiakse läbi kliimateemalisi kodanikekogusid. Eesmärgiks on panna paika konkreetseid kohalikud sammud, kuidas saavutada 2030. aastaks kliimaneutraalsus.

Püsirahvakogud Gdanskis. Alates 2016. aastast korraldab Gdanski linn Poolas rahvakogusid sellistel teemadel nagu ülejutus- tega kohanemine, õhusaaste vähendamine, kodanike osalemine ja LGBT-kogukonna kaasaamine. Linna rahvastikku sotsioloogiliselt esindava 56 osaleja tehtavad ettepanekud on linnavalitsusele kohustuslikud, kui ettepanekuid toetab vähemalt 80% rahvakogust. Väiksema toetusega ideid vaagib linn ilma investeerimiskohustuseta. Gdanskis on rahvakogud omavalitsuse otsuste tegemise viisina juurdunud.

LOE LISA: www.blogactiv.eu - “Solutions: How the Poles Are Making Democracy Work Again in Gdansk”

Alaline rahvakogu Ida-Belgias. Belgia saksakeelne piirkond uuendab oma valitsemist, luues juhuslikult valitud elanikest alalise rahvakogu. See kogu saab ise olulisi teemasid tõstatada, kasutada ekspertteadmisi ning olla kohalikele otsustajatele sõltumatu soovitaja.

LOE LISA: www.politico.eu - “Belgium’s democratic experiment”

Eesti rahvakogud

Rahvakogu (2013)

Silvergate’ist, “Aitab vaelelikust poliitikast” meelevaldustest ja Jäakeldri protsessist tõuke saanud Rahvakoguga valmistati ühisloomeliselt ette muudatusettepanekud Eesti poliitilise protsessi ja demokraatia tulevikuga seotud küsimuste lahendamiseks. Paarikuuse algatuse viisid vabatahtlikult läbi vabauhendused, erakondade esindajad ja poliitikauurijad.

Rahvakogu tulemusel muutus erakondade rahastamise kord õiglasemaks, vähenes erakonna asutamise ja parlamendi valimistel osalemise künnis, karmistusi karistused keelatud annetuse vastuvõtmise eest, laien-

dati erakondade rahastamise järelevalve komisjoni volitusi ja suurendati alla valimiskünnise jäänud erakondade riigipoolset toetust. Lisaks tekkis parlamendil kohustus arutada vähemalt 1000 allkirja kogunud kollektiivseid pöördumisi, mis on praegu tuntud rahvaalgatustena.

Uue eakuse rahvakogu (2017)

Tulevikutrendide ja eakuse seoste teemal ühiskondliku arutelu käivitamiseks korraldas Koostöö Kogu pooleaastase uue eakuse rahvakogu. Selle käigus koguti avalikult 80 ideed, millest 30-t riiklikult lahendatavat ettepanekut analüüsisid eksperdid. Mõjuanalüüsides ettepanekuid arutati kolmel teemaseminaril koos ideede autorite ja ekspertidega. Seminaril hääletati edasi 26 ettepanekut, mis vormusid rahvaalgatusteks. Kaks rahvaalgatust on Riigikogus läbi arutatud ja osaliselt lahendatud, ülejäänud koguvad rahvaalgatus.ee-l toetusallkirju.

#kuidasmekestame üle-eestilised arutelud (2018-2019)

Inimvara problemaatikaga tegelev algatus #kuidasmekestame lähtus arutelude korraldamisel rahvakogu meetodist. Üle Eesti toimus 34 kogukondlikku arutelu, mille eesmärk oli teadvustada rahvastikutrende ja leida probleemidele lahendusi. Rahvastiku vähenemise probleemile esitati 90 lahendusideed. Teemaseminaridel hindasid ja täpsustasid eksperdid ideid ning 20 prioriteetseks hinnatud ettepanekut suunati ministeeriumidele või omavalitsustele.

Metsakogu (2019)

Keskkonnaministeeriumi kokkukutsutud ja loosiga valitud 40 inimest panustasid metsanduse arengukava koostamisse. Metsakogu kogunes kahel nädalavahetusel märtsis ja aprillis 2019, arutelude tulemusel tehti metsanduse tulevikuks ligikaudu 100 ettepanekut. Metsakogu ettepanekuid kaitsevad arengukava koostamise protsessis metsakogu valitud esindajad.

LOE LISA:

- facebook.com/rahvakogu
- www.rahvakogu.ee

Avatud Eesti Fondi kutsel tänavusel Paide Arvamusfestivalil esinenud Rootsi poliitik **GUSTAF GÖTHBERG** on kui kõndiv paradoks: nimetab end konservatiiviks ja toetab samas jõuliselt immigratsiooni. Vaid 25-aastasena napilt Euroopa parlamendist välja jäänud Moderaatliku Koonderakonna kandidaat rääkis Andrei Liimetsale, kuidas äärmusluse tõusuga hakkama saada ja rohkem noori poliitikasse kaasata.

Gustaf Göthberg

– konservatiivist LGBT õiguste ja migratsiooni eest võitleja

Kuhu sa end poliitilisel teljel paigutad?

Paremtsentristsiks. Ma olen konservatiiv, aga ma olen üks neist konservatiividest, keda on Ugandas LGBT õiguste eest võitlemise tõttu arreteeritud.

Ma kujutan ette, et paljude pea lõhkes just ...

Nii juhtub Rootsiski sageli!

... sest me ei seosta üldiselt konservatiivsust LGBT õigustega. Mida konservatism sinu jaoks tähendab?

See tähendab, et iseenesest on liberaalne demokraatia midagi väga head ning ma toetan seda täielikult. Lisaks juhindun arusaamast ja uskumusest, et ühiskond on suurem kui riik. Mulle ei meeldi bürokraatia. Ma arvan, et see on maksuraha raiskamine. Näen elnõusid, millest neid propageerivad poliitikud ei peaks ülepea kaela huvituma, sest need on perekonna või üksikisiku küsimused. Rootsis on selline vaade konservatiivne, mõnedes riikides tunduks ilmselt liberaalse või neoliberaalsena. Minu jaoks on iseenesestmõistetav lubada igalühel teha oma eluga, mida iganes ta tahab, ilma et keegi sekkuks, kuni kellelegi teisele viga ei tehta.

Kui öelda konservatiiv, mõtlevad paljud ilmselt Trumpile.

See mõiste on kaaperdatud! Kui lugeda läbi ja lõhki konservatiivi president Ronald Reagani viimast kõnet, siis see oli väga immigratsioonimeelne. Kaheksakümneandel tähendas konservatiivsus paljude jaoks kommunismivastasust, aga tänapäeval mõeldakse ennekõike Orbanile, Trumpile või Putinile. Ma ei pea neid konservatiivideks, minu jaoks on nad reaktionäärid. See on küll teoreetiline, kuid siiski oluline erisus. Rootsi kontekstis võib mind pidada ka liberaaliks, sest Rootsis tähendab konservatiivsus midagi vana ja mitteprogressiivset.

Eestis on kaks erakonda, kes nimetavad ennast konservatiivseks. Traditsioonilisem neist on selle asemel, et reaktionäärsemale vastu astuda, muutunud pigem agressiivsemaks, nendesarnaselt äärmuslikumaks. Kuidas sellist nihkumist ära hoida?

Neli-viis-kuus aastat tagasi oli Rootsis trend vasakule kalduvale liberaalsusele. Isegi minu erakonnas nimetasid mõned end feministideks, mida polnud kunagi

varem juhtunud. Koos pagulaskriisiga algas tagasilöökk. Kui mina poliitikasse tulin, tähendas konservatiivsus, et oled usklik ning sulle meeldib kuningas – see polnud populaarne ega progressiivne. Nüüd on trendikas olla konservatiiv.

Ma ei usu samas, et suur osa inimesi ja poliitikuid, kes end konservatiivideks nimetab, seda tegelikult on. Käiakse kirikus ja öeldakse, et usutakse jumalasse, aga see on elustiili-konservatiivsus. Rohkemat agressiivsust näeme avalikus arutelus, kui räägime immigratsioonist. Minu meelest on Rootsis olnud kümme aastat obsessioon meie EKRE, Rootsi demokraatidega. Üks-kõik kas arutad Euroopa Liidu laienemist või immigratsiooni või soolist võrdõiguslikkust, ikka jõuad selleni, mida Rootsi demokraadid arvavad. Küsitakse, kas te teeksite nendega koostööd koolides kasutatavate kemikaalide vähendamiseks. Kui me ütleksime jah, saavad inimesed vihaseks, sest nendega ei tohi koostööd teha. Aga näiteks kaitsekulutuste puhul otsisime suurt koalitsiooni ja see on hea. Sellegipoolest ei räägi me läbi põhivääratuste asjus ega lähe nendega valitsusse.

Sellise otsuse tegi erakond mõnda aega tagasi. Enne seda olime muutumas agressiivsemaks, kaldumas Rootsi demokraatide suunda, ei osanud nendega hakkama saada. Nüüd oleme selgelt paika pannud, et mingites küsimustes on koostöö võimatu. Ma loodan, et ühel hetkel rahuneb arutelu pisut maha ja muutub vahelduseks igavaks.

Poliitika peakski olema mõnes mõttes igavam. Praegu on liiga palju tundeid, liiga palju süüdistamist, liiga palju kaamerate jaoks poosetamist. Tuleks rääkida rohkem numbristest, faktidest. Kui ma kohtusin 2016. aastal Orbaniga, küsiti talt Euroopa immigratsiooni kohta ja ta ütles, et suurim probleem pole mitte inimeste pagamine või töö otsimine, vaid see, et nad on osa vandenõust kristlus hävitada. Hetkel algab diskussioon sellest, mitte küsimusest, kuidas pagulasi mõistlikult jagada või kuidas sisserändajaid ühiskonda integreerida.

Kuidas selliste poliitiliste jõududega siis üldse suhestuda?

Mis puudutab kohalikku poliitikat, siis suurem osa neist ei ole avaliku haldusega harjunud. Nad ei oska, on selles halvad, ei tutvu enne kohtumisi taustamaterjalidega, ei tunne protsesside toimimist. Nad on nii kinni migratsioonis, aga kohalikul tasandil sisuliselt ei puutu sellega kokku. Niisiis

tuleks nendega väidelda, sest neil on väga keeruline väitlusi võita. Samas tuleb aru saada, et oma veidrate vaadete juures tahavad nad riigile head.

On argumentidel sinu meelest üldse kaalu? Clinton võitis väitlused, aga Trump ütles, et “teeme Ameerika jälle suureks” ja kogu moos.

Jah, aga ma ei arva, et õige vastus oleks ise emotsionaalsemaks muutuda. Seda võistlust ei võidaks iialgi. Kui Clinton oleks öelnud, et “pange hoopis tema luku

Probleem on selles, et meil on olnud väga halb integratsioonipoliitika, mille tulemuseks on etnilised getod, mis ei ole head mitte kellelegi, ka nende elanikele.

taha”, ei oleks midagi muutunud. Tuleb näha pikka perspektiivi, ja ehkki ees ootab kaotatud valimisi, jääb kultuurne ühiskond ellu vaid siis, kui püüab rääkida poliitikatest, faktidest ja reformidest. Neile tüüpidele võib jääda 25% valijaskonnast, aga mitte võimalus oma poliitikat ellu viia.

Kas demokraatia on kriisis?

Ma ei ütleks nii. Kui vaadata Euroopa Liidu valimisi, siis osalus oli väga kõrge. Rootsis oli väga kõrge ka noorte valimisaktiivsus, suur osa sellest tänu Greta Thunbergile ja kliimaliikumisele. Viisid, kuidas demokraatia toimib, muutuvad üha. Rootsis oli erakondadel 25–30 aastat tagasi sadu tuhandeid liikmeid. Kaks aastat tagasi tuli suure uudisena see, et sotsiaaldemokraatide liikmeskond langes alla saja tuhande. Noored inimesed leiavad poliitikas osalemiseks uusi viise: algatavad üritusi, nagu kliimastreigid või Fridays for Future, kirjutavad Facebooki-postitusi. Meil on elavam avalik arutelu ja rohkem viise osaleda, aga demokraatlikud struktuurid ei ole sellega hästi hakkama saanud. Kriisid võivad siiski kujuneda väga kiiresti – vaadake Ungarit. Arutelu sel teemal peab alati jätkuma.

Konservatiivsus on saanud peaaegu sünonüümseks

immigratsioonivastasusega. Kuidas sa neid kaht lepitad?

Tulen Rootsist ja armastan Rootsit, aga saan samas aru, et oleme üksnes väikeriik, kel on vaja ühendusi maailmaga ja rohkem inimesi Rootsi elama. Konservatiivsus tähendab minu jaoks, et ühiskond ja seda moodustavad inividid on riigist ja rahvusriigist olulisemad.

Mul ei ole probleeme moslemite ega kellegi teisega, kes Rootsi kolib, kui nad järgivad meie seadusi, osalevad meie ühiskonnas, töötavad nagu kõik teisedki ja räägivad rootsi keelt. Ma ei pea silmas kodu – mul on ükskõik, mis keeles keegi kodus räägib. Probleem on selles, et meil on olnud väga halb integratsioonipoliitika, mille tulemuseks on etnilised getod, mis ei ole head mitte kellelegi, ka nende elanikele.

Religioosse konservatiivsuse osakaal Rootsis on väike, erinevalt näiteks Ungarist, kus arutatakse moslemite invasiooni ja kristlike väärtuste kadumise üle. Minu jaoks ei ole see suur teema, pigem paaniline viis leida oma idee kaitseks argumente – püüa viia seda kultuuride sõja tasandile. Minu nägemus lähtub sellest, et Euroopa on ainus kontinent, mille osakaal maailma rahvastikus langeb. Siia on inimesi juurde vaja. Siis võib vastu küsida, et olgu, aga kas meil on kasu just 19-aastasest hariduseta Süüria pagulasest? Minu vastus oleks, et ma pole kindel, aga nad on siin, neil on õigus tulla ning kuniks nad osalevad ja muudavad ühiskonda paremaks, on minu poolest kõik korras.

Pigem rünatakse nõndanimetatud massiimmigratsiooni ja Euroopa Liidu liigsoodsat suhtumist – Rootsi getosid tuuakse siin ju sageli negatiivse näitena. Näed sa vajadust pagulaspoliitikat muuta?

Kindlasti! Kui Euroopas on üle 500 miljoni elaniku ja võtame vastu miljon pagulast, siis see suhe on 1/500. Kujuta ette küla, kus elab 500 inimest – ühe elaniku juurde võtmine poleks teab mis revolutsiooniline. Praktikas võib aga muutuda katastroofiliseks, kui näiteks Rootsi võtab vastu 163 000 sisserändajat nagu 2015. aastal ja Läti on samas pakkunud alates 1998. aastast asüüli 300 inimesele. See on päris häiriv. Migratsioon ja asüülipoliitika on kogu Euroopa probleem, mistõttu peavad ka lahendused tulema kogu Euroopalt.

Varjupaiga taotlemist tuleb paremini

korraldada, võidelda inimkaubandusega – paljusid asju tuleks teha, aga hetkel on kogu diskussioon väga antiintellektuaalne. Tuleks arutada, mida teha inimestega, keda endiselt siia tuleb, milliseid reforme ja süsteeme vaja läheb, kuidas vastutust jagada, aga selle asemel arutame Orbani viimase väljaütlemise üle.

Mulle tundub, et sama käib kliimamuutuste kohta. Nii palju on vandenõuteooriaid, libauudiseid, lihtsalt valet. Samas süüdistatakse meediat kallutatuses. On sinu meelest meedia liberaalselt kallutatud?

Ma ei ole selles kindel, eriti arvestades, et konservatiivsed erakonnad on loonud omaenda meedia. Rootsis on neil juba sama palju lugejaid kui tavalisel, peavooluajakirjandusel. Ehkki mulle ei meeldi see mõiste! Selle mõiste leiutas alternatiivajakirjandus, et ennast erilisemana tunda. Nad ei ole väga erilised!

Ega ka ajakirjandus ...

Just! Mulle ei meeldi, kuidas see konflikt on püstitatud – eliit rahva vastu. Kui vaadata populistide, kes on viimase kahe kümnendi jooksul valimisi võitnud, siis peaaegu kõik on olnud multimiljonärid. Ometi väidetakse end olevat tavaliste inimeste häääl ja ainus, kes suudab hoomata, mida rahvas mõtleb.

Euroopa tasandil on kerge kalle olemas, aga Euroopa Liit ongi ju poliitiline institutsioon. Komisjoni esimees on paremsentristlik poliitik, parlamendi esimees on paremsentristlik poliitik ja nii edasi. Küsimus ei ole liberaalses kalduvuses, vaid Euroopa Liidul kui poliitilisel organisatsioonil on selged seisukohad kindlates küsimustes ja need ei peagi olema ühel joonel rahvuskonservatiividega, kes pole valimisi võitnud ning kel pole seetõttu Euroopa Ülemkogus piisavalt mõju. Lihtne on näpuga näidata ja öelda, et nad tahavad teha seda või teist, ja võibolla nii ongi, aga siis see on sellepärast nii, et me oleme nad sinna valinud ning nad peegeldavad valitsuste ja valijate tahet.

Sul on vanust kõigest 25 – tunnen ennast vanana! Laias laastus oleme siiski samast põlvkonnast ja kui ma vaatan oma aktiivsemaid sõpru-tuttavaid, siis peaaegu ükski neist pole läinud poliitikasse

selle sõna klassikalises mõttes, sest see tundub ühe aeglase ja korrumpeerunud masinavärgina. Eelistatakse idufirmade või mittetulundusühingute kaudu maailma muuta. Kuidas sina professionaalseks poliitikuks kujunesid?

Ma liitusin erakonnaga 12-aastaselt, mida ma küll ei soovitsaks mitte kellelegi! Olen poliitikast alati huvitatud olnud ja vaatasin lapsena vanemate kõrvalt telekast uudiseid. Kohe pärast kooli lõpetamist läksin erakonna juurde assistendina tööle. Ma usun, et ilmselt oleksin juba poliitikast lahkunud, kui mul ei oleks sügavat huvi rahvusvaheliste ja Euroopa teemade vastu. Reisisin 2014. aastal Gruusiasse. Rootsis käis just elav arutelu sooneutraalsuse teemadel lasteaedades. Gruusia soovis Euroopa Liiduga liituda, aga seal ei saanud isegi Pride'i toimuda, sest loobiti Molotovi kokteilidega. 20% riigist oli Venemaa poolt okupeeritud. Siis tundus arutamine selle üle, kas tohib öelda “tema” ja “temake”, ühtäkki väga veidrana. See on ka minu peamine huvi – rahvusvaheline poliitika, koostöö Kesk- ja Ida-Euroopaga.

Ma ei ole enda jaoks ära otsustanud, kas poliitilised protsessid võtavad liiga kaua ja on liiga igavad või mitte. See on poliitilise aktivismi jaoks suur oht.

Kui sa Eestis kandideeriksid, lendaks sinu pihta kohe mõiste “poliitbroiler” – ajupestud noorpoliitik, kes ihaleb karjääri ja võimu järele.

Ma olen Rootsis palju selliseid kohanud. Eriti sellest ajast, kui mu erakond immigratsiooni asjus uue hoiaku võttis. Mina olen väga immigratsioonimeelne, aga enamik erakonnakaaslast on võtnud hoiaku, et kuigi immigratsioon on hea, ei saa me rohkemaga hakkama. See on minu jaoks raske olnud, aga ma tean ka, et poliitika ei seisne üksnes tänases päevas, vaid pikkades trendides. Kuigi ma ei nõustu paljuga, usun, et suudan erakonda seestpoolt mõjutada.

Kuidas rohkem noori poliitikasse tuua?

Kõigepealt tuleb veenduda, et poliitiline osalus ei oleks lihtsakoelisel polariseeritud mõiste. Et kas oled kliimaaktivist, kes ei lenda lennukiga ega söö liha, või oled erakonna liige, kes riietub ülikonda ja kandideerib parlamenti, ilma tegelikku muutust kaasa toomata. Raske on nimetada mõnda parlamendiliiget ja öelda, et just tema tegi mingi asja ära. Kumbagi viisi osaleda ei tohiks aga häbeneda – isegi kui postitada lihtsalt korra kuus Facebooki. Ka see on poliitilise aktivismi vorm ja meil on seda rohkem vaja.

Noored tahavad kohest reaktsiooni, asjade äratagemist. Rootsis võtab haigla ehitamine viisteist aastat ja ma ei ole enda jaoks ära otsustanud, kas poliitilised protsessid võtavad liiga kaua ja on liiga igavad või mitte. See on poliitilise aktivismi jaoks suur oht. Samas ei muretse ma noorte pärast, sest kui vaadata, mida nad näiteks kliimamuutuste vallas teevad, siis see on väga muljet avaldav ja tegemist on ühe suurima poliitilise liikumisega, mida oleme veerand sajandi jooksul näinud.

Sisendit poliitikasse on justkui palju, aga küsimus on, kuidas see ka väljundiks muuta.

See on poliitikutele keeruline küsimus. Aga ma tean, et aasta eest ei teadnud keegi Greta Thunbergi nime. Nüüd on ta üks mõjukamaid inimesi maailmas, seda suuresti tänu sotsiaalmeediale. Kliimaaktiviste on ennegi olnud, aga tema on jõudnud palju enamate inimesteni.

Oled sa tuleviku suhtes optimistlik?

Jah, ma olen üsna optimistlik. 11 aastat tagasi leiutati iPhone ja vaadates, kuidas me praegu telefone kasutame, on raske ette kujutada maailma 15 aasta pärast. Noored inimesed on kõigi suurte muutuste taga. Eestis näiteks Balti kett ja laulev revolutsioon. Martin Luther King lasti maha 39-aastasena, Robert Kennedy 42-sena, Thomas Jefferson oli iseseisvusdeklaratsiooni kirjutades kolmekümnendates. Aga tuleb ka aru saada, et see kõik pole lõbus, vaid keeruline. Inimesed ei kuula sind, aga ainus viis midagi muuta on end üles ajada ja midagi teha, olgu poliitikas, kliimastreikidel, idufirma loomisega, Aafrika lastekodus vabatahtlikuna töötades. Igaühest ei saa peaministrit, aga paljude asjadega saab maailma paremaks muuta.

Septembris kogunes Lahemaa metsade vahele mitukümmend murelikku kodanikku, et otsida lahendusi ja leevendusi demokraatiat lõhkuvatele muredele. Esimesest demokraatiahäkatonist nimega Democracyhack kirjutas AVE TAMPERE.

Demokraatiahäkk

— tehnoloogiaga demokraatiale appi

Eestlased, kes nädalavahetuseks kuhugi rappa, metsa või lihtsalt linnast ära põgenevad, ei ole just uudiskünnist ületav materjal. Küll aga on oluliselt märkimisväärsed, kui metsade vahele minnakse kambakesi demokraatiat aitavaid tehnoloogilisi lahendusi otsima.

Viimaste aastate jooksul oleme näinud üha enam pigem seda, kuidas tehnoloogiat kasutatakse ühiskonna lõhki kiskumiseks. Seetõttu kutsusid kodanikuliikumine Kõigi Eesti, Startup Leaders Club ja Avatud Eesti Fond nädalavahetuseks Democracyhackile andmeteadlasi, ettevõtjaid, tehnoloogiaettevõtete juhte, ühiskonnateadlasi ja eksperte, keda ühendab mure demokraatia tuleviku pärast ning soov anda oma panus demokraatia tugevdamisele tehnoloogia ja andmeteaduse abiga.

Appikutsule vastasid teiste seas Ahti Heinla, Tiit Paananen, Karoli Hindriks, Tarmo Jüristo, Ain Aaviksoo ja mitmed teised. Kokku kogunes muljet avaldav teadmiste ja kogemuste pagas masinõppe, tehisintellekti, küberturvalisuse, tehnoloogia arendamise, disaini ja ühiskonna toimimise teemadel. Lisajõu ja -nõuga liitusid mentorid Joseph Carson, Guy-Philippe Goldstein, Eva-Maria Kangro, Indrek Kasela, Markko Karu, Joao Rei ja Liis Narusk.

Küberturvalisuse eksperdist mentor Guy-Philippe Goldstein, kes tuli häkatonile otse Pariisist, selgitas, et tema jaoks oli kaks põh-

just, miks ettevõtmises osaleda: "Äärmusluse tõus on mu koduriigis Prantsusmaal väga aktuaalne teema, kuid see mõjutab demokraatia käekäiku üle kogu maailma. Väga häid lahendusi nende nähtustega võitlemiseks veel välja mõeldud ei ole."

"Eesti on minu silmis koht, kus asjad liiguvad ka päriselt teostamise poole. Sama ülesandepüstitus oleks mu kodumaal paari kuu pärast veel endiselt pikkade arutelude faasis. Eestis on aga tegutsemisele orienteeritud mentaliteet. Ideed realiseeritakse," lisas Goldstein ning nentis muigega, et üks tugev argument Eestisse tulemise kasuks oli võimalus elus esimest korda sauna minna.

Varem kokku pandud tiimid tulid Koolimäel toimunud Democracyhackile töötama kuue ideega. Energiataset ja motivatsiooni võis juba õhust tunda ning 30 tundi arendustööd, disaini ja arutelusid töid tulemuseks viis ideed, mida pärast häkatoni ka väga tõenäoliselt edasi arendatakse.

Democracyhack tõestas, et kui tuua kokku oma valdkonna Eesti absoluutsed tipptegijad ning lasta neil koos maailmatasemel mentoritega ideid rafineerida, siis on täiesti reaalne luua 30 tunniga lahendusi, mis ka päriselt demokraatiat tugevdavad. Eeskätt on silmas peetud Eesti ühiskonna ja avalikkuse eripärasid, kuid need on kohaldatavad demokraatlikes ühiskondades üle maailma.

Meie raha 2019

"Meie raha 2019" projekti eesmärk oli riigieelarve läbipaistvaks ja arusaadavaks tegemine nii tavakodanikele kui ka poliitikute jaoks. Miks mitte anda vastus ka küsimusele, mille eest inimesed siis päriselt makse maksavad.

Tegemist on juba 2011. aastal samuti häkatoni raames algatatud platvormiga, kust on võimalik interaktiivselt näha, millised on riigi tulud ja kulud. Democracyhacki nädalavahetusega töötas meeskond platvormi edasiarenduse kallal, mis annab võimaluse sama tööriista abil kontrollida, mida tähendavad poliitikute lubadused eelarve teemadel.

Näiteks: kui räägitakse kaheprotsendilisest käibemaksu alandamisest, siis tööriista abil võib igaüks näha, mida see riigieelarve mastaabis tähendab. Lühidalt võib kokku võtta, et tööriist aitab läbi näha erinevaid poliitilisi lubadusi. Kuna riigieelarve on avaliku poliitika toimimise üks põhialuseid, on selle mõistmine ülimalt oluline.

Häkatonil loodud tööriista eesmärk on anda kõigile soovijatele abivahend paremaks orienteerumiseks keerulises eelarveteemas.

Meeskond loodab, et varsti pärast uue, 2020. aasta tegevuspõhise riigieelarve avalikuks tulemist saab valmis ka selle lugemist lihtsustav tööriist. Ideed minnakse tutvustama ka rahandusministeeriumi.

Meeskonnaliikmed: Tarmo Jüristo, Patrick Abner, Sven Sapelson, Tanel Teinemaa.

Poliitilise Manipuleerimise Otsingu Kratt

Poliitilise Manipuleerimise Otsingu Krati tiim võttis töö aluseks veebiväljaannete kommentaarides leiduva poliitilise manipulatsiooni. Eesmärgiks sai suurendada läbipaistvust kommentaaride taga. Aluseks võeti valim kommentaariume Ekspress Meedia väljaannete veebiversioonidest.

Häkatoni jooksul muutus idee lihtsamaks, kuid sisulisi muudatusi ei tehtud – alustati kommentaaride märgendamisega ning paralleelselt arendati masinõppe mudelit. Häkatoni lõpuks jõuti lahenduseni, mis suutis ära märgendada üle 60 000 kommentaari kas poliitiliselt äärmuslikult liberaalseks või konservatiivseks.

Häkil osalenud tiim kavatseb edasi töötada koos Ekspress Meediaga, et seda lahendust praktikas testida.

Meeskonnaliikmed: Priit Kuuseorg, Priit Tamme, Ahti Heinla, Kristin Ehala, Taavi Tamiste, Argo Virkebau (nõuandja).

Healthprint

Healthprinti meeskonnal oli plaan luua mudel, mille abil saab analüüsida tervisekäitumist. Täpsemalt seda, mis ulatuses saaks valitsus motiveerida kodanikke maksude tagastamisega, kui kodanikud jagaksid oma terviseandmeid riigiga.

Kuna lähteülesande fookus oli liiga lai, otsustas Healthprinti tiim seda oluliselt kitsendada ja esialgu näidata, kuidas inimese käitumine suurendab või hoiab kokku tema ravikuludid või kuludid, mis lähtuvad tootlikkuse kaotusest võrreldes Eesti keskmisega. Sisestanud vastuse viiele küsimusele, näidatakse, kui palju konkreetse tervisekäitumise puhul ühe eluea jooksul riigile kulu või tulu tekib.

Häkatoni käigus saadi valmis küsimustik ja mudel, et vastajat Eesti keskmisega võrrelda, ning samuti rakendus, mis veebilehel tulemusi näitab.

Mis Healthprintist edasi saab, on hetkel veel lahtine – tegemist on prototüübiga, mis näitab suunda. Selle lõpuni arendamiseks oleks hinnanguliselt vaja investeerida üheksa kuud tööd.

Meeskonnaliikmed: Tiit Paananen, Ain Aaviksoo, Joonatan Samuel, Jordan Valdma, Greta Babarskaite, Juha Arsalo, Rao Pärnpuu

Ühe-teema-erakondade platvorm

Ühe-teema-erakondade (inglise keeles *single-issue parties*) loomise, rahastamise ning kasvatamise platvormi meeskond lõi keskkonna, kus ühe-teema-kampaania algataja saab alustada teema kampaaniat, koguda Eesti seaduste järgi erakonna loomiseks vähemalt 500 liiget ja mõne nupuvaluutusega erakonna asutada. Seejärel on igal ühe-teema-erakonnal Kickstarteri-sarnane kampaanialeht, kus toetajaid uudistega kursis hoida, diskussioone pidada ning lihtsasti annetusi koguda.

Tiimi sõnul on lahendamiseks võetud probleemi olemus erakonnademokraatia piirides. Erakonnad said alguse sellest, kui grupil inimestel oli mingi probleem ja nad valisid enda seast inimese, kes selle teema eest seiks. Praegu võtavad erakonnad küll sarnase esindusõiguse, kuid kuna teemasid, millega tegeleda tuleb, on palju, ei ole erakondadel võimekust kõikide liikmete teemade eest seista. See soodustab lõhet erakondade eesmärkide ja inimestele oluliste teemade vahel.

Üle maailma saavad ühe-teema-erakonnad aina populaarsemaks ja järjest enam selliseid erakondi on jõudnud ka riigivalitsemise juurde (nt Austraalias, Portugalis jm). Suurbritannias Ella Guthrie poolt läbiviidud uurimusest ühe-teema-erakondade tõusu kohta tuli välja, et ühe-teema-erakonnad on vastuseks esindusdemokraatia säilimisele, samal ajal kõigile uutele ja arenevatele ühiskonna osadele esindusvõimaluse andmiseks.

Häkatonil loodud platvorm teeb ühe-teema-erakonna asutamise ja juhtimise lihtsaks ning usume, et rohkem inimestele olulisi teemasid saab Eestis endale hääle.

Häkatonil sai ära tehtud suur töö ning lõpetada jäi vaid viimaste funktsionaalsuste arendus. Kuna häkatonil osalenud tiim kogunes neljast riigist (Eesti, Colombia ja Filipiinid, lisaks Hongkong), sai kogu esmane platvormi lahendus ingliskeelne. Eestikeelne versioon on töös.

Meeskonnaliikmed: Karoli Hindriks, Kwun-Lok Ng, Gert Stahl, Fernando Caldera, Stefan Hiimägi.

Sõna ja Tegu

Platvorm Sõna ja Tegu annab võimaluse jälgida poliitikute lubaduste täitmist. Nii saavad tavalised inimesed rääkida kaasa riigi valitsemises ja oluliste küsimuste lahendamisel.

Esimene element on inimeste kaasamine veebiplatvormi kaudu. Sõna ja Teo lehel saavad sisse logitud kasutajad esitada probleeme, mis nende elu päriselt mõjutavad, ning uurida teiste esitatud probleeme ja hääletada nende poolt.

Teine element on televisioon kui tugev meedium: enim hääli saanud probleem saab telesaate teemaks. Saate formaat kaasab nii tavainimesi, eksperte kui ka poliitikuid. Arutatakse ning pakutakse välja reaalseid lahendusi.

Kolmas element on lahenduste elluviimise jälgimine Sõna ja Teo veebilehel.

Lahenduse veebileht on suunatud tavakodanikele, et nende hääli prioriteetide seadmisel ja lahenduste leidmisel oleks kuulda, et arutelu ei oleks vaid meelelahutus, vaid jõutaks reaalsete lahendusteni, mille elluviimist saaks ka jälgida.

Häkatonile koondus meeskond, kes oli tuttav Garage48 häkatonide kaudu. Meeskonnas oli nii pikaajalise kogemusega mentoreid kui ka osalejaid. Seega oli häkatoni kulg hoogne: alguses jaotati rollid ja loodi tahvlile üldine plaan, mille järgi kõik tööle said hakata. Kuna häkil keskenduti ainult platvormi ehitamisele ja mitte saate konkreetsele visioonile, mis oli juba varem loodud, siis oli kogu meeskonna fookus ühes kohas. Valmis jõuti teha põhilisemate funktsioonidega veebileht ja luua esimesed turunduskampaania osad.

Alustuseks on portaali sisestatud valitsuse koalitsioonileping valdkondade kaupa koos vastutavate ministritega, on alustatud probleemide ja valupunktide lisamisega, loodud võimalus registreeruda ja sisse logida ID-kaardi, Mobiil-ID ja Smart-ID abil. Samuti on olemas otsingufunktsioon, saab lisada oma sisu ning avaldada arvamust olemasolevate teemade suhtes.

Häkatoni tuules arutab tiim järgmisi samme, peab läbirääkimisi ja strateegilisi kohtumisi ekspertidega, kodanikuühenduste ja poliitiliste organisatsioonide esindajate ning meediaväljannetega. Ideid on palju, aga kindlaid lubadusi veel anda ei saa. Tiim ise suhtub lubadustesse väga tõsiselt: lahendus peab olema konkreetset lahti kirjutatud, teada peab olema eelarve, täpne tegevusplaan, tähtaeg ja vastutajad. Vaata lisa: sonajategu.ee.

Meeskonnaliikmed: Natalja Kitam, Pavel Fleisher, Cesar Zeppini, Kai Isand, Jordan Valdma.

Kuidas teha tõhusat koostööd kohaliku omavalitsusega?

Augusti lõpus kogunes paarkümmend vene töökeelega ühenduse esindajat Hea Kodaniku klubi kohtumisele. Oma kogemusi ja arvamusi vabaühenduste ja kohaliku omavalitsuse koostööst jagasid Lasnaidee eestvedaja **MARIA DERLÕŠ** ja Kesklinna vanem **VLADIMIR SVET**. Kohtumise käigus kõlama jäänud tähelepanekud ja nõuanded pani kirja Ivan Lavrentjev.

Kohalik omavalitsus on üks põhilisi koostööpartnereid paljudele vabaühendustele. Balti Uuringute Instituudi läbiviidud kodanikuühiskonna arengukava mõjude hindamise põhjal on viimase nelja aasta jooksul 27% ühingutest saanud KOV-ilt toetusi ning 17% vabaühendusi kasutanud KOV-ile kuuluvaid ruume. Järgnevalt jagame nõu, mis on oluline sõltumata ühenduse töökeelest ja kehtib üldjoontes iga KOV-i puhul.

Esmane kontakt

Ligi viie aasta eest asutatud Lasnaidee on Tallinna suurimas linnaosas kiirelt kasvanud agaraks eestvedajaks ja ürituste korraldajaks. 2014. aastal pälvis ühing Vabaühenduste Liidult aasta vabaühenduse tiitli. Lasnaidee korraldab arutelusid, Lasnakino ja muid kultuurisündmusi, parandab füüsilist keskkonda ja panustab

linnaellu paljudel erinevatel aladel. “Asutame oma ühenduse, et elanike endi vahel tekiks rohkem sünergiat, et linnaosa oleks aktiivsem. Meie põhiline moto seisneb selles, et Lasnamäe on igati normaalne linnaosa,” naljab Maria Derlõš. Ta mainib, et peab ise heade mõtetega välja tulema, mitte poliitilist tahet ootama.

Üks Lasnaidee esimesi algatusi oli videoklipp, kus inimesed eri aladelt rääkisid eesti ja vene keeles sellest, miks nad Lasnamäel elavad ja mille poolest see piirkond teistest erineb. “Klipp jäi toonasele linnaosavalemale arusaamatuks ja pälvis temalt kriitikat. Alustasime oma tegevustega vahetult enne valimisi ning see kutsus esile kahtlustused, kuna me ei keskendunud mõnele kitsale valdkonnale, vaid rääkisime piirkonnast tervikuna,” räägib Derlõš. Kui linnaosavanem pärast valimisi vahetus, hakkas koostöö tunduvalt paremini sujuma.

“Suhtleme pidevalt, mõnikord ka töövahel aegadel. Oluline on teineteise vajadustest aru saamine, sõbralik ja avatud dialoog,” räägib Derlõš. Sellegipoolest ei tasu sellist tähelepanu kuritarvitada. “Just teile pühendatava aja ja tähelepanu maht on piiratud. Ei saa kulutada kellegi tööaega üksnes ühele konkreetsele asjale. Kui inimesel on 200 muret, aga üks neist nõuab päevade kaupa tegelemist, on frustratsioon kerge tulema,” hoiatab ka Svet. Ta lisab, et raha ja inimeste aja pärast käib pidev konkurents.

“Ametnik on ka inimene. Peab selle raske ja mitte alati iseenesestmõistetava mõttega leppima,” kommenteerib Vladimir Svet. Tema sõnul saab kõik alguse ägedast ideest. “Kui teie idee pakub huvi nii-öelda keskmisele inimesele, pakub see raudselt huvi ka ametnikule või poliitikule.”

Samas soovib ta kahe jalaga maa peal püsida. “Aeg-ajalt tullakse meie juurde

väitega, et just see sündmus on kõige olulisem ning see olevat linna visiitkaardiks. Ei, sõbrad, Tallinna visiitkaart on vanalinn ja teised üldteada sümbolid.”

Vastastikune usaldus

Usaldus ei sünni üleöö. “Me näitasime, milleks oleme professionaalselt võimelised. Tulime kohale ja ütlesime: teeme Priisle tühermaale pargi. Tegimegi eskiisid ja analüüsid, kaasasime inimesi. Me ei soovinud linnalt selle eest mitte midagi. Linnaosavalitsus toetas meid, kaasas finantsi ning selle pargi rajamisel koos meiega hoidis linn kokku palju raha. Seejärel tekkis usaldus, ideed hakkasid tulema mõlemalt poolt,” meenutab Derlõš.

“Kui oskate tõestada, et teie ideest on kasu tallinlastele, mõne linnaosa või kasvõi konkreetse tänava elanikele, tekib omavalitsusel motivatsioon teid toetada. Te ju teete linna eest töö ära! Mõelge selle peale, mida saavad kohalikud tänu teie idee teostamisele, ning rõhutage just seda,” soovib Kesklinna vanem. Svet toob ka positiivseid näiteid enda tööelust: “Näiteks Kassisaba asumiselts on aastaid edukalt seisnud asumi elanike huvide eest. Meid teavitatakse aegsasti, kui mõni liiklusmärk on viltu või puu liiga laiaks kasvanud.”

“Alles kolmandal tegevusaastal taotlesime linnaosavalitsuselt toetust. Enne seda tegime pikalt üritusi teiste vahenditega ning ametnikud nägid, et oleme iseseisvad.

Seejärel pakkus linnaosavalitsus ise meile Pirukafestivali korraldada. Nüüd ei pidanud me enam midagi tõestama ja meile pakuti täielikku toetust,” räägib Derlõš. “Tõestasime, et oskame sisu luua, mitte ainult üritusi korraldada ja lõbutseada. Nüüd pöördutakse meie poole, kui on tarvis elanikelt tagasisidet küsida.”

Partnereid kohalikust omavalitsusest peab veenma, et korraldatav sündmus või algatatav projekt on tõesti laia haardega. “Eelarve on piiratud ning me peame aru saama, kes sellest võib. Näidake, kuidas sellest võib suurem hulk inimesi – rohkem kui ainult teie sõpruskond,” soovib Svet. “Kui ma astusin ametisse, kutsuti mind kohtumisele Luite asumisse. Läksin kohale ja seal oli umbes 60 inimest 800 kohalikust elanikust – tohutult kõrge osalus. Ja ma nägin selgelt, et kirjeldatud probleemid teevad kohalikele päriselt muret.”

Poliitik või ametnik?

Ühendused ei tea sageli, kelle poole oma mure või küsimusega pöörduda. “Üritage välja selgitada ja aru saada, kuidas toimib Tallinn või mõni teine kohalik omavalitsus. Mis ametid ja osakonnad seal on? Võib juhtuda, et mõni objekt paikneb üldse eramaal või on riigi pädevuses ning KOV-il on keeruline midagi teha,” soovib Svet.

Seetõttu tuleks alati lähtuda käsilolevast juhtumist, arvab Derlõš. “Me pöördume konkreetsete teemadega seotud inimeste

poole, kui soovime koostööd arendada. Kui vajame üksnes raha, saame ka ilma lisakohtumisteta taotluse valmis kirjutada.”

Liigset politiseerumist ei maksa siiski kummagi meelest karta. “Selle linna probleemide üle otsustatakse enamjaolt ametnike, mitte poliitikute tasemel,” rõhutab linnaosavanem.

Samas võivad kartused tekkida muidugi ka poliitikutel. “Uue linnaosavanemaga tutvudes pidime kinnitama, et meil pole poliitilist ambitsiooni. See, et ma ise valimistel ei kandideeri, pole ka mitte vähetahtis,” tunnistab Derlõš. Lasnaidee üritab kaasata eri erakondade esindajaid, kes pöörduvad nende poole sisulistes küsimustes. Muidugi ei tohi kedagi teistele eelistada ja kõigile antakse samasugust tagasisidet, rõhutab kodanikuaktivist.

“Vastastikune tunnustamine on oluline,” ütleb 2017. aastal Lasnamäe aasta kodaniku tiitli pälvinud Derlõš. “Kellelegi ei meeldi, kui teda solvatakse või tema peale karjutakse. Kui ühel päeval suhtlete inimesega ning järgmisel päeval olete tema vastu sotsiaalmeedias põhjendamatult alatu, siis on keeruline loota konstruktiivsele koostööle,” lisab Svet, kelle sõnul on empaatia üks tõhusa koostöö võtmetegureid.

Head koostööd!

Uuri lisa Hea Kodaniku klubide kohta:
heakodanik.ee/heakodanikuklubi/.

Citizen OS

E-otsustamise platvormi tegemiste kohta andsid aru **MARGO LOOR**, **OKSANA NAIDJONOVA**, **MIKK ANDERSEN** ja **LIINA GUITER**.

Miks ja kuidas sihtasutus loodi?

Citizen OS alustas Teeme Ära SA projektina. Kui mitmes riigis olid toimunud koristuspäevad, hakkas inimestel nii Eestis kui ka mujal tekkima küsimus, kuidas muuta jäätmeäitluse süsteemi selliselt, et ei peaks iga natukese aja tagant uuesti metsa koristama.

Kuna jäätmemajandust korraldatakse sageli riiklikul tasandil ning seda mõjutab rahvusvaheliste ettevõtete lobi, siis on keeruline sisse viia ringmajandust või teisi säästlikumaid lähenemisi. Hakkasime mõtlema, kas ja kuidas oleks võimalik teatud küsimustes otsustamist deentraliseerida nii, et kogukonna liikmed oleksid rohkem kaasatud. Uurisime, mis maailmas sel suunal juba tehtud on, ja nii see mõte tekkis. Hiljem hakkas idee laienema teistesse kaasamise ja ühisotsustamise valdkondadesse.

Kuidas teil läheb? Milline on hetkeseis teie valdkonnas?

Väga huvitavalt. Kõik tehnoloogiad läbivad elukaare, mis algab teadus- ja arendustegevusest ning jõuab seejärel kiire kasvu faasi, mida nimetatakse mõnikord ka *hype*-faasiks. Seejärel kukutakse illusioonide purunemise orgu ja tõustakse siis sealt uuesti kitsamas kasutuses selgelt väärtust loovana rakendusfaasi.

E-demokraatia või ka kodanikutehnoloogia (*civic tech*) laiemalt on Eestis ja maailmas veel selgelt teadus- ja arendusfaasis, mille juures on põnev olla. Mitmel pool maailmas tehakse erinevaid rakendusi, katsetatakse, tehakse ülikoolides uuringuid ja projekte. Meil samamoodi – katsetame oma tehnoloogiat korraga nii Eestis, Indoneesia saartel kui ka USA-s ja üritame välja mõelda lahendusi fundamentaalsetele probleemidele, nagu libainfo kasutamine, identifitseerimine ja massilise sisendi probleem. Valdkond on hetkel pigem fännide pärusmaa, laiema avalikkuse jaoks ei tähenda e-demokraatia veel eriti midagi, Eestis mõeldakse ehk e-valimiste peale.

Kuidas sihtasutuse eesmärged ellu viiakse? Milliseid ressursse selleks vaja on?

Inimesed – nii töötajad, vabatahtlikud kui ka koostööpartnerid – teevad iga päev tööd selle eesmärgi nimel, et luua lahendusi, kuidas demokraatia tehnoloogilises ühiskonnas toimib ja kuidas inimesed saavad võimalikult väärtustloovalt kaasa rääkida otsustes, mis nende elu oluliselt mõjutavad.

Sarnaselt paljude teiste valdkondadega on enim puudu mõtteressursist. Mida rohkem inimesi maailma erinevates kultuurides mõtleb sellele, milliste mudelitega tehnoloogiasajandil demokraatiat hoida ja kasvatada, seda kiiremini me teostatavad lahendused leiame ja üksikutest projektidest püsivate, skaleeritud lahendusteni jõuame.

Huvi on suur, nii kodanikuliikumiste kui linnade-riikide poolt, investeringute maht kasvab. Küsimus on, kas tehnoloogia rakendub uuel sajandil rohkem põhjamaade moodi, kus meie rahvaalgatus.ee, Islandi Your Priorities ja teised avavad

Vabaühenduste UUDISED

seadusandlust osalemiseks, läbipaistvuseks ja altpoolt tulevateks initsiatiivideks, või Hiina moodi, kus tehnoloogia rakedub kodanike massiliseks jälgimiseks ja mittedemokraatliku võimuparaadi instrumendiks.

Tehnoloogia ja internet iseenesest ei ole demokraatlikud, nagu selle leiutajad kunagi lootsid, kuid neid saab kindlasti kasutada demokraatia tugevdamiseks ning demokraatias olevate legitiimsuse ja teiste probleemide lahendamiseks. Millise mudeli alusel täpselt, sellele ei ole veel keegi näppu täpselt peale saanud, ja just nende lahenduste loomiseks ongi vaja väga palju nutikaid ajusid.

Kellele ja millist kasu teist on? Kuidas seda kasu mõõdate?

Kui me oleme edukad oma eesmärgis ehk meil õnnestub luua osalemise töövahendid, mille kaudu tehnoloogiaühiskonnas elavad inimesed saavad nii mikrotasandil (kool, küla, korteriühistu) kui ka makrotasandil (linn, riik) teha ühiselt otsuseid, mis nende elu ja heaolu oluliselt mõjutavad, siis on sellest kasu meile kõigile. Alternatiiviks võib olla demokraatia hääbumine.

Kas ja kuidas olete koostöös jõudnud paremate tulemusteni, kui oleksite üksi toimetades jõudnud?

Hea näide on koostöö Arvamusfestivaliga. Tükk aega idee tasandil kestnud koostöö sai reaalse ja efektiivse lahenduse Afoorumi kujul ja seda umbes kuu ajaga eelmisel aastal. Koostöös mõistsime, et edasiminek on festivalil vaja tuua arutelud ka veebikeskkonda. Meie süsteemiarhitekt ehitas spetsiaalse argumentaariumi ehk argumentiividina, mis tugineb Citizen OS-i tarkvarale. Argumentiividina väärtus seisneb selles, et ei saa anonüümselt kommenteerida ning arutelu on üles ehitatud demokraatlikele põhimõtetele. Lisaks on kõigil võimalik vaadata argumentaariumis kogu muudatuste ajalugu, sealhulgas kontrollida moderaatori tehtud tööd, mis suurendab oluliselt sisu usaldusväärsuse kontrolli võimalusi.

Seda Citizen OS-i tarkvara saab igaüks tasuta GitHubist alla laadida ning argumentiividinat oma kodulehele integreeri-

da. Tulevikus võiks argumentiividin olla Citizen OS-i tarkvarast täiesti sõltumatu, et aidata kõikidel kommentaariumidel muutuda argumentaariumideks.

Mis on olnud suurim õnnestumine ja kuidas selleni jõudsite?

Suurim õnnestumine on see, kui partner võtab kasutusele Citizen OS-i platvormi ja lahendus vastab nende ootustele, osutub kasulikuks probleemi lahendamisel. Näiteks võib tuua Eesti Koostöö Kogu, Elurikkuse erakonna, Arvamusfestivali, skaudid Makedoonias, Teeme Ära Indoneesia. Algul leidsime partnereid isiklike kontaktide pinnalt, ent aina enam pöördutakse ise meie poole.

Milline on olnud suurim õppetund ja miks?

Kaasamine on keeruline. Raske on informatsiooni jõuda õigete inimesteni, sest kõik võistlevad tähelepanu pärast. Teiselt poolt on raske tekitada usaldust, et aetakse õiget asja ja ei tegeleta varjatud eesmärkidega. Mida rohkem on arvamus, seda rohkem on infot, mida korrastada ja organiseerida, et sellest midagi kasuliku tekiks. Mida rohkem on arvamus, seda raskem on jõuda kokkuleppele. Neist probleemidest tulenevalt on väga keeruline luua süsteemi, kus kõik oleks kaasas, aga jõutaks mõistliku ajaga kvaliteetsete otsusteni.

Hädasti on vaja, et inimesed ei võtaks oponeerimist kui rünnakut, vaid kui alternatiivsete võimaluste kaalumist. Ka eksimise suhtes peaks olema tolerantsemad, me kõik eksime. Tähtis on õigel ajal viga tunnistada ja ennast parandada.

Mida saate oma organisatsiooni sees teha, et ühiskondlikku sidusust ja usaldust demokraatia vastu taas tõsta?

Juhime ja arendame organisatsiooni demokraatlikult, sealhulgas otsustame kõike koos. Kasutame Citizen OS-i platvormi iga päev. Ehitame head, mugavat toodet ja levitame meie toote kasutamise ägedaid kasutusjuhtumeid, et ühiskond saaks neist inspiratsiooni ja kinnitust, et nii saab asju ajada.

30 aastat Berliini müürist

Konrad Adenaueri Fond koos Avatud Eesti Fondi ja Eesti Mälu Instituudiga on pannud kokku pead ja jõud, et tähistada vääriliselt Berliini müüri langemise 30. aastapäeva. 8. ja 9. novembril toimub Tallinnas kahepäevane rahvusvaheline konverents, kus kaalutakse 20. sajandi lõpu ühe murrangulisema sündmusega seotud ajaloolisi õppetunde, mõtestatakse vabakonna rolli poliitiliste muutuste elluviimisel ja arutletakse, kuidas valida pooli, kuid vähendada vastandumist praeguses ühiskonnas. Ürituse teisel päeval toimub juba XXIII Avatud Ühiskonna Foorum, kus president Toomas Hendrik Ilves ning USA Yale'i ülikooli professor Timothy Snyder filosoferivad tänase maailmakorra, inimeste ja ühiskondade vaheliste müüride ehitamise ja langetamise üle. Konverents on kutsetega, kuid veebiülekanne vahendusel saavad osaleda kõik huvilised. Jooks-va info leiab korraldajate kodulehekülgedelt.

Konverents Puhta Maailma Päev

8. novembril toimub Teeme Ära SA ja Eesti Ettevõtlike Noorte Koja koostöös rahvusvaheline konverents Puhta Maailma Päev, kus lahatakse reostunud ja prügirohke maailma probleeme. Vaata programmi www.jciwc2019.com/clean-world-day/ ja kasuta sooduskoodi "cleandayfriend" Äripäeva e-poest pileti soetamisel.

Taimetoidumess tuleb taas

9.-10. novembril toimub Kultuurikatlas juba üheksandat aastat Baltimaade vanim taimetoidumess. Vegeksperdi, MTÜ Loomuse ja Eesti Vegan Seltsi koostöös toimuv üritus on sel aastal pühendatud maailmamuutajatele. Tuhandeid külastajaid ligimeelitava taimetoidumessi eesmärk on tutvustada täistaimseid tooteid ja vegan-elustiili. Lisainfo: www.taimetoidumess.ee

Eesti allkirjastas maailma vähideklaratsiooni

Eesti astus vähiliidu eestvedamisel vähivastases võitluses suure sammu edasi – 13. septembril allkirjastasid Eesti peaminister Jüri Ratas, Rahvusvahelise Vähivastase Liidu juht Cary Adams ja Eesti Vähiliidu nõukogu esimees Vahur Valvere "Maailma vähideklaratsiooni", mille põhieesmärkideks on oluliselt vähendada vähist tingitud enneaegseid surmasid, suurendada vähist tervenemise hulka ja parandada vähipatsientide elukvaliteeti. Lisainfo: www.cancer.ee

Демократия 100: мертва, травмирована или захворала?

Стр. 8-13

В своем эссе для этого выпуска журнала, преимущественно обсуждающего демократию, Алари Раммо пытается диагностировать текущее положение дел и предложить, что же делать дальше.

За последние годы я прочитал десятки книг и статей о демократии. Не рекомендую делать то же самое. По крайней мере, вы можете посмотреть иногда на картинки с котиками, потому что ученые даже не могут договориться об определении. В то же время, картина находится в равновесии: с одной стороны пишут некрологи, с другой говорят о бактериальных напастьях или кризисе среднего возраста (который лечится), а кто-то просто считает нынешние проблемы вирусной инфекцией – стоит терпеливо подождать и она пройдет.

Человеческому мозгу присуще думать, что все знакомое лучше, что в старые времена было лучше, каждое новое явление беспрецедентно и несправедливо, и потому следует на всякий случай сопротивляться. Вторая ошибка мышления позволяет вам забыть, что многое из того, что воспринимается как новое, на самом деле каким-то образом уже существовало прежде. Каждое столетие рассматривалось как эпоха бурных перемен, но страх перед неизвестным будущим смягчается, если оглянуться назад и

присмотреться к истории.

Афиняне пытались воспрепятствовать становлению популистов или тиранов простым образом: когда кто-то становился слишком популярным, можно было устроить голосование и изгнать из города на десять лет. В какой-то момент, конечно, эта, казалось бы, заманчивая прямая демократия сошла на нет, потому что этим методом стали злоупотреблять и пытались совершить перевороты. Даже современные примеры прямой демократии кажутся контрпродуктивными для их цели, так как они плохо сказываются на демократии и благосостоянии людей.

Такие вещи как права женщин, право на образование или универсальные избирательные права появились примерно сто лет назад. Мы можем говорить об индивидуальных свободах под названием «права человека» в течение 60 лет, когда общие гуманистические ценности были согласованы как в ООН, так и в европейских странах. С 1950-х годов и до сегодняшнего дня многие группы, которые подвергались дискриминации, требовали и расширяли свои закрепленные права, что, возможно, привело к ответным мерам со стороны некоторых других групп.

Ни один из прочитанных мною авторов не предлагает уверенных решений, лишь немного говоря о гражданском образовании. Дескать, надо больше объяснять. Согласен, но

не в виде бесконечных пресс-релизов и рекламных кампаний. Сперва нужно приучить людей слушать друг друга, и признавать в собеседнике человека, даже если нам не нравятся какие-то его особенности. На то, чтобы привыкнуть к свободам, и по-настоящему начать спокойно и взвешенно обсуждать важные вопросы, нам потребуется сильно больше 100 лет.

Как закончится демократия?

Стр. 16-21

Дискуссия под таким названием прошла в рамках пятого Клуба хорошего гражданина, где о прошлом, будущем и настоящем демократии спорили депутат парламента от партии EKRE и историк Яак Валге и гражданский активист Мартин Нооркыйв.

Мартин Нооркыйв: Мы сидим здесь и говорим о демократии, потому что был поднят вопрос: если мы используем слово «демократия», то имеем ли мы в виду либеральную демократию? В Венгрии говорят, что мы хотим не эту либеральную демократию, а настоящую, чистую демократию. Что такое чистая демократия?

По сути своей, демократия – это власть народа. Исторически люди могли осуществлять свою власть посредством выборов – т. е. посредством принятия решений, определенных при помощи выборов. Могут быть приняты решения о людях, которые могут иметь право что-то делать, принимать те или иные решения, куда-то выбирать политиков. Или решать о правителях, которые имеют право не только принимать решения, но и осуществлять их. Возможно, что люди принимают решение непосредственно по законам, но также и по другим вопросам: кто-то превышает скорость ускоряется, и люди договариваются, следует ли взимать с него штраф. Все эти возможности теоретически подпадают под название демократии.

Как правило, мы говорим о выборе людей или установлении правил напрямую – на этой основе мы различаем представительную и прямую демократию. У нас есть спектр государств, где ситуация находится на одной стороне или на другой, или же где-то посередине. Тем не менее, это разделение нереально, потому

что предпосылка состоит в том, что у людей есть свобода выбора, и потом появляется демократия. Либеральная демократия и классическая демократия переключаются, потому что в действительности вы свободны выбирать, есть ли у вас определенные свободы, которые позволяют вам сделать этот свободный выбор.

Яак Валге: примечательно, что мы обсуждаем значение демократии. Оно действительно размыто. Некоторые политологи честно говорят, что «демократия» не значит ничего конкретного. Больше нет общего определения. Единственное общее понимание – это что-то хорошее. Возможно, не в российском культурном пространстве, потому что там демократами обзывают тех, кто был коррумпирован во времена Ельцина.

Но всегда ли этот термин ничего не значил? Я думаю, что если мы возьмем Британскую энциклопедию или какую-либо другую престижную энциклопедию и посмотрим на определения демократии 1920–1990 гг., они не будут различаться. Изменения произошли в последнее десятилетие, поскольку появились новые понятия, такие как либеральная демократия.

Мне нравится, как ты говоришь, что в либеральной демократии выбор свободен, и если бы это было общее определение, я бы сказал, что я очень либеральный демократ. Но я думаю, что это элементарно. Это основа любой демократии, когда выбор которой свободен – будь то свобода слова, свобода мысли, свобода выражения мнений. Либеральная демократия – это все же что-то другое, и, насколько я понимаю, это такой тип политического режима, при котором права человека или защита прав меньшинств имеют приоритет над мнением большинства.

Как сотрудничать с местным самоуправлением?

Стр. 38-39

В конце августа два десятка представителей работающих на русском языке НКО собрались на встречу Клуба хорошего гражданина. Своим опытом и взглядом на процесс сотрудничества общественных объединений и муниципалитета поделились Мария Дерлыш из НКО «Ласнаидея» и старейшина столичного района Кесклинн Владимир Свет.

Доверие не приходит в один момент. «Мы показали, на что мы способны в профессиональном плане. Мы пришли и сказали: давайте сделаем парк на пустыре Прийсле, сделали эскиз, проанализировали и привлекли людей. Мы ничего за это не хотели от города. Управа нас поддержала, привлекла финансы, и в ходе подготовки парка вместе с нами город сэкономил много денег. После того, как возникло доверие, идеи стали приходиться с обеих сторон», – рассказывает Дерлыш.

«Если можете доказать, что ваша идея приносит таллинцам или жителям района, да или даже конкретной улицы пользу – у самоуправления будет мотивация поддержать вас. Вы же сделаете работу за управу или город! Думайте о том, что местные люди получают благодаря вашей идее, и упирайте на это», – советует старейшина Кесклинна. Свет отмечает позитивные примеры из своей практики: «например, местное сообщество в Кассисаба много лет отлично отстаивает свои интересы: оперативно указывают нам, где знак покорежился, где дерево разрослось и т.д.».

«Лишь на третий год существования мы подали заявку на получение денег от управы. Т.е. мы долго делали до этого мероприятия на другие средства,

и управа видела, что мы самостоятельные. Потом управа сама предложила нам сделать фестиваль пирогов. Теперь нам уже не нужно было ничего доказывать: они сами нам предложили полную поддержку», – рассказывает Дерлыш. «Мы доказали, что не только умеем проводить мероприятия и веселиться, а умеем и давать контент. Теперь обращаются к нам, когда нужно получить обратную связь от жителей».

Необходимо убедить ваших партнеров в муниципалитете, что у мероприятия или проекта будет реальный охват. «Бюджет ограничен, и мы должны понимать, кто от этого выиграет. Покажите, как от этого выиграет большое количество людей – больше чем только лишь вы и ваши друзья», – советует Свет. «Когда я только заступил на эту должность, то меня позвали на встречу в микрорайон Луйте и прислали некоторые проблемы. Пришел, а там на месте порядка 60 человек из 800 жителей – огромный процент. И я вижу, что описанные проблемы действительно волнуют местных людей».

Не стоит бояться чрезмерной политизации. «Большинство проблем этого города вообще решаются не политиками, а на уровне чиновников», – подчеркивает старейшина. Тем не менее, опасения возникают и у политиков: «При налаживании контактов с новой старейшиной района нам было важно уточнить, что у нас политических амбиций. Немаловажно, что я сама не баллотируюсь на выборах», – признается Дерлыш. «Ласнаидея» пытается вовлечь представителей всех политических партий, и некоторые обращаются к ним за контентом. Конечно, нельзя благоволить кому-то отдельно: «мы всем даем одинаковую обратную связь».

Noored... Greta pole üksi! Noorte kliimadialog presidendiga.

... ja van(em)ad! Parlamendi-erakondade esimeeste debatt.

Euroopa parlamendi saadikud arutasid selle üle, milline võiks olla Euroopa Liit 2024. aastal.

Demokraatia alustala on arutelu

... ja Arvamusfestival just selleks ellu kutsutigi. Augustis kogunesid head kodanikud seitsmendat suve järjest Paides. Järgmise aasta 7.-8. augustil kohtume taas!

Kestliku arenguga seotud interaktiivsete ülesannete kallal pusus teiste seas ka president Kersti Kaljulaid.

